

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Eva Vitoulová

Edukační programy pro expozice Městského muzea
Valašské Klobouky

Olomouc 2015

Vedoucí práce: Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem *Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky* vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Petře Šobánkové, Ph.D., za cenné rady a odborné vedení diplomové práce. Děkuji také vedoucímu muzea Valašské Klobouky panu Mgr. Petru Odehnalovi, Ph.D., za poskytnutí mnoha literárních zdrojů, za konzultace a za umožnění realizace programů v muzeu. Můj dík patří panu Ing. Marku Pazderovi, starostovi města Velká Bystřice, za tisk barevných pracovních listů pro pilotní testování edukačních programů. Velké poděkování patří panu Mgr. Petru Krajčovi, Ph.D., za rady, připomínky a podporu během psaní mé diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat mé rodině a všem blízkým za všestrannou podporu během celého studia.

Obsah

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 POJMY MUZEJNÍ PEDAGOGIKY.....	10
1.1 Muzeum.....	10
1.2 Muzejní edukace.....	12
1.2.1 Pojem edukace.....	12
1.2.2 Edukace v muzeu.....	13
1.3 Muzejní pedagogika.....	14
1.3.1 Pedagogika jako věda	14
1.3.2 Muzejní pedagogika.....	14
1.4 Muzejní pedagog.....	15
1.4.1 Kdo je muzejní pedagog	15
1.4.2 Osobnostní rysy muzejního pedagoga	16
2 KOMPONENTY MUZEJNÍ EDUKACE.....	18
2.1 Metody muzejní edukace.....	18
2.1.1 Výukové metody.....	18
2.1.2 Zvolené metody při realizaci edukačních programů.....	19
2.2 Organizační formy muzejní edukace.....	23
2.2.1 Vyučovací formy.....	23
2.2.2 Zvolené organizační formy při realizaci edukačních programů.....	23
2.2.3 Formy muzejní edukace.....	25
2.2.3.1 Prohlídka expozice s průvodcem.....	26
2.2.3.2 Komentovaná prohlídka.....	26
2.2.3.3 Komentovaná prohlídka doplněná aktivitou.....	27
2.2.3.4 Prohlídka expozice s učební pomůckou.....	27
2.2.3.5 Beseda.....	27

2.2.3.6 Kurzy, ateliéry a workshopy.....	27
2.2.3.7 Animace.....	28
2.3 Materiální didaktické prostředky.....	30
2.3.1 Didaktické prostředky muzejní edukace.....	31
2.3.2 Pracovní listy.....	32
3 VZTAH MUZEA A ŠKOLY.....	34
3.1 Spolupráce muzea a školy.....	34
3.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	35
DIDAKTICKÁ ČÁST.....	36
4 MĚSTSKÉ MUZEUM VALAŠSKÉ KLOBOUKY.....	37
4.1 Historie města a muzea.....	37
4.2 Stručná charakteristika muzea	38
4.3 Stálá expozice Pravěk jižního Valašska	39
4.4 Krátkodobé výstavy.....	40
5 EDUKAČNÍ PROGRAMY.....	41
5.1 Charakteristika edukačních programů.....	41
5.2 Putování s mamutem po pravěku.....	43
5.2.1 Scénář programu.....	44
5.2.1.1 Aktivita č. 1 – hmatová a praktická dílna.....	45
5.2.1.2 Aktivita č. 2 – výtvarná dílna	46
5.2.1.3 Aktivita č. 3 – tvořivá dílna.....	48
5.2.1.4 Aktivita č. 4 – pohřební rituály.....	49
5.2.1.5 Aktivita č. 5 – předměty pravěku a současnosti.....	49
5.2.2 Anotace programu	51
5.2.3 Bodový scénář programu.....	53
5.2.4 Tvorba pracovních listů.....	56
5.2.4.1 Barevná verze pracovního listu – první strana listu.....	56
5.2.4.2 Černobílá verze pracovního listu – první strana listu.....	58

5.2.4.3 Barevná verze pracovního listu – druhá strana listu.....	59
5.2.4.4 Černobílá verze pracovního listu – druhá strana listu.....	59
5.2.5 Realizace a evaluace programu.....	60
5.3 Pravěk křížem krážem.....	64
5.3.1 Scénář programu.....	64
5.3.1.1 Aktivita č. 1 - brainstorming.....	64
5.3.1.2 Aktivita č. 2 – výklad a haptická dílna.....	65
5.3.1.3 Aktivita č. 3 – výklad a tvořivá dílna.....	66
5.3.1.4 Aktivita č. 4 - výklad a praktická dílna.....	67
5.3.1.5 Aktivita č. 5 – pohřební rituály.....	68
5.3.1.6 Aktivita č. 6 – výklad.....	69
5.3.1.7 Aktivita č. 7 – výklad a rébusy.....	69
5.3.1.8 Aktivita č. 8 – vyplňování pracovního listu.....	70
5.3.2 Anotace programu.....	71
5.3.3 Bodový scénář programu.....	74
5.3.4 Tvorba pracovních listů.....	79
5.3.4.1 První barevná verze pracovního listu	79
5.3.4.2 Druhá barevná verze pracovního listu.....	82
5.3.4.3 Černobílá verze pracovního listu.....	82
5.3.5 Realizace a evaluace programu.....	83
6 METODICKÁ PODPORA PRO UČITELE	89
6.1 Metodická podpora pro učitele 1. - 3. ročníku ZŠ.....	89
6.2 Metodická podpora pro učitele 4. a 5. ročníku ZŠ.....	90
ZÁVĚR.....	93
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	94
SEZNAM PŘÍLOH	98

ÚVOD

Prohlídky muzeí, galerií a podobných institucí jsou dětským publikem velmi často vnímány jako nezajímavé až nudné, avšak v posledních letech se rozvíjí trend muzejní edukace. Zjištění, že Městské muzeum Valašské Klobouky doposud nedisponuje vzdělávací strategií a ve své nabídce neuvádí žádné výukové programy, bylo pro mě výzvou k tvorbě a následné realizaci edukačních programů ke stálé expozici *Pravěk jižního Valašska*. Cílem mé diplomové práce tedy bylo vytvořit, realizovat a evaluovat dva edukační programy, včetně koncepce a popisu tvorby pracovních listů určených dětským návštěvníkům. Vzhledem k tomu, že studuji obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, zaměřila jsem se na tvorbu výukových programů pro děti mladšího školního věku. První výukový program s názvem *Putování s mamutem po pravěku* je určený žákům 1.- 3. ročníku ZŠ. Druhý program *Pravěk křížem krázem* je sestaven pro žáky 4. a 5. ročníku ZŠ.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a didaktickou část. Teoretickou část zahajují kapitolou *Pojmy muzejní pedagogiky*, v níž se zaměřuji na definici a pochopení klíčových termínů z oblasti obecné pedagogické vědy a muzeopedagogiky. Pozornost věnuji osobnosti muzejně-pedagogického pracovníka, neboť právě jeho úkolem je vhodně koncipovat edukační programy s ohledem na specifické zvláštnosti věkové skupiny návštěvníků, cíle edukace a charakter výchovně-vzdělávacího obsahu výstavy či expozice.

V následující kapitole *Komponenty muzejní edukace* se věnuji bližšímu výčtu a popisu vyučovacích metod, organizačních forem práce a materiálních didaktických prostředků, jež jsem využila pro uskutečnění programů. Jednotlivé podkapitoly otevírám vymezením těchto stěžejních prvků edukačního procesu obecné pedagogiky a didaktiky.

Teoretickou část této práce uzavírám třetí kapitolou s názvem *Vztah muzea a školy*, v níž popisují spolupráci muzea a školy a stručně charakterizují Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

V didaktické části, kterou jsem rovněž rozdělila do několika kapitol a podkapitol, podrobně popisují strukturu a náplň vlastních edukačních programů s názvy *Putování pravěkem po Valašsku* a *Pravěk křížem krázem*, jež jsou těžištěm práce. Dále analyzuji dílčí cíle jednotlivých doplňujících aktivit obou programů a tvorbu pracovních listů v barevné a černobílé verzi, které jsou významnou edukační pomůckou obou programů. Následně

vyhodnocuji průběh realizace vytvořených muzejních programů a přikládám fotodokumentaci.

V závěru didaktické části navrhuji *Metodickou podporu pro učitele*, v níž uvádím náměty na teoretické a praktické využití připravených edukačních programů před a po samotné návštěvě muzea, včetně popisu vlastních učebních pomůcek vhodných k osvojování získaných poznatků z prohlídky muzea.

TEORETICKÁ ČÁST

„Mít znalosti znamená dovésti něco zobraziti, ať už myšlenkou, rukou či jazykem. Znalost je tvoření obrazů.“

(Jan Ámos Komenský)

1 POJMY MUZEJNÍ PEDAGOGIKY

V první kapitole diplomové práce se zaměřuji na definici základních pojmů z oblasti muzejní pedagogiky. Těmito klíčovými termíny jsou muzeum, muzejní pedagogika, muzejní edukace a muzejní pedagog.

1.1 Muzeum

K vymezení pojetí současného muzea existuje množství definic. Podle J. Beneše (1997, s. 36) je muzeum „*veřejná kulturní instituce, která v rámci dělby práce s jinými institucemi soustavně vytváří a uchovává sbírky hmotných dokladů k vývoji přírody a společnosti na vytyčeném území, popř. v některém oboru lidské činnosti, a využívá jich k rozvoji vědy, kultury i výchovy, především jejich vystavováním pro širokou veřejnost*“.

Štěpánek (2002, s. 21) stručně a výstižně charakterizuje muzeum jako „*instituci věnující se sbírání, udržování a vystavování sbírek*“. Muzeum jako specifická instituce zpracovává a vystavuje materiály přírodního, uměleckého, kulturně-historického a jiného charakteru. Sbírkový muzejní povahy přispívají k získávání, srovnávání a šíření poznatků za účelem potěšení, vzdělávání a výchovy všech jedinců.

Muzeum je tedy instituce, která získává, shromažďuje a spravuje lidská díla a přírodniny, z nichž vytváří sbírkové fondy, jež trvale uchovává a využívá k prohlubování a šíření poznatků pro vědecké a studijní účely. Sbírkové předměty a jejich repliky jsou prezentovány prostřednictvím vědecko-výzkumné práce, krátkodobých výstav, dlouhodobých výstav (expozičních), muzejních programů a dalších výchovně-vzdělávacích činností. Posláním expozičních a výstav je přiblížit význam muzejních sbírek a zejména pak iniciovat komunikaci mezi obsahem výstavy a návštěvníkem.

Muzea v zájmu společnosti a jejího rozvoje zajišťují a uchovávají muzejní sbírky poskytující příležitosti dalšího využití pro širokou veřejnost. „*Muzea využívají široké spektrum odborných disciplín, jejich možností a materiálních zdrojů, jež dalece přesahují rámec muzea. Může proto dojít ke sdílení zdrojů nebo poskytování služeb, nebo dokonce k rozšíření činnosti muzea. Ty však nesmí narušovat poslání muzea, jak je zakotveno v jeho statutu*“ (Profesní etický kodex ICOM pro muzea, 2006).

Muzeum společně s lidskou kulturou prošlo dlouhodobým vývojem, který přinesl mnoho zvratů a změn. V klasickém pojetí muzea se kladl velký důraz na činnost vědeckou a odbornou související s primární funkcí muzea, tj. se sbíráním, výzkumem, ochranou a prezentací objektů. V současné době se posiluje funkce sekundární vycházející z prezentačních aktivit muzea (Jůva, 2004).

Šobáňová (2012, s. 11) se přiklání k výstižné definici muzea podle Mezinárodní rady muzeí (ICOM), která vymezuje muzeum jako „*stálou nevýdělečnou instituci ve službách společnosti a jejího rozvoje. Muzejní instituce je otevřená veřejnosti, získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení*“. Z definice je zřetelný důraz na vzdělávací a výchovnou funkci muzea, tj. na jeho funkci edukační.

Štěpánek (2002) vymezil několik muzejních typologií podle zaměření. S postupným dlouholetým vývojem muzea se dělení měnilo. Současná klasifikace Mezinárodní rady muzeí ICOM (International Council of Museum) rozlišuje muzea:

- přírodních dějin (zoologické, botanické aj. sbírky),
- obchodu a spojů (sbírky mincí aj.),
- historická (archeologické muzejní sbírky aj.),
- vědy a techniky (muzea fyziky, medicíny, chirurgie aj.),
- umělecká (umění výtvarné, grafické, hudební, dramatické aj.),
- etnografická a folklorní,
- zemědělská a produktů země,
- společenských věd a sociálních služeb.

1.2 Muzejní edukace

1.2.1 Pojem edukace

Edukaci lze považovat za celistvý a celoživotní rozvoj osobnosti člověka působením řady neformálních subjektů (rodina, vrstevníci apod.) a formálních (školských) výchovných institucí. Obecná pedagogika a didaktika považuje termín edukace za synonymní s pojmem vzdělávání, resp. s procesem vzdělávání (Průcha, Walterová, Mareš, 2003). Edukace, neboli edukační procesy, jsou činnosti lidských subjektů, při nichž se zprostředkovává učení, tedy se vyučuje.

Zásadní podmínkou úspěchu edukačních procesů je přesné, výstižné a jasné vymezení cílů. Ve škole se v poslední době klade důraz na rozvoj vědomostí a klíčových kompetencí a tím se otevírá perspektiva pro nové formulování cílů.

Průcha (2009, s. 17) chápe vzdělávání jako „*proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování*“. Z definice je patrné, že výchovně-vzdělávací proces, jež vyjadřuje propojenost *výchovy a vzdělávání*, probíhá zejména ve školním edukačním prostředí. Avšak edukace probíhá všude tam, kde nějaký subjekt vyučuje, tj. předává informace a učivo jinému subjektu. Vzdělávání je specifická dlouhodobá edukace probíhající ve vzdělávací instituci, kterou realizují edukátoři na profesionální úrovni (např. učitelé, lektori, animátoři). Takovou oficiální vzdělávací institucí nemusí být pouze škola, nýbrž jakékoliv prostředí, v němž edukace probíhá (Průcha, 2009).

H. Grecmanová (1995, s. 50) definuje výchovu jako „*záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační, anticipační a permanentní charakter*“. Z definice výchovy vyplývá, že podstatným znakem výchovy je soustavné, záměrné a organizované působení na jedince. V. Pařízek (1992, s. 8) ve své publikaci zdůrazňuje, že „*výchova kultivuje vztah člověka ke světu*“, jejímž prostřednictvím se „*utváří vztah člověka k přírodě, ke společnosti a k sobě samému*“.

Edukace je jedním z faktorů podílejících se na rozvoji tělesných, psychických a sociálních kvalit každého člověka. Vlivy prostředí, dědičnosti a edukace se vzájemně integrují a prolínají. Nejčastěji se spojuje s bezprostředním a přímým (intencionálním) působením

učitele, vychovatele, rodiče nebo muzejního pedagoga na jedince (Jagošová, Jůva, Mrázová, 2010).

1.2.2 Edukace v muzeu

Z výše uvedené definice lze edukaci v muzeu považovat za plánovité a cílevědomé výchovně-vzdělávací působení muzea na všestranný rozvoj osobnosti muzejního publika.

Muzejní edukace, kterou vymezujeme jako záměrnou a organizovanou činnost vycházející z kooperace edukačního pracovníka muzea a muzejního publika, je zásadní kategorií muzejní pedagogiky patřící k základním a nedělitelným úlohám muzea. Metody a pomůcky muzejní edukace pomáhají rozvíjet schopnost prohlížení a vnímání muzejních exponátů. Jejich cílem je zejména motivovat a povzbudit návštěvníky k aktivnímu zkoumání výstavy a k zapojení se do muzejně-edukačního procesu, pro nějž je typické především nepřímé (funkcionální) edukační působení muzejních exponátů, koncepcí výstav a prostředí muzejní instituce. Přispívá k hlubšímu pochopení souvislostí, k vytváření a rozvíjení schopností, dovedností, zájmů a postojů k dějinám lidstva, ke světu a v neposlední řadě k sobě samému (Jagošová, Jůva, Mrázová, 2010).

1.3 Muzejní pedagogika

1.3.1 Pedagogika jako věda

Název *pedagogika* je odvozen z řeckého slova „*paidagogos*¹“, které označuje vzdělaného otroka, jenž pečoval o děti v zámožných, vysoce postavených rodinách (Pecha, 1989).

Pedagogika je nauka o výchově, která zkoumá zákonitosti, vývoj a podstatu výchovy a také obsah, didaktické principy, postupy, metody a organizační formy výchovného procesu (Holoušová in Grecmanová et al., 1999).

Jako vědní obor pojednává o cíli, obsahu, metodách, organizaci a zásadách utváření lidské osobnosti a lze ji stručně definovat jako vědu o výchově. Specifickými předměty pedagogického vědeckého zkoumání jsou procesy výchovy, sebevýchovy, vzdělání a vyučování, jejichž výsledkem by měla být seberealizace jedince (Pecha, 1989).

1.3.2 Muzejní pedagogika

Muzejní pedagogika je sociální věda zabývající se muzejní edukací. Pedagogický slovník ji definuje následovně: „*Muzeopedagogika je nově se rozvíjející pedagogická disciplína, zkoumající všechny aspekty využívání muzeí a v nich uchovávaných sbírek pro vzdělávací a výchovnou činnost, např. didaktické a metodické problémy vytváření specializovaných expozic (dětská muzea, muzea pro mládež), přípravy zvláštních prohlídek pro školy, vyučovacích hodin a dílen probíhajících v muzeu aj.*“ (Průcha et al., 2003, s. 129).

Muzejní pedagogika se za využití teoretických znalostí a empirických výzkumů snaží adaptovat na potřeby muzejních návštěvníků a na očekávání společnosti. Věnuje se aktuálním tématům současné společnosti, vědy a edukace. Zdůrazňuje, že moderní galerie a muzea značným způsobem přispívají ke školnímu vzdělávání, k integraci handicapovaných a znevýhodněných jedinců do kulturního života a ke smysluplnému trávení volného času jako prevence vzniku sociálněpatologických jevů (Jagošová, Jůva, Mrázová, 2010).

¹ Řec. Pais = dítě, agóge = vedení

1.4 Muzejní pedagog

1.4.1 Kdo je muzejní pedagog

L. Jagošová (2010) klasifikuje muzejně-pedagogické pracovníky do čtyř základních kategorií na dozorce, průvodce, lektory a muzejní pedagogy. Úkolem *dozorce* je dohlížet nad prostorem v expozici a přítomnými návštěvníky, dbát na jejich bezpečnost, pomáhat jim při orientaci v muzejním prostoru, ovládat příslušná technická zařízení a v případě potřeby poskytnout stručnou informaci o exponátech. *Průvodce* vede skupinu po vymezené trase a poskytuje výklad formou doslovné reprodukce psaného textu, jenž obdrží od vedoucího muzejně-pedagogického pracovníka. *Lektor* je odborníkem v určitém oboru, jenž čerpá vědomosti z odborné literatury a svůj výklad přizpůsobuje specifikům cílových skupin. Na základě poskytnutých podkladů a materiálů připravuje a realizuje odborný edukační program, během něhož užívá také cizí jazyk. Na imaginární nejvyšší příčce muzejně-pedagogických pracovníků stojí *muzejní pedagog*, který je expertem v oblasti pedagogiky a oborů muzea, spolupodílí se na koncepční přípravě expozic, krátkodobých výstav a doprovodných programů k expozicím, na přípravě edukačních pomůcek pro návštěvníky, vytváří průvodcovské texty a účastní se odborných diskusí a konferencí, na nichž prezentuje vědeckou a výzkumnou činnost z oblasti muzejní pedagogiky (Jagošová, Jůva, Mrázová, 2010).

Jiné členění uvádí P. Šobáňová (2007), která dělí edukační pracovníky muzea, neboli muzejní pedagogy, na lektory umění a animátory. *Lektor umění* je zpravidla znalec zprostředkovávající poznatky o umění tradičními verbálními metodami a formami práce, mezi něž řadíme např. přednášku, besedu nebo komentovanou prohlídku. Slovní výklad přizpůsobuje podle potřeby příchozím posluchačům. *Animátor* ke svému pedagogickému působení využívá kvantum netradičních aktivizačních metod výtvarné, dramatické nebo literární výchovy. Svou práci poměrně často staví na animaci, která je oblíbenou formou muzejní edukace (Šobáňová, 2007).

Muzejní pedagog je odborník pomáhající naplňovat edukační potenciál muzea. Zajišťuje edukační, tj. výchovně-vzdělávací, činnost v muzeu a podílí se na celkové koncepci muzea. Pro svou edukační činnost využívá celou řadu výukových metod a forem práce, jež přizpůsobuje různým cílovým skupinám návštěvníků. Jak uvádí V. Jůva (2004), muzejní

pedagog je „*odborník, jež má muzeu pomoci naplnit jeho edukační poslání*” (Jůva, 2004, s. 168), nebo také „*zprostředkovatel kultury v muzeu*” (Jůva, 2004, s. 167).

Posláním vzdělávacího pracovníka muzea je přiblížit publiku muzejní exponáty a s nimi kompetentní témata. Podílí se na organizaci a výkonu různých aktivit a na spolupráci s dalšími muzejními profesemi. K jeho klíčovým úkolům patří ovládat *muzejní komunikaci* představující jakousi spojnicí mezi návštěvníkem a obrazem muzea. V muzejně pedagogické komunikaci lze rozlišit její tři základní typy, tj. *komunikaci osobní, nepřímou a textovou* (Jůva, 2004, s. 167). Osobní komunikaci uplatňuje muzejní pedagog při přímém individuálním styku s návštěvníkem nebo s celou skupinou, na rozdíl od komunikace nepřímé, kterou lze realizovat formou samostatné práce využívající muzejních exponátů. Textová komunikace je příznačná produkcí doprovodných muzejně informačních a didaktických materiálů, k nimž řadíme zejména tvorbu pracovních listů, sešitů či katalogů (Jůva, 2004).

Podle R. Horáčka (1998, s. 63) je určitou formou muzejní komunikace *zprostředkování umění*, kdy muzejní pedagog „*napomáhá zintenzivnění kontaktu návštěvníků s vystavenými exponáty*”.

V galerijních institucích ČR poměrně často muzejní pedagog chybí a edukační činnosti nahrazují pracovníci bez potřebného pedagogického vzdělání. Odborný vědecký pracovník, např. historik umění, restaurátor nebo kurátor výstav, zpravidla zajišťuje tvorbu, rozšiřování a prezentaci sbírek muzejní povahy, badatelskou práci s uměním a s ní související odbornou ediční činností (Šobáňová, 2007).

1.4.2 Osobnostní rysy muzejního pedagoga

Muzejní pedagog by měl být profilovaným expertem svého oboru, což vyžaduje celoživotní vzdělávání směřující k osvojování, prohlubování a neustálé aktualizaci potřebných vědomostí z oblasti pedagogiky a psychologie, muzejní pedagogiky a praktické umělecké činnosti.

Nedílnou součástí osobnostních předpokladů by měla být schopnost zorganizovat vlastní a týmovou práci, tvořivě improvizovat a pohotově reagovat na neočekávané momenty a dotazy různých věkových skupin účastníků programu. Mezi další předpoklady patří také kreativita, pedagogický takt, optimismus a flexibilita (Jůva, 2004). Je nezbytné mít potřebu

permanentního sebevzdělávání, profesionálního rozvoje v oblasti umění a kultury a pedagogických disciplín a především mít povědomí o nových trendech, metodách a formách využitelných při své odborné práci (Šobáňová, 2007).

Edukační pracovník muzea a galerie, neboli muzejní pedagog, by měl disponovat kompetencemi, jenž mu umožňují efektivně koncipovat, připravit, realizovat a evaluovat vlastní edukační program. Práce muzejního pedagoga je obtížná, neboť oproti kantorovi nemá dostatečný prostor pro bližší poznání a diagnostiku skupiny návštěvníků. Tato skutečnost může mít za následek dílčí neúspěchy při výkonu profese, jelikož poznání osobnostních rysů žáků je základní podmínkou úspěšného pedagogického působení. Snahou muzejního pedagoga je pomáhat účastníkům při edukaci, komunikovat s nimi a zprostředkovat jim nové poznání a rozvoj jejich schopností a dovedností. Jeho úkolem je vybrat nejvhodnější organizační formy s ohledem na obecné a dílčí cíle edukace, na potřeby a individuální zvláštnosti návštěvníků a na charakter výchovně-vzdělávacího obsahu. Je třeba, aby muzejní pedagog porozuměl cílům a obsahu vzdělávacích oborů v návaznosti na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a byl tak schopen vymýšlet a tvořit projekty směřující k naplnění vytyčených edukačních cílů (Šobáňová, 2007).

2 KOMPONENTY MUZEJNÍ EDUKACE

V následující kapitole uvádím některé prvky muzejně-edukačního procesu, jimiž jsou vyučovací metody, organizační formy a materiální didaktické prostředky.

2.1 Metody muzejní edukace

2.1.1 Výukové metody

Mnozí autoři definují pojem *výuková metoda* jako cestu či prostředek vedoucí k dosažení určitého výukového cíle v každé uvědomělé činnosti. Z. Kalhous (2009) obecně charakterizuje metodu jako „*cestu k cíli*“, výukovou metodu pak vidí jako „*cestu k dosažení stanovených výukových cílů*“ (Kalhous, Obst, 2009, s. 307). Metodu vyučovací lze obvykle chápat jako postup společné činnosti žáků a učitele vedoucí ke splnění plánovaných výukových cílů. Nepůsobí izolovaně, nýbrž společně s organizačními formami a didaktickými zásadami je součástí komplexu mnoha činitelů ovlivňujících průběh výuky. Pomocí vyučovací metody učitel navozuje a usměrňuje vnitřní poznávací a myšlenkové procesy žáků. Prostřednictvím metod dochází k interakci mezi učitelem a žáky, při níž tyto subjekty vzájemně spolupracují a společně vedou k naplnění stanovených cílů. Výukovou metodu lze označit pod pojmem didaktická metoda (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

J. Maňák a V. Švec (2003, s. 21, 22) uvádějí, že výuková metoda „*zprostředkovává a zajišťuje dosažení edukačních cílů*“ a určitým způsobem „*transportuje žákům učivo a umožňuje jim poznávat a chápat obklopující je realitu, v níž žijí*“.

Vyučovací metodu, resp. metodu didaktickou, výstižně charakterizoval L. Mojžíšek (1975, s. 16) jako „*pedagogickou – specificky didaktickou aktivitu subjektu a objektu vyučování, rozvíjející vzdělanostní profil žáka, současně působící výchovně, a to ve smyslu vzdělávacích a také výchovných cílů a v souladu s vyučovacími a výchovnými principy. Spočívá v úpravě obsahu, v usměrnění aktivity objektu a subjektu, v úpravě zdrojů poznání, postupů a technik, v zajištění fixace nebo kontroly vědomostí a dovedností, zájmů a postojů*“.

A. Nelešovská a H. Spáčilová (2005) uvádějí následující klasifikaci výukových metod z hlediska pramene poznání, již využijí při tvorbě a následné realizaci edukačních programů pro Městské muzeum Valašské Klobouky:

A) Metody slovní

- monologické – vyprávění, vysvětlování, přednáška,
- dialogické – rozhovor, beseda, diskuse,
- metody práce s textem,
- metody písemných prací.

B) Metody názorně-demonstrační

- pozorování,
- předvádění – předvádění činností, pomůcek.

C) Metody praktické

- nácvik pohybových a praktických dovedností,
- žákovské pokusy a jiné laboratorní činnosti,
- grafické a výtvarné práce.

D) Metody aktivizující

- diskusní,
- situační a inscenační,
- problémové,
- projektové,
- didaktické hry.

2.1.2 Zvolené metody při realizaci edukačních programů

Slovní metody patří v muzeu mezi metody klasické. Z *monologických metod* se v muzejních edukačních programech nejčastěji využívá vysvětlování, výklad a instruktáž, při nichž se formou monologu sdělují poznatky, vztahy a instrukce a popisují události, které si žák má zapamatovat. Tyto metody jsem použila ve svých edukačních programech.

Při *vysvětlování* je zapotřebí zajistit a udržet kontakt s žáky a adekvátně reagovat na jejich podněty. Je důležité, aby učitel, v našem případě muzejní pedagog, respektoval didaktické zásady, tj. aby postupoval od konkrétního k abstraktnímu, od snadného k obtížnému

a od známého k neznámému. Vysvětlování se často pojí s jinými vyučovacími metodami, např. s ilustrací, demonstrací, což usnadňuje pochopení sdílených informací. Pedagog musí se žáky nebo jinými návštěvníky muzea udržovat neustálý kontakt, průběžně si ověřovat stav pochopení a volit vhodný slovník přiměřený dané věkové skupině účastníků (Mojžíšek, 1975). J. Maňák a V. Švec (2003) zdůrazňují nutnost respektovat věkové zvláštnosti a vycházet z aktuálního stavu vědomostí a dovedností žáků (Maňák, Švec, 2003).

Cílem *výkladu* je objasnit a předat žákům logicky utříděná základní fakta a informace. Při výkladu je vhodné opřít se o aplikaci poznatků a o jejich využití v praxi. Žák si uvědomuje, vnímá a zapamatovává si již hotové vědecké závěry (Vališová, Valenta in Vališová, Kasíková, 2011).

Instruktaž je v podstatě „*teoretický úvod před praktickou činností*“, kdy je žákům písemnou nebo slovní formou prezentován způsob činnosti s určitým objektem (Kalhous, 2009, s. 317). J. Maňák a V. Švec (2003) zařadili instruktaž do metod názorně-demonstračních. Uplatňuje se při vytváření a rozvoji pracovních, sociálních či pohybových dovedností žáků a zprostředkovává jim hmatové, vizuální a auditivní činnosti. Verbální instrukce jsou podle zkušeností žáka a podle náročnosti osvojované dovednosti doplňovány dalšími druhy instrukcí, např. obrázkovou instrukcí či předvedením činnosti pedagogem. Písemná instruktaž (instruktažní návod či program) propojuje slovní a obrazové instrukce do textové podoby (Maňák, Švec, 2003).

Z dialogických metod, při nichž dochází k výměně myšlenek mezi žáky navzájem a mezi žáky a učitelem, se zaměřím na stručnou charakteristiku metody rozhovoru. *Rozhovor* patří k nejstarším didaktickým metodám, která vede žáky k novým poznatkům. Spočívá v objasňování určitých problémů nebo jevů formou kladení otázek a odpovědí. Své uplatnění nachází v různých etapách vyučovacího procesu či edukačního programu. Lze jej využít k motivaci žáků, k vyvození nového učiva a poznatků a k systematizaci, osvojování a upevňování nově získaných vědomostí. Úkolem motivačního rozhovoru je zejména aktivizovat žáky a vzbudit u nich zájem o danou problematiku. Metoda rozhovoru klade značné nároky na pedagoga, poněvadž je potřebné předem zformulovat otázky přesně, jednoznačně a srozumitelně na úrovni žákovy myšlenky (Skalková, 2007).

J. Skalková (2007) zařazuje brainstorming mezi metody slovní sloužící k hledání nových řešení daného problému, k němuž účastníci v průběhu stanoveného časového limitu

zformulují co nejvíce spontánních nápadů, které se v procesu tvorby nekritizují. Náměty je vhodné zapisovat na tabuli, aby navedly k dalším myšlenkám.

Při realizaci muzejně-edukačního programu pro žáky 4. a 5. ročníku ZŠ zastávají dominantní úlohu *metody práce s textem*. Tyto slovní metody jsou založeny na zpracování textových informací, kdy zdrojem poznání je zejména slovo. Žáci mohou pracovat s již vytvořeným textem (pracovní listy a sešity, encyklopedie atd.) nebo sami text produkují. Základem jsou dobré čtenářské dovednosti žáků, interpretace čteného textu a plynulé čtení s porozuměním. Předpokládá se soustředění čtenáře na obsah textu, vyčlenění a následné pochopení klíčové myšlenky, což usnadňuje grafická úprava textového materiálu, zvýraznění či podtržení důležitých pojmů a přehledné uspořádání hlavních informací (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Podle Šobáňové (2012, s. 73) metoda práce s textovým materiálem v muzeu znamená „*práci s tištěným průvodcem či katalogem anebo oblíbenou práci se speciálně vytvořenými pracovními listy k výstavě*”.

Nezbytnou součástí systému vyučovacích metod nejen ve škole, ale také v muzejní instituci, jsou metody názorně-demonstrační, jenž uvádějí žáky do kontaktu s poznávanou skutečností. A. Nelešovská a H. Spáčilová (2005) řadí k těmto metodám předvádění a pozorování. Podstatou metody *předvádění (demonstrace)* je předvedení předmětů, modelů, pokusů, činností či jevů učitelem, v našem případě muzejním pedagogem. Žáci si prostřednictvím smyslových receptorů vytváří vjemy, jež dále zpracovávají v pojmy, představy, atd. V souvislosti s demonstrací předmětů je vhodné zařadit slovní komentář, jehož úkolem je upozorňovat na podstatné elementy a řídit pozorování žáků. Při demonstraci se uplatňují různé materiální didaktické pomůcky vedoucí k vytváření představ a k rozvoji fantazie. Nezbytnou součástí názorně-demonstračních metod je plánovitě *pozorování* předmětů a jevů, u nichž je nutné jasně zformulovat cíl, k němuž pozorování směřuje. Úkolem pedagoga je upozornit na důležité detaily a vést k tomu, aby se zaměřili na podstatné znaky vedoucí k tvorbě nových poznatků (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Metody názorně-demonstrační je účinné kombinovat s *praktickými metodami*, jejichž hlavním pramenem poznání je přímá aktivní činnost žáků, setkání se skutečnými předměty a manipulace s nimi. Nejběžnější podobou těchto metod jsou grafické a výtvarné práce a nácvik praktických a pohybových dovedností. Autorky Nelešovská a Spáčilová (2005)

ve své publikaci začleňují grafické a výtvarné práce mezi metody praktické, avšak bližší charakteristiku neuvádí. J. Maňák a V. Švec (2003) je zařazují mezi metody produkční, jenž zahrnují všechny úkony a postupy, při nichž vzniká nějaký výtvar či produkt praktické činnosti. Produkční metody mají své uplatnění nejen ve výtvarné tvorbě, ale také při ručních pracích nebo hudební a tělovýchovné činnosti. Těmito metodami se nacvičují praktické a pohybové dovednosti, jejichž základ je v motorické aktivitě (Maňák, Švec, 2003).

A. Vališová a J. Valenta (2011) do metod praktických činností žáků začleňují didaktické montážní a demontážní práce žáků. Rozebírání a skládání předmětů či stavebnic je typickou činností dětí již od předškolního věku. Aktivity tohoto typu mají velmi často charakter problémového vyučování, jenž z výše uvedené kategorizace výukových metod řadíme mezi metody aktivizující (Vališová, Valenta in Vališová, Kasíková, 2011).

Podstatou *aktivizující metody* je „*plánovat, organizovat a řídit výuku tak, aby k plnění výchovně-vzdělávacích cílů docházelo převážně prostřednictvím vlastní poznávací činnosti žáků*“, přičemž se klade důraz na řešení problémů a myšlení jedinců (Jankovcová, Průcha, Koudela, 1988, s. 29). Obecně lze říci, že vyzdvihují samostatnost, aktivitu a vlastní poznávací činnost žáka.

2.2 Organizační formy muzejní edukace

2.2.1 Vyučovací formy

A. Nelešovská a H. Spáčilová (2005, s. 180) uvádějí, že organizační forma vyučování, neboli vyučovací forma, je „*chápána jako uspořádání vnějších organizačních stránek a podmínek vyučování, v nichž se realizuje vyučovací proces.*”

Pedagogický proces vzájemné interakce mezi žákem a učitelem se realizuje v uspořádání vnějších organizačních podmínek, které musí být ve shodě s didaktickými metodami, zásadami a s obsahem a cílem vyučování. Mezi tyto vnější formy řadíme např. materiální vybavení, počet žáků a vymezený čas a prostor výuky. Ve školní edukaci můžeme vymežit tyto základní vyučovací formy:

- vyučovací hodinu,
- další typy vyučovacích jednotek (např. vycházka a exkurze, vyučování na pozemku, v dílnách, počítačových učebnách).

(Nelešovská, Spáčilová, 2005)

Skalková (2007) vyčleňuje jako základní proudy vyučovacích forem frontální (hromadné) vyučování, vyučování skupinové a kooperativní, diferencované a individualizované vyučování, domácí úkoly žáků a mnoho organizačních forem uplatňovaných při realizaci projektů. Učitel volí nejvhodnější formy výuky v závislosti na výchovně-vzdělávacím cíli, charakteru učební látky a na individualitě a specifických potřebách žáků.

2.2.2 Zvolené organizační formy při realizaci edukačních programů

Pokusím se blíže charakterizovat základní vyučovací formy, které uplatním při práci s dětmi v muzeu. Těmito hlavními organizačními formami jsou hromadná (frontální) výuka, skupinová a kooperativní práce a samostatná práce žáků.

Nejrozšířenější vyučovací formou je *hromadné vyučování*. Skupina žáků přibližně stejné mentální a věkové úrovně probírá stejnou učební látku pod vedením učitele. Pro tuto formu výuky se používá označení *frontální výuka*, neboli *frontální způsob vyučování* (Václavík in Kalhous, 2002). Mezi nedostatky frontálního vyučování patří zejména nízká motivace

učebních činností, pasivita žáků, sdělování hotových poznatků a snížená úroveň samostatného tvořivého myšlení (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Skupinové vyučování chápeme jako organizační formu vyučování, kdy malé skupiny žáků (většinou v rozmezí 3-5 členů) spolupracují a podílí se při řešení společného úkolu. Žáci jsou vzájemnými partnery, pomáhají si, přijímají odpovědnost za práci všech členů skupiny a vedou diskuzi. Ve skupině se učí vyměňovat a tolerovat názory druhých, společně organizovat práci a především rozvíjet a upevňovat dovednost spolupráce, na níž je založeno vyučování kooperativní (Skalková, 2007).

„Kooperativní uspořádání výuky je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů. Výsledky jedince jsou podporovány činností celé skupiny a celá skupina má prospěch z činnosti jednotlivce. Základními pojmy kooperativního vyučování jsou tedy sdílení, spolupráce, podpora.“ (Kasíková, 1997, s. 27).

Dle A. Nelešovské a H. Spáčilové (2005) skupinové vyučování motivuje žáky při učení, rozvíjí sociální dovednosti (společná domluva v procesu řešení úkolu, taktní jednání, apod.), učí žáky vyjádřit vlastní názor a vyslechnout názory ostatních členů skupiny, plánovat, organizovat, hodnotit výsledky společné práce a přejímat odpovědnost za učení.

Kolektivní práce podněcuje žáky k aktivitě. Jejím prostřednictvím si žáci procvičují slovní zásobu, osvojují si novou učební látku, rozvíjí a posilují vztah k práci a k druhým lidem. Nesmělí a ostýchaví jedinci, kteří mají obavy z veřejného vystupování, se obvykle při práci ve skupině aktivně zapojí. Tato moderní vyučovací strategie přestává být žádoucí, pokud je užívána příliš dlouho a často. Vždy si musíme stanovit konkrétní edukační cíl, tedy to, čeho chceme praktickou činností dosáhnout, a uvědomit si, zda je skupinová práce nejvhodnější organizační formou pro splnění daného úkolu. Formulace úlohy musí být srozumitelná, jasná a výstižná, neboť porozumění zadání vede k úspěšnému zvládnutí problémového úkolu. Skupiny žáků mohou plnit totožné či rozdílné typy činností, jejichž výsledky si vzájemně prezentují, přičemž se oboustranně obohacují (Petty, 2013).

Další vyučovací formou, kterou využijí při realizaci muzejních edukačních programů, je *samostatná práce žáků*. Individuální práce rozvíjí aktivitu, tvořivé myšlení a samostatnost žáků, neboť žáci získávají informace vlastním poznáním. Lze ji využívat při práci s textovým materiálem, při řešení problémových situací, zhotovení výrobku, apod. Prostřednictvím samostatné práce se žáci učí průběžně hodnotit svůj pracovní výkon a spoléhat se na vlastní

schopnosti a dovednosti. Je možné začlenit ji do hromadné výuky, nebo také v rámci skupinové práce, kdy jednotlivé učební úlohy mohou žáci zpracovávat individuálně. Individuální práce s sebou nese pouze výhody. Nevýhodou této vyučovací formy je především skutečnost, že nejsou rozvíjeny sociální vztahy. Kooperace a vzájemná komunikace s ostatními členy skupiny či třídy není podporována. Samostatnou práci žáků je vhodné kombinovat s dalšími organizačními formami výuky a vyučovacími metodami (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Zvolené činnosti by měly být pro žáky zajímavé, praktické, aktivní, různorodé, neobvyklé až záhadné, jenž zásadním způsobem zvyšují jejich motivaci a zájem vykonávat právě daný úkol. Výběr úloh by měl pokud možno posilovat sebeaktualizaci žáků, tedy nezbytnost podílet se při plnění úkolů na přípravě návrhů a struktury práce, na řešení problémových situací, na prezentaci výsledků své tvorby apod. (Petty, 2013).

2.2.3 Formy muzejní edukace

Výše zmíněné vyučovací formy nemají zastoupení pouze ve školním prostředí, ale lze je bezpodmínečně využít i při muzejní edukaci.

V muzeu lze za organizační jednotku výuky považovat „*edukační program*“ (Šobáňová, 2012, s. 77). R. Horáček (1998) stanovil tři základní skupiny muzejních programů, resp. organizačních forem muzejní edukace – programy teoretické, praktické a smíšené, a to podle rozsahu přednášených poznatků z oblasti teorie a podle množství praktických činností. *Programy teoretické*, mezi něž řadíme prohlídky, přednášky a besedy, kladou hlavní důraz na předávání informací a na slovní výklad. Jsou postaveny na mluveném slově, pozorování výtvarného díla a teoretických poznatcích. Jak již vyplývá ze samotného názvu, *programy praktické* jsou založeny na praktické a tvůrčí činnosti přítomných účastníků. V dané kategorii programů dominují zejména tvůrčí dílny, praktické kurzy a ateliéry. Poslední klíčovou skupinou programů, jenž jsou v kompetenci muzea, jsou *programy smíšené*, při nichž je teoretická problematika v souladu s praktickými aktivitami. Nejvýraznějším příkladem takových programů jsou animace, jež „*vedle rozvíjení kreativity zprostředkovávají formou praktických etud teoretické poznatky*“ (Horáček, 1998, s. 63). Tento typ programů se nejlépe osvědčil u dětských návštěvníků muzeí, přičemž je nutné brát v potaz věkové a sociální diference jednotlivých skupin a nelze jednoznačně uplatnit stejný typ práce. Jak již ukazuje praxe mnoha českých a zahraničních animátorů, pro mladší děti je vhodnější zařazovat větší

množství drobných tvůrčích etud, narozdíl od dětí starších, u nichž je stěžejní (vhodnější) zaměřit se více na rovinu teoretických poznatků (Horáček, 1998).

2.2.3.1 Prohlídka expozice s průvodcem

Prohlídky expozice s průvodcem jsou nejčastěji navštěvovaným typem programů majícím dlouholetou tradici. Tato hromadná forma muzejní edukace s verbálním výkladem průvodce je příznačná při prohlídkách hradů, zámků, přírodních úkazů nebo památníků, avšak v muzeu není příliš frekventovaná (Šobánková, 2012).

Teoretický výklad prezentovaný návštěvníkům musí splňovat základní požadavky, jimiž jsou srozumitelnost a přitažlivost projevu, přiměřená obsáhlost a odborná správnost. Návštěvníci jsou především v roli pasivních diváků a posluchačů, u nichž postupně opadá míra soustředěnosti. Kladení vhodných otázek je jednoduchou a účinnou metodou aktivizace publika. Tento typ teoretických programů je vhodnější zejména pro studenty středních škol a pro dospělé posluchače (Horáček, 1998).

2.2.3.2 Komentovaná prohlídka

Tradiční organizační formou v muzeu je komentovaná prohlídka patřící k nejfrekventovanějším typům muzejních prohlídek. Edukátor, tj. muzejní pedagog, autor výstavy nebo sběratel, tlumočí poznatky a zajímavosti o vystavených exponátech a odpovídá na dotazy přítomných návštěvníků (Šobánková, Šobán, 2012).

Komentovaná prohlídka je typickým příkladem teoretického programu na výstavě. V muzeu nachází své uplatnění zejména pro svou nenáročnost na užití speciálních pomůcek a prostorů. Prohlídka je postavena na přiměřeně obsáhlých znalostech lektora, jehož výklad by měl vyplývat z odborné znalosti dané problematiky, nikoliv z pouhé reprodukce naučeného textu. Výklad musí splňovat určité požadavky, jimiž jsou zejména srozumitelnost, nenáročnost, atraktivnost a přiměřená obsáhlost. Slovní výklad je rozdílný pro různé věkové skupiny návštěvníků (Horáček, 1998).

2.2.3.3 Komentovaná prohlídka doplněná aktivitou

Tento typ prohlídky doplněné drobnou tvůrčí etudou je na rozhraní mezi prohlídkou a animací, tedy tvoří určitý mezistupeň mezi programy teoretickými a smíšenými, jenž jsem definovala výše. Prohlídka přítomné publikum aktivizuje a vybízí k činnosti. Dává jim možnost prohlédnout si celou výstavu či expozici, přičemž vykonávají variabilní praktické etudy výtvarného nebo dramatického charakteru (Šobáňová, 2012).

2.2.3.4 Prohlídka expozice s učební pomůckou

Učební pomůckou máme na mysli tištěný, multimediální nebo audio průvodce či pracovní listy, jejichž příprava musí být promyšlená a pečlivá. Tato forma muzejní edukace nepotřebuje speciální organizaci a je možné ji uskutečnit kdykoliv během otevírací doby muzea nebo galerie. Dětský a dospělý návštěvník si individuálně prochází expozici s připraveným edukačním materiálem, jež je odlišný pro různé věkové skupiny muzejních účastníků (Šobáňová, 2012).

2.2.3.5 Beseda

Cílem besedy je zejména přetlumočení poznatků a aktivizace tvůrčího myšlení přítomných účastníků. Ze všech forem muzejní edukace je beseda nejvýrazněji postavena na dialogické metodě rozhovoru mezi lektorem a návštěvníky. Zvláštním typem tematicky zaměřených programů jsou *besedy s umělci*, při nichž lektor přejímá úlohu koordinátora, jenž musí adekvátně reagovat na otázky, názory a podněty všech přítomných účastníků, včetně umělce (Horáček, 1998).

Při besedě by měly být určujícím prvkem dotazy návštěvníků, kteří se aktivně zapojují do diskuze sběratelů, umělců, kurátorů nebo muzejních pedagogů vedoucích besedu (Šobáňová, 2012).

2.2.3.6 Kurzy, ateliéry a workshopy

Několikadenní kurzy a tvůrčí dílny (workshopy), jež jsou založeny na praktické činnosti přítomných účastníků, se stávají běžnou součástí nabídky muzeí a galerií. Lektoři se mohou zaměřit na složitější tvořivé aktivity čerpající zejména z metod výtvarného umění či na práci ve specializovaných ateliérech nebo dílnách (Šobáň, 2007).

Prostřednictvím praktických činností se rozvíjí kreativita, vztah k výtvarnému umění a individuální schopnosti a dovednosti návštěvníků. Přínosnou, obohacující a zajímavou zkušeností jsou ateliéry s výtvarným umělcem, jenž umožňuje lektorům a dětem, s nimiž pracuje, nahlédnout do světa své tvorby (Horáček, 1998).

Šobáňová (2012) řadí do dané kategorie tzv. *letní školy*, jež jsou specifické dobou konání, tj. probíhající v letních měsících, nejčastěji v době hlavních prázdnin. Tento typ kurzu může kombinovat množství forem muzejní edukace, jimiž jsou např. přednášky nebo tvůrčí aktivity.

2.2.3.7 Animace

Historik umění R. Horáček, věnující se vnímání a interpretaci uměleckého díla, definuje galerijní animaci jako „*oživující činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo.*” (Horáček, 1998, s. 71).

Podstatným rysem animace je ztotožnění se s uměleckým dílem nejen prostřednictvím zraku, ale také dalšími smysly, tedy aktivizovat sluch, hmat či čich. Animace směřuje k navození zážitku a prožitku muzejních návštěvníků. Při animaci je kladen zvýšený nárok nejen na pomůcky, ale také na dostatek prostoru. Není neobvyklé, že tvůrčí činnost se odehrává na chodbě mezi jednotlivými sály výstavy, a to v případě nemožnosti vykonávat danou činnost přímo před výtvarným dílem, ať už z důvodů technických či prostorových. Naopak u ateliérů a tvůrčích dílen probíhají praktické etudy ve zvláštním samostatném prostoru. Při animaci se zvyšují požadavky na metodické dovednosti animátora, neboť vedle schopnosti organizovat a řídit praktickou činnost musí obsáhnout také teoretické znalosti o příslušné problematice (Horáček, 1998).

Horáček (1998) ve své publikaci *Galerijní animace a zprostředkování umění* navrhl metodický postup animační činnosti. Animaci doporučil začít **krátkou praktickou etudou**, jež odbourá počáteční nervozitu a nejistotu účastníků programu, povzbudí je k dalším aktivitám a aktivizuje jejich smyslové vnímání. Poté animátor sdělí podstatné informace formou **krátkého teoretického výkladu**, během kterého je vhodné zařadit metodu rozhovoru. Individuální či hromadná **prohlídka exponátů** představuje další fázi animace, jejímž stěžejním úkolem je intenzivně si prohlédnout vystavená díla či exponáty. K osvojení a upevnění poznatků a prohloubení vnitřního zážitku při kontaktu s výtvarným dílem následuje **praktická činnost**, jež může probíhat formou samostatné a skupinové práce nebo

práce ve dvojicích. Závěr této fáze musí zahrnovat **hodnocení**, které bude komentovat nejen vlastní činnost návštěvníků, ale také vztah vykonané praktické aktivity k cílům animace. Poslední fáze animace patří **diskuzi** nebo **shrnujícímu výkladu** animátora (Horáček, 1998).

Šobán (2007) zdůraznil nutnost zážitku a prožitku návštěvníka z vystaveného artefaktu a zobecnil strukturu animace do tří fází: fáze vstupní evokace, hlavní pracovní činnost a závěrečná reflexe. Kontakt s výtvarným dílem vede účastníky „*prostřednictvím zážitku k možnostem bohatšího poznání a k získávání nových zkušeností.*” (Horáček, 1998, s. 72).

2.3 Materiální didaktické prostředky

„Mezi materiální didaktické prostředky řadíme veškeré předměty materiální povahy, které jsou využívány ve výuce a slouží k zajištění a zefektivnění průběhu vyučovacího procesu.“ (Nelešovská, Spáčilová, 2005, s. 194).

Cílem materiálních didaktických prostředků je prostřednictvím smyslů přiblížit skutečnost, jenž je vzdálená, abstraktní, minulá a složitá. Člověk přijímá 80 % informací zrakem, 12 % informací sluchem, 5 % informací hmatem a 3 % ostatními smysly, čemuž by mělo odpovídat také zapojení smyslů v edukačním procesu. Již Jan Ámos Komenský zdůrazňoval nutnost užití jedné z nejstarších didaktických zásad, tj. zásady názornosti, kdy při učební činnosti žáků je nezbytné vycházet ze smyslového vnímání objektů a jevů, na jehož základě si žáci vytváří představy jevů a věcí (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

J. Malach (1993) dělí učební pomůcky na:

A) Originální předměty a reálné skutečnosti

- přírodniny,
- výtvary a výrobky,
- jevy a děje,

B) Zobrazení a znázornění předmětů a skutečností

- modely,
- zobrazení,
- zvukové záznamy,

C) Textové pomůcky

- učebnice,
- pracovní materiály,
- doplňková a pomocná literatura,

D) Pořady a programy prezentované didaktickou technikou

- pořady,

- programy,

E) Speciální pomůcky

- žakovské experimentální soustavy,
- pomůcky pro tělesnou výchovu (Malach in Kurelová, 1993).

2.3.1 Didaktické prostředky muzejní edukace

Použitou klasifikaci materiálních didaktických prostředků J. Malacha lze uplatnit nejen v typickém školním prostředí, ale také při edukaci v muzeu. Při práci s muzejními návštěvníky je možné využít reálné lidské výtvary, přírodniny, sbírkové předměty a jejich repliky jako užitečné názorně-demonstrační a didaktické pomůcky vhodné pro osvojování vědomostí ve specifickém vzdělávacím oboru. V současné době mnoho muzeí užívá nejrůznější technické učební pomůcky, zejména počítače, interaktivní tabule, datové projektory či CD přehrávače.

Zvláštní učební pomůcku v muzejní edukaci představuje *muzejní kufřík*. Jedná se o soubor didaktických prostředků uložených v kufříku, který návštěvníci dostanou při zahájení muzejně-edukačního programu nebo při vstupu do expozice. Muzejní kufříky mohou obsahovat např. barvy, nůžky, keramickou hlínu nebo jiné výtvarné materiály. Součástí mohou být připravené didaktické hry, stavebnice, skládačky a pracovní listy nebo jiné textové pomůcky v podobě katalogů či pracovních sešitů. Cílem použití muzejních kufříků je motivovat a tvořivě aktivizovat návštěvníky muzejní instituce (Šobánková, 2012).

Tištěné doprovodné materiály, vytvořené k výstavám a expozicím, lze považovat za jistou „*formu didaktického neučebnicového textu*“ naplňující informační, zábavnou či estetickou funkci (Jůva, 2004, s. 136). Při tvorbě je nezbytné respektovat věkové zvláštnosti muzejního publika, v našem případě dětí mladšího školního věku.

V. Jůva (2004, s. 138) rozděluje doprovodné materiály dětských muzeí podle *způsobu jejich využití*. Zda jsou použity před samotnou návštěvou muzea, což zahrnuje například různé motivační hry a aktivní činnosti pro žáky škol, či zda jsou materiály použity při prohlídce výstavy nebo expozice, případně až pro následnou práci po skončení programu nebo prohlídky. Další charakteristikou je *komplexnost a rozsah* dětských doprovodných materiálů. Muzea nabízí svým dětským návštěvníkům celou řadu materiálních didaktických prostředků od těch nejjednodušších informačních letáků, pracovních listů a sešitů doplněných

o omalovánky, vystřihovánky či doplňovačky, až po komplexní aktivizující dětské katalogy (Jůva, 2004, s. 138).

2.3.2 Pracovní listy

Stěžejní didaktickou pomůckou při realizaci edukačních programů pro Městské muzeum Valašské Klobouky jsou vytvořené pracovní listy. Pracovní listy se postupně stávají samozřejmou součástí expozic moderních muzeí. Dle Šobáňové (2012, s. 105) představují pracovní listy „*skutečně didaktickou textovou pomůcku*“, neboť je zpravidla vytváří muzejní pedagog či tým pracovníků pod jeho odborným vedením. L. Mrázová (2013, s. 6) považuje pracovní listy pro návštěvníky muzea za jakýsi „*námět, jak s výstavou pracovat*“.

Pracovní listy lze kategorizovat do dvou hlavních skupin, tj. na *samoobslužné pracovní listy* a *pracovní listy pro práci s lektorem*. Při práci se *samoobslužnými listy* není zapotřebí výklad lektora či průvodce, neboť účastníci vyčtou nezbytné informace a zadání jednotlivých úkolů v textu. Tento typ pomůcky je vhodné doplnit klíčem k řešení úkolů a slovníčkem pojmů. Jejich užití ocení v první řadě neorganizované skupiny návštěvníků, obzvláště rodiny s dětmi, které jsou tímto způsobem aktivizováni a podněcováni k myšlení v průběhu prohlídky výstavy a expozice. *Pracovní listy pro práci s lektorem* nejsou obvykle příliš rozsáhlé. Úkoly zde nemusí být formulovány, jelikož se předpokládá slovní výklad a komentář lektora. Mohou obsahovat srozumitelně zformulovaný slovníček důležitých odborných pojmů, a také prostor pro výtvarné a písemné práce přítomných návštěvníků (Šobáň in Friedlová, 2008).

Účelem pracovních listů je přimět návštěvníky k důkladnému vnímání a pozorování vystavených exponátů, k oživení a doplnění expozice nebo výstavy a jejímu porozumění. Nikdy by neměly být samoúčelné, tedy vytvořeny jenom proto, že se to předpokládá. Měly by naplňovat hned několik funkcí, zejména motivační, orientační, poznávací, výchovnou a rozvíjející osobní zájem muzejních návštěvníků o dané téma.

Vytvořit kvalitní a edukačně funkční pracovní list, jenž by naplňoval předem stanovené didaktické cíle a pomáhal uchopit muzejním návštěvníkům téma výstavy, a zapamatovat si klíčové údaje je často poměrně obtížné. Není lehké vytvořit a shrnout obecný návod pro tvorbu pracovních listů, avšak při produkci těchto tištěných doprovodných materiálů je důležité respektovat a řídit se základními pravidly. V první řadě musíme důkladně *zhodnotit*

charakter výstavy či expozice, vyčlenit nejdůležitější a nejpřitažlivější exponáty a zamyslet se nad tím, jakým způsobem téma přiblížit. Podstatné je také zhodnotit světelné podmínky výstavy či expozice a muzejní prostor, neboť právě ten ovlivňuje volbu obsahu a výběr přijatelného způsobu práce s pracovními listy. Rovněž je nezbytné *zvážit vlastní pedagogické záměry*, ujasnit si nejpodstatnější informace, které chceme muzejnímu publiku předat, a *zvážit*, jakým způsobem chceme výstavu přiblížit. Pokud jsou pracovní listy součástí edukačního programu, je nezbytné následně vyhodnotit jeho průběh. Klíčovým činitelem, jenž určuje formu, obsah, náročnost či jazyk pracovního listu, je výběr cílové skupiny návštěvníků. Lze tedy předpokládat, že pracovní listy pro mladší děti budou mít jednodušší grafiku, náplň a kratší rozsah (Mrázová, 2013).

Pro tvorbu pracovních listů je stěžejní volba vzdělávacích cílů této materiální didaktické pomůcky. Důležité je uvědomit si, čeho chceme pomocí pracovních listů dosáhnout, a co si jejich prostřednictvím mají muzejní návštěvníci zapamatovat. Při produkci pracujeme s dílčími cíli, tedy s konkrétními znalostmi a dovednostmi účastníků, k nimž mají pracovní listy směřovat. Jak uvádí L. Mrázová (2013, s. 13), *„cíle pracovních listů by měly vždy odpovídat cílům a záměrům jak výstavy, tak případného programu, pokud je práce s pracovním listem jeho součástí.“*

3 VZTAH MUZEA A ŠKOLY

3.1 Spolupráce muzea a školy

Jak uvádí A. Brabcová (2003), jedním z předpokladů pro rozvoj vzdělávacích programů v muzeu je hledat optimální a vyhovující vztah mezi muzeem a školou, který je založen na tvorbě nových strategií oboustranné spolupráce, na dlouhodobém a účelném partnerství a na vzájemné vstřícnosti a profesionalitě.

Současná muzea mohou reagovat na neustále měnící se potřeby lidí tím, že naleznou své stěžejní místo v učící se společnosti 21. století. Jedním z hlavních úkolů muzeí je snaha o jejich začlenění se do vzdělávací soustavy. Zásadní překážkou pro integraci vzdělávací role do muzejní činnosti je skutečnost, že muzea často nejsou považována za instituce, v nichž probíhá výchovně-vzdělávací proces. Dalším velkým problémem je fakt, že řada muzeí České republiky nezaměstnává muzejního pedagoga, přičemž kvalifikovaní vzdělávací pracovníci mají nezbytnou úlohu na koncepci rozvoje muzea. Měli by se podílet na plánování a přípravě výstav či expozic a přitom neopomíjet vzdělávací aspekt, jenž muzea poskytují. Podstatným předpokladem pro rozvoj muzejních edukačních aktivit je jejich zapojení se do klasických muzejních výstav či expozic a snaha přizpůsobit je různým věkovým skupinám návštěvníků a učebním stylům (Brabcová, 2003).

Specifické výchovně-vzdělávací procesy probíhající v muzeích nebo galeriích přinášejí návštěvníkům možnosti odhalovat zajímavé poznatky z celé škály oborů lidské kultury (Šobánková, 2007).

Podle A. Brabcové (2003) je nezbytné, aby škola objevila výchovně-vzdělávací hodnotu muzea pro naplnění učebních plánů a návštěva muzejní instituce byla nedílnou součástí výukového programu každé školy. Před samotnou prohlídkou muzea by měl kantor žáky motivovat a připravit, poučit je o bezpečnosti a vhodném chování. Po návštěvě muzea je vhodné zařadit do výuky činnosti prohlubující získané znalosti z muzejní prohlídky a poskytnout muzeu zpětnou reflexi (Brabcová, 2003).

Úkolem muzea je navázat na pojetí a obsah Rámcových vzdělávacích programů, v našem případě na RVP ZV.

3.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP) společně s Národním programem vzdělávání představují státní úroveň v soustavě kurikulárních dokumentů. Vymezuji rámce vzdělávání pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Školní úroveň těchto programů představují Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), na jejichž základě se uskutečňuje vzdělávací proces na konkrétních školách.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) vstoupil v platnost od školního roku 2007/2008 a je závazný pro všechny základní školy uskutečňující povinné vzdělávání. RVP ZV pomáhá utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence představující souhrn vědomostí, dovedností a schopností potřebných pro seberealizaci v budoucím životě. Základní vzdělávání poskytuje základ všeobecného vzdělání vycházející z praktických potřeb a blízkých situací žáků a svým pojetím navazuje na rodinnou a předškolní výchovu.

Výuka v jednotlivých vzdělávacích oblastech směřuje k naplnění vytyčených cílů vzdělávání. Těmito vzdělávacími oblastmi jsou: *Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Člověk a svět práce.*

V RVP ZV jsou oborové cíle formulovány na předpokládané úrovni žáka a označovány jako cílová zaměření vzdělávacích oblastí. Vzdělávací obsah dílčích vzdělávacích oborů je vymezen očekávanými výstupy a učivem, jež je rozčleněno do tematických okruhů a školy jej dále rozpracovávají do jednotlivých ročníků. RVP ZV vytyčuje a postupně rozvíjí klíčové kompetence žáků.

(Rámcový vzdělávací program pro ZV, 2007)

DIDAKTICKÁ ČÁST

„Má-li se člověk stát člověkem, musí se vzdělat.“

(Jan Ámos Komenský)

4 MĚSTSKÉ MUZEUM VALAŠSKÉ KLOBOUKY

V následující kapitole stručně popisují historii města Valašské Klobouky a Městského muzea Valašské Klobouky. Dále uvádím krátkou informaci o stálé expozici *Pravěk jižního Valašska*, k níž vytvářím dva edukační programy pro žáky mladšího školního věku. Také uvádím zmínku o krátkodobých výstavách, které muzeum za poslední rok pořádalo.

4.1 Historie města a muzea

Město Valašské Klobouky leží na pomezí Vizovických vrchů a Bílých Karpat v Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty. V okolí města se nachází několik cenných oblastí s výskytem vzácných orchidejí, např. území Javorůvky, Bílé Potoky a Dobšená. Roku 1885 dostalo město název Valašské Klobouky, jenž je dle pověsti odvozen od klobouku, použitého k označení studánky brumovské šlechty (www.wikipedia.org).

V roce 1933 občanské sdružení *Musejní společnost ve Valašských Kloboukách* založilo městské muzeum. Během prvního roku svého působení měl inventář muzea přibližně tisíc sbírkových předmětů. Koncem roku 1952 Musejní společnost zanikla a muzeum se stalo muzeem okresním, avšak od roku 1960 bylo znovu městským. V roce 1999 se Musejní společnost ve Valašských Kloboukách znovu obnovila s cílem pomáhat muzeu při naplnění jeho funkce. Musejní společnost spolu s muzeem začaly opět vydávat *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka*. V současnosti Městské muzeum Valašské Klobouky provozuje dva objekty. Prvním je Stará radnice, v níž se nachází stálá expozice *Pravěk jižního Valašska*, a druhým je Červený dům. V prostorách Červeného domu jsou představována tradiční místní řemesla, jimiž jsou soukenictví, plátenictví a barvířství. Muzejní návštěvníci mohou shlédnout dobové zařízení světnice a černé kuchyně a vidět např. tkaní na soukenickém stavu (www.muzeum-valasskeklobouky.cz).

4.2 Stručná charakteristika muzea

Součástí muzea jsou dvě stálé expozice: *Pravěk jižního Valašska* a *Interiér měšťanského domu*. První zmíněná expozice se nachází v přízemí budovy Staré radnice. Druhá expozice je součástí Červeného domu. *Interiér měšťanského domu* je pro veřejnost klobouckého muzea atraktivnější a navštěvovanější. Expozice pravěku je z pohledu návštěvníků většinou vnímána jako nezajímavá až nudná. Prohlídky dané expozice dosud probíhají formou komentované prohlídky založené na pouhém strohém výkladu průvodce, což je z didaktického pohledu nepřínosné. Tato skutečnost mě přivedla k nápadu oživit současný výklad v expozici o několik doplňujících aktivit motivačního charakteru, jež budou pojaty zábavnou formou.

Počet pracovníků muzea je nízký. Celkový úvazek všech zaměstnanců činí 1,5 úvazku.

Do muzea přijde přibližně 10 – 12 000 návštěvníků za rok, avšak téměř 7 000 z nich jsou lidé, kteří přichází v měsíci prosinci na tradiční Valašský mikulášský jarmek. Nelze jednoznačně říci, která věková skupina muzeum nejhojněji navštěvuje. Děti mladšího školního věku přicházejí do muzea zejména na krátkodobé výstavy a do Červeného domu. Expozici pravěku shlédnou většinou až žáci 4. a 5. ročníku ZŠ k opakování učiva o pravěku, jež se začíná probírat až od 4. ročníku ZŠ v rámci vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Žáci 1.-3. ročníku ZŠ do expozice jen zavítají a nahlédnou na nález kostry z Gradce, jelikož tento sbírkový předmět je výrazným prvkem expozice a zaujme každého příchozího jedince.

V následující podkapitole popisují expozici pravěku, ke které koncipují dva edukační programy.

4.3 Stálá expozice Pravěk jižního Valašska

Stálá expozice *Pravěk jižního Valašska*, k níž vytvářím edukační programy pro dětské návštěvníky 1.-5. ročníku ZŠ, je rozdělena na šest místností.

V první místnosti expozice, tj. *Starší době kamenné*, je možno shlédnout významné sbírkové předměty. Jde o nálezy kamenných industrií považovaných za nejstarší doklady osídlení jižního Valašska. Na tyto nálezy poprvé upozornil Dr. Alois Richter, jenž měl největší zásluhu na objevení pravěké minulosti na území jižního Valašska, a který jako jeden z prvních sbíral tyto materiály (www.muzeum-valasskeklobouky.cz). V archeologické sbírce dané doby je mimo jiné uložen fragment zubu mamutího mláděte či paroh losa, nalezený v Horním Lidči.

Další místností expozice je *Mladší doba kamenná*. Ojedinelé nálezy kamenných sekerovitých a motykovitých nástrojů poukazují na přítomnost lidu z období neolitu v oblastech jižního Valašska. Těmito významnými exponáty jsou např. sekeromlaty z Valašských Klobouk, Bylnice nebo Lipiny či sekerky z Poteče nebo Smoliny. Ve vitrínách mají návštěvníci možnost vidět nálezy mazaniny, tj. kvalitní hlíny rozmíchané s plevami, sloužící jako doplňkový stavební materiál k utěsnění dřevěných konstrukcí. Doklady osídlení neolitické civilizace pochází ze Slavičina.

Doba bronzová je v expozici rozdělena na dvě místnosti – *Doba bronzová* a *Mladší a pozdní doba bronzová*. Kultura lidu popelnicových polí osídlila zejména povodí řeky Moravy a posléze pronikala přes Vlárský průsmyk na Slovensko. Lidé pohřbívali zesnulé žehem. Osídlení jižního Valašska v době bronzové bylo nejvýraznější z celého pravěkého období (www.muzeum-valasskeklobouky.cz).

V místnosti *Keltů a doby římské* lze spatřit jen velmi málo exponátů, např. nálezy zlatých mincí z doby římské v oblasti Vlárského průsmyku a Bojkovicka, jež jsou dokladem obchodního spojení přes jižní Valašsko. V době Keltů bylo osídleno zejména Slavičinsko.

Posledním úsekem expozice *Pravěk jižního Valašska* je doba *Slovanského osídlení*. První doklady osídlení kmenu Slovanů na jižním Valašsku pocházejí až z období Velkomoravské říše, tj. ze střední doby hradištní. Z doby mladohradištní pochází nález dvojhrobu z Gradce. V expozici je umístěna kostra muže. Kostra ženy se nachází v Městském muzeu Slavičín (www.muzeum-valasskeklobouky.cz).

4.4 Krátkodobé výstavy

Městské muzeum Valašské Klobouky organizuje několikrát do roka krátkodobé výstavy. Tyto výstavy jsou velmi často instalovány v prvním patře Staré radnice, avšak některé probíhají i jinde, např. v prostorách Městského úřadu.

Přestože muzeum dosud nedisponuje výchovně-vzdělávací strategií, v roce 2013 muzeum ve spolupráci s Centrem pro rodinu Valašské Klobouky pořádalo interaktivní výstavu „*S Cyrilem a Metodějem na Velkou Moravu*” k 1150. výročí příchodu slovanských bratrů ze Soluně svatého Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu. Výstava se snažila všem věkovým skupinám návštěvníků přiblížit život těchto věrozvěstů. K výstavě byl připraven zábavný program, jehož prostřednictvím si děti a studenti mohli osvojit a lépe zapamatovat poznatky o Velké Moravě. Výstavu, probíhající v prvním patře Staré radnice, shlédlo 2.500 návštěvníků. Ještě v téže roce byla výstava pro velký úspěch, zájem a ohlas ze strany veřejnosti reinstalována.

Uvádím výčet několika dalších krátkodobých výstav, jež muzeum pořádalo v loňském roce 2014 v prostorách Staré radnice. Stěžejními výstavami byly např. „*Zbytky snů*” od autorky Kristýny Fuksové, „*Výstava prací žáků ZŠ u příležitosti 40. výročí školy*” nebo výstava fotografií Miroslava Šomana s názvem „*Thajsko očima lezce*”. Další zajímavou výstavou byla výstava nazvaná „*Vesnice na jihu Moravy – sídla a lidé*”, zabývající se historickou a estetickou hodnotou lidového stavitelství na venkově.

Muzeum tradičně připravuje výstavu betlému na městském náměstí k Valašskému mikulášskému jarmeku. Pořádá besedy, koncerty, vernisáže, přednášky a jiné kulturní akce ve spolupráci s Charitou, Musejní společností a Klobuckými hospodářskými trhy. Podílí se na akcích ve městě, např. Valašské kumštování nebo Valašský mikulášský jarmek.

Městské muzeum Valašské Klobouky a Musejní společnost ve Valašských Kloboukách vydává Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka.

(Výroční zprávy Městského muzea Valašské Klobouky 2013, 2014)

5 EDUKAČNÍ PROGRAMY

5.1 Charakteristika edukačních programů

Didaktickou část této diplomové práce tvoří podrobný popis tvorby, realizace a následné evaluace edukačních programů v návaznosti na RVP ZV, vytvořených pro Městské muzeum Valašské Klobouky ke stálé expozici *Pravěk jižního Valašska*, včetně produkce barevných a černobílých pracovních listů, které jsou klíčovou učební pomůckou vytvořených muzejních programů. Pozornost budu věnovat také sestavení metodické podpory pro učitele základních škol, respektive prvního stupně ZŠ. Tato metodická podpora seznamuje pedagogické pracovníky s programy a nabízí jim náměty k motivaci žáků před samotným edukačním programem a další tipy na jeho teoretické a praktické využití po návštěvě muzea. Metodické pokyny budou sepsány a zahrnuty do podoby pracovního listu, k němuž bude vytvořen soubor dalších učebních pomůcek. K myšlence vytvořit metodiku pro učitele mě přivedlo Jůvovo (2004, s. 138) členění doprovodných materiálních didaktických prostředků dětských muzeí podle způsobu užití před návštěvou muzea, pro práci účastníků programu při vlastní prohlídce expozice a po skončení návštěvy muzea ve třídě. Zařazení doplňujících aktivit, prohlubujících získané znalosti z muzejní prohlídky do výuky, doporučuje také A. Brabcová (2003). Dalším podnětem k tvorbě metodiky bylo zjištění, že metodickou pomoc pro učitele poskytuje např. české Muzeum hlavního města Prahy, jež na svých internetových stránkách poskytuje řadu studijních materiálů ke stažení.

Shlédnutí několika animačních programů bylo pro mě inspirací k tvorbě vlastních výukových programů. Těmito programy byly:

- program *Jak k nám lovci mamutů přiletěli „dymníkem“* ke stálé expozici *Archeologie* v Muzeu Komenského v Přerově,
- program ke stému výročí jedné z nejtradičtějších osudových událostí 20. století *V zákopech a v zázemí: velká válka 1914-1918 v Evropě i na Zlínsku* v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně,
- program o narození a smrti lidí z hanáckých vesnic 19. století *Od kolébky ke hrobu* ke stejnojmenné expozici ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

Také aktivní účast na semináři *Vzdělávací obsah – zážitek – reflexe* pod vedením muzejní pedagožky Mgr. Kateřiny Tomeškové, Ph.D., pro mě byla značně přínosná. Cílem tohoto workshopu bylo seznámit posluchače s oblastí muzejní pedagogiky v ČR a s podstatou edukačních procesů. Seminář byl zahájen vstupní prezentací o vztahu muzea a školy, zejména o problematice muzejní pedagogiky jakožto nového vědního oboru. V průběhu daného zážitkového semináře nechyběly ani ukázky z praxe s uplatněním názorně-demonstračních metod a didaktických pomůcek, umožňujících bezprostřední kontakt účastníků se sbírkovými předměty.

Při plánování a sestavení koncepční strategie edukačního programu je nezbytné vycházet z předem definovaných didaktických cílů, muzejního prostoru, sbírkových předmětů, cílové skupiny návštěvníků a jejich fyzických a psychických zvláštností. K dosažení maximálního výchovně-vzdělávacího efektu přispívá užití správných výukových metod, organizačních forem a přitažlivých materiálních didaktických prostředků, s jejichž bližším vymezením jsme se seznámili v předchozích kapitolách.

Pro tvorbu edukačního programu bylo stěžejní stanovit si, pro kterou věkovou skupinu chceme program vytvořit, a čeho bychom chtěli dosáhnout. Vzhledem k tomu, že studuji obor Učitelství pro 1. stupeň základních škol, rozhodla jsem se vytvořit vzdělávací programy právě pro žáky mladšího školního věku. Jako obsahovou sféru jsem si vybrala stálou expozici s názvem *Pravěk jižního Valašska*, která sama o sobě není pro děti přitažlivá, avšak obsahuje kvantum exponátů, které přitažlivé jsou, pouze je nezbytné přiblížit je uchopitelnější a zábavnější formou, než tomu bylo dosud.

Před samotným plánováním edukačních programů jsem se musela nejdříve seznámit s podmínkami a organizačním chodem muzea, náplní práce muzejních pracovníků, s částmi muzea a v neposlední řadě s kontextem sbírkových předmětů, jejichž studium hraje nepostradatelnou úlohu v procesu tvorby a následné konkretizaci programů. Podstoupila jsem několik konzultací s vedoucím muzea, který mě přivedl k myšlence vytvořit dva edukační programy ke stálé expozici.

Žák v nejnižších ročnících povinné školní docházky má výrazně odlišné ponětí o časovém sledu historických událostí než žák ve věku 10–11 let, k němuž se základní informace z období pravěku dostávají přinejmenším ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Programy

jsou koncipovány v návaznosti na RVP ZV. Zařazení ročníků do programů koresponduje s jednotlivými vzdělávacími obdobími RVP ZV.

Pro Městské muzeum Valašské Klobouky jsem tedy vytvořila dva výukové programy ke stálé expozici *Pravěk jižního Valašska*. Program pro žáky 1.-3. ročníku ZŠ nese název *Putování s mamutem po pravěku*. Druhý, určený žákům 4. a 5. ročníku, jsem pojmenovala *Pravěk křížem krážem*. K oběma programům byly vytvořeny různorodé materiální didaktické prostředky. Významnou didaktickou pomůckou v obou programech jsou pracovní listy, jež jsem vytvořila ve dvou verzích, tj. ve verzi barevné a černobílé. Jelikož muzeum nedisponuje barevnou tiskárnou či kopírkou a dostatečnými finančními prostředky, které by umožnily kopii těchto pomůcek ve specializovaných firmách, vytvořila jsem černobílou verzi pracovních listů. Tato situace nemusí být trvalá, proto jsem vytvořila i listy barevné.

S bližším vymezením edukačních programů se seznámíte v následujících podkapitolách.

5.2 Putování s mamutem po pravěku

Jak již bylo řečeno, cílem mé diplomové práce je vytvořit, realizovat a evaluovat edukační programy pro Městské muzeum Valašské Klobouky ke stálé expozici *Pravěk jižního Valašska*. V následující podkapitole se zaměřuji na podrobný popis tvorby edukační strategie výukového programu s názvem *Putování s mamutem po pravěku*, jenž je určený pro žáky 1.-3. ročníku ZŠ. Pozornost věnuji zejména cílům jednotlivých činností, k jejichž naplnění budu směřovat. Čtenáře seznámím s bodovým scénářem programu a s tvorbou pracovních listů, které jsem k programu připravila. V poslední části podkapitoly hodnotím realizaci připraveného edukačního programu se skupinou dětských návštěvníků 3. ročníku ZŠ Valašské Klobouky.

Muzejně-edukační program *Putování s mamutem po pravěku* je uchopen aktivně, tvořivě a především zábavně. Dětské návštěvníci jsou motivačními činnostmi vtáhnuti do poznávání historie vlasti a svého okolí, učí se poznávat soudobý způsob života společnosti a porovnat jej s životem pravěkých lidí v dávné historii naší země. Žáci si rozvíjí prvotní zkušenosti z předškolního vzdělávání či výchovy v rodině, a zároveň si utváří jakýsi ucelený obraz světa. Prostřednictvím aktivní účasti na didaktických úlohách edukačního programu, zážitku z interakce s muzejními artefakty jako výukovými pomůckami a jeho reflexe si budují vztah k muzejní instituci.

5.2.1 Scénář programu

Výukový program ke stálé expozici *Pravěk jižního Valašska* je určen zejména pro žáky 1.-3. ročníku ZŠ. Cílem programu je aktivizační formou zvýšit prožitek dětí z návštěvy muzea a prohloubit u nich vztah k muzeu. V programu jsou využity různé metody a formy práce, jež směřují k naplnění vytyčených výchovně-vzdělávacích cílů. Těmito použitými metodami jsou zejména metody slovní, praktické (návčik praktických dovedností), názorně-demonstrační či metody písemných prací. Formou skupinové a individuální práce se žáci seznamují s příslušnými doklady pravěkého období na jižním Valašsku. Program má zábavnou formu, díky níž si děti snadněji osvojí znalosti z období pravěku. Probíhá formou komentované prohlídky s výkladem v expozici, jenž je přizpůsoben dětem příslušné věkové skupiny.

V průběhu programu děti vyplňují samoobslužný pracovní list sloužící především k upoutání pozornosti žáků při prohlídce stálé expozice. Při zahájení edukačního programu žáci dostanou připravený pracovní list od průvodce, který jim vysvětlí zadání. Průvodní postavičkou této didaktické pomůcky je mamut Zoubek, konkrétně mamutí mládě, jehož pozůstatky jsou součástí muzejní sbírky. Úkolem žáků je vždy nalézt vyobrazený předmět po vstupu do jednotlivých muzejních místností stálé expozice a doplnit příslušné písmeno k obrázku. Žáci objeví písmeno na kartičce umístěné vedle daného exponátu. Na kartě je kromě písmena zobrazen i mamut Zoubek, se kterým žáci putují pravěkem jižního Valašska.

Pracovní list představuje jakousi „mapu“ muzea, neboť prostory stálé expozice jsou rozděleny do šesti místností, z nichž každá reprezentuje jedno pravěké období. V pracovním listu jsou jednotlivá oddělení znázorněna různobarevnou cestou, přičemž každé době je přiřazena jedna barva. Barva kartičky s postavičkou mamutího mláděte a písmenem, jež je přiložená u eminentních pravěkých předmětů, je totožná s barvou úseku znázorněné cesty v pracovním listu. Žáci obdrží celkem šest písmen, jejichž správným seskupením získají slovo v poslední místnosti prohlídky.

Dílčí cíle práce s pracovním listem:

- zaujmout pozornost dítěte při prohlídce,
- seznámit se s nejdůležitějšími předměty z každého období pravěku a tyto vystavené exponáty poznat (významné sbírkové předměty z období pravěku jižního Valašska).

Cestou expozicí se žáci dozví zajímavé informace z doby pravěku, zejména z oblasti jižního Valašska, v níž žáci vyrůstají a žijí. Kromě práce s pracovním listem si vyzkouší několik atraktivních činností motivačního charakteru, které podněcují a aktivizují dětského návštěvníka a zpestří prohlídku expozice, která sama o sobě není zvláště přitažlivá.

5.2.1.1 Aktivita č. 1 – hmatová a praktická dílna

Jednou z těchto doplňkových praktických etud je hmatová dílna. Hned v první místnosti prohlídky, tj. v oddíle starší doby kamenné, si žáci vyzkouší haptickou činnost. Setkají se s opracovanými kameny z období pravěku a ze současnosti, jež byly opracovány s využitím nejmodernější technologie, na rozdíl od pravěkého člověka. Děti zavřou oči a postupně mezi nimi kolují dva kameny. Jako názorně-demonstrační předměty jsem zvolila dlažební kostku a nalezený kámen z období pravěku na území jižního Valašska, jenž je součástí muzejní sbírky. Žáci určí, který z těchto dvou kamenů mohl mamut Zoubek najít při putování pravěkem. Společně si vysvětlíme, že v dnešní době užíváme na opracování mnoho strojů zdokonalujících výrobní postupy. Ukážeme si obrázky, jak pravěcí lidé vyráběli nástroje a jakou techniku užívá současná společnost. Poté žáky rozdělím do skupinek. Do každé z nich dám dva kameny a úkolem žáků je vyzkoušet si pravěký způsob úpravy kamene, tj. otloukání kamene o kámen. Cílem této činnosti je zejména uvědomit si obtížnost života v pravěku, neboť kámen byl významným pomocníkem při zajištění potřebné obživy. Lidé jej využívali mimo jiné k vyhrabávání kořínků, zabíjení drobných zvířat, ke zpracování kůže, dřeva a kostí.

Dílčí cíle práce ve hmatové a praktické dílně:

- rozvíjet hmatové cítění,
- osahat si kameny pocházející z pravěku,
- rozpoznat rozdíl v úpravě kamene pravěkým člověkem a člověkem moderní doby,
- vyzkoušet si pravěkou techniku opracování kamene (otloukání kamene o kámen),
- uvědomit si, že za pomoci moderní technologie je způsob úpravy kamene značně jednodušší.

Obr. č. 1: Hmatová dílna

Obr. č. 2: Otloukání kamene o kámen

5.2.1.2 Aktivita č. 2 – výtvarná dílna

Další motivačně zaměřenou aktivitou edukačního programu je výtvarná dílna podněcující žáky k tvořivému myšlení. Každá skupinka dostane pastelky, fixy a tvrdý papír formátu A2, na jehož středu je přilepena univerzální lepicí gumou zalaminovaná fotografie detailu části vystaveného exponátu - pravěké mazaniny, jež je pro dané pravěké období významná. Žáci se ve skupině zamyslí nad tím, o který předmět, nalezený mamutem Zoubkem při putování

pravěkem, se jedná, k jakému účelu mohl sloužit a kde na jižním Valašsku jej mohl objevit. Společně dokreslí zbývající část předmětu a poté svůj produkt představí ostatním skupinám. Jedná se o formu skupinové a kooperativní výuky představující pro návštěvníky účinnější a atraktivnější způsob organizačního uspořádání edukace.

Vzhledem k tomu, že oddělení stálé expozice nejsou příliš prostorná a muzeum nedisponuje žádnou místností určenou pro edukační činnost návštěvníků, skupinky žáků budou pracovat na chodbě procházející středem muzejního prostoru dlouhodobé výstavy.

Animátor po prezentaci dětských výtvorů odhalí skutečný předmět a poskytne žákům základní informace o daném objektu, tedy k jakému účelu sloužil a kde na území jižního Valašska byl nalezen. Společně s dětmi zhodnotí, jak se jim práce vydařila.

Fotografie detailu exponátu nemusí být zalaminovaná. Tento způsob provedení jsem zvolila zejména z praktických a finančních důvodů, poněvadž takto upravený obrázek je možno využít pro více skupin návštěvníků.

Dílčí cíle práce ve výtvarné dílně:

- rozvíjet jemnou motoriku, kreativitu, fantazii, představivost a komunikační schopnosti u dětí mladšího školního věku,
- utvářet základní dovednosti pro spolupráci,
- vést k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci,
- dítě je schopno vnímat detail pravěkých předmětů.

Obr. č. 3: Výtvarná dílna

5.2.1.3 Aktivita č. 3 – tvořivá dílna

Žákům jsou objasněny některé podstatné termíny, jimiž jsou např. zrnotěrka a drtidlo. Při výkladu přemýšlí nad významem a užitím těchto pravěkých předmětů v praxi.

Pro efektivnost zapamatování si žáci formou skupinové práce prakticky vyzkouší zpracovat obilná zrna na mouku s použitím replik zrnotěrky, tj. ručního kamenného mlýnku složeného z velkého plochého a dokulata opracovaného kamene. Umlít obilná zrna takovým způsobem není vůbec snadné. Žáci by si při tvorbě měli uvědomit, jak je dnešní výrobní proces značně jednoduchý oproti minulosti.

Dílčí cíle práce ve tvořivé dílně:

- prakticky si vyzkoušet zpracování obilných zrn na mouku a uvědomit si náročnost této techniky.

Obr. č. 4: Drcení obilí

5.2.1.4 Aktivita č. 4 – pohřební rituály

Jako další doplňující činnost programu jsem zvolila pohřební rituály. V době bronzové bylo typické rituální pohřbívání, kdy lidé kladli k tělům zesnulých nejcennější předměty, jež vlastnili, poněvadž věřili, že je budou zemřelí potřebovat v posmrtném životě. Úkolem žáků je představit si, že se ocitli v době bronzové a mají se vzdát jedné důležité věci, kterou v současnosti vlastní.

Dílčí cíle při rituálu pohřbívání:

- zamyslet se nad tím, které soudobé předměty jsou významné pro naši existenci,
- chápat a analyzovat osobní hodnoty.

5.2.1.5 Aktivita č. 5 – předměty pravěku a současnosti

Poslední aktivitou, kterou si žáci v průběhu animačního programu vyzkouší, je rozdělení předmětů na předměty pravěké a moderní. Tyto předměty jsou znázorněny na malých dřevěných destičkách, jež mají ze spodní strany upevněný magnet. Společně utvoříme dvě hromádky, přičemž v každé z nich budou seskupeny objekty své doby. Následně předměty pravěku seřadíme podle jejich časového vývoje, tudíž na kamenné, bronzové a železné, a žáci připevní destičky k velké dřevěné desce na připravené magnety.

Jak již bylo řečeno, prostory muzea jsou natolik malé, že není možné provádět tuto činnost jinde než na chodbě. Touto závěrečnou aktivitou edukační program končí.

Dílčí cíle:

- dítě dokáže určit, které předměty pocházejí z období pravěku a které ze současnosti,
- dítě je schopno vybrat pravěké předměty, které v průběhu prohlídky vidělo ve vitrínách expozice, a uspořádat je podle jejich časového vývoje (doba kamenná, bronzová, železná - znát posloupnost použití materiálů dané doby – kámen, bronz, železo).

5.2.2 Anotace programu

Název edukačního programu: PUTOVÁNÍ S MAMUTEM PO PRAVĚKU

Anotace programu:

Edukační program se snaží dětem mladšího školního věku přiblížit období pravěku prostřednictvím aktivizačních činností. Program probíhá formou komentované prohlídky a výkladu v expozici. Metody jsou přizpůsobeny dětem příslušné věkové skupiny. Program má zábavnou formu, díky níž si žáci snadněji osvojí znalosti z období pravěku.

K programu je připraven samoobslužný pracovní list sloužící především k upoutání pozornosti žáků při prohlídce stálé expozice.

Průvodní postavou je mamut Zoubek, mamutí mládě, jehož pozůstatky jsou součástí muzejní sbírky. Během putování s mamutem si děti vyzkouší mnoho zajímavých aktivit motivačního charakteru, jejichž cílem je porozumění sbírkovým předmětům z období pravěku jižního Valašska.

Obecné cíle programu:

- aktivizační formou zvýšit prožitek z návštěvy muzea,
- prohloubit u žáků mladšího školního věku vztah k muzeu,
- přiblížit dětem minulost a propojit ji se současností,
- seznámit žáky s obdobím pravěku, s orientací na jižní Valašsko,
- obeznámit žáky s příslušnými doklady pravěkého období.

Dílčí cíle:

Po absolvování programu bude dítě schopno:

- vyjmenovat základní materiály, jež lidé využívali v období pravěku,
- roztřídit předměty podle použitého materiálu a seřadit je podle časového sledu,
- porozumět rozdílu mezi pravěkou a současnou technologií opracování kamene,
- jmenovat alespoň jeden pravěký předmět nalezený v oblasti jižního Valašska.

Cílová skupina účastníků programu: žáci 1. - 3. ročníku ZŠ

Délka programu: 75 minut.

Návaznost edukačního programu na Rámcový vzdělávací program pro ZV:

Program svým pojetím a obsahem navazuje na RVP ZV.

Vzdělávací obsah vzdělávací oblasti: ČLOVĚK A JEHO SVĚT

- Tematický okruh: *Lidé a čas* – žák poznává, jak se život mění a vyvíjí, dokáže rozlišit děj v minulosti a současnosti a na příkladech porovnat minulost a současnost.

Učivo: *Orientace v čase* – dějiny jako časový sled událostí

Současnost a minulost v našem životě – proměny způsobu života, minulost kraje

- Tematický okruh: *Místo, kde žijeme* – žák je schopen začlenit svou obec do příslušného kraje, regionu.

Učivo: *Místní oblast, region* – minulost a současnost obce/města

Vzdělávací obsah vzdělávací oblasti: UMĚNÍ A KULTURA

- Obor: *Výtvarná výchova* – žák ve tvorbě promítá a projevuje osobní životní zkušenosti a uplatňuje při tom v plošném uspořádání linie, tvary a barvy.

Učivo: *Rozvoj smyslové citlivosti* – prvky vizuálně obrazného vyjádření (linie, tvary a jejich kombinace v ploše)

Ověřování komunikačních účinků – vysvětlování výsledků tvorby podle svých schopností a zaměření

Vzdělávací obsah vzdělávací oblasti: JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

- Obor: *Český jazyk a literatura* – žák na základě vlastních poznatků a zážitků vytvoří krátký mluvený projev.

Učivo: *Mluvený projev* – vyjadřování

(Rámcový vzdělávací program pro ZV, 2007)

V programu jsou využity různé organizační formy a metody práce. Žáci samostatně vyplňují pracovní list, nacházejí uplatnění při skupinové práci a v neposlední řadě se hromadně zapojují do diskuze.

5.2.3 Bodový scénář programu

Aktivita:	Metody, organizační formy, didaktické prostředky, časový snímek:
<p>Přivítání, úvod, rozdání pracovních listů, společná četba vzkazu od mamuta Zoubka v pracovním listu, podání instrukcí k práci s pracovním listem.</p> <p>Instrukce k pracovnímu listu: „<i>Při vstupu do každé muzejní místnosti najdete předmět, který je znázorněn na pracovním listu. U vystaveného předmětu je kartička s mamutem Zoubkem, na níž je napsáno písmeno, které si zapíšete do příslušného kolečka v pracovním listu. Na konci prohlídky složíte z písmen nějaké slovo.</i>”</p> <p>Zahájení edukačního programu probíhá na chodbě.</p>	<p>Metody: slovní (monologická – vyprávění; metoda práce s textem – četba vzkazu), metoda názorně-demonstrační (instruktáž)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, psací potřeby, psací podložky</p> <p>Časová náročnost: 5 min</p>
<p>1. aktivita (starší doba kamenná)</p> <p>Vyhledání exponátu z pracovního listu, zápis daného písmenka (exponát – mamutí zub, písmeno – K).</p> <p>Výklad o starší době kamenné, o archeologických nálezích dané doby (mamutí zub, paroh losa, čepele).</p> <p>Otázky: „<i>Víte, kdo nebo co je to archeolog?</i>” (= je to osoba, vědec zkoumající hmotné památky) „<i>Proč je v parohu losa díra?</i>” (= při zkoumání archeologických nálezů se podařilo paroh losa probodnout)</p> <p>Hmatová dílna: Děti si osahají opracovaný kámen z období pravěku nalezený na území jižního Valašska (čepele) a kámen ze současnosti zhotovený za použití moderní technologie (dlažební kostka). Úkolem je určit, který z těchto předmětů mohl mamut Zoubek najít na jeho cestě pravěkem a proč (vysvětlení – v současné době se užívá množství strojů zdokonalujících výrobní postupy).</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad, vysvětlování; dialogická – rozhovor; metoda písemných prací), nácvik praktických dovedností (manipulace – hmatové vnímání předmětu), názorně-demonstrační (instruktáž, pozorování předmětů a jevů, předvádění)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce (= zhodnocení aktivit), práce ve skupině (= badatelská činnost), samostatná (individuální) práce (= vyplňování pracovního listu)</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní list, kartička s mamutem u vystaveného exponátu, psací potřeby, psací podložky, kameny (čepele z expozice – nálezy z oblasti jižního Valašska, dlažební kostka a kameny nalezené volně v přírodě), obrázky (způsob tvorby nástrojů v době pravěku a v současnosti)</p> <p>Časová náročnost: 20 min</p>

<p>Seznámení se způsobem úpravy kamene v době kamenné, další ukázky kamenů (čepele, hrotitá jádra) ve vitrínách.</p> <p>Ukázka obrázků – výroba nástrojů pravěkých lidí a nástrojů za použití moderní techniky.</p> <p>Praktická dílna: Praktická zkouška úpravy kamene technikou otloukání kamene o kámen.</p>	
<p>2. aktivita (mladší doba kamenná)</p> <p>Vyhledání exponátu z pracovního listu, zápis daného písmenka (exponát – mazanina, písmeno – A).</p> <p>Výtvarná dílna: Skupinky žáků dokreslí zbývající část předmětu dle své představivosti a fantazie. Společně se zamyslí nad tím, co to může být za předmět nalezený mamutek Zoubkem při svém putování pravěkem, k jakému účelu mohl sloužit a kde jej mohl na jižním Valašsku nalézt.</p> <p>Prezentace výtvorů.</p> <p>Odhalení objektu, který žáci měli dokreslit (mazanina), výklad o daném exponátu a mladší době kamenné.</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; metoda písemných prací), metoda názorně-demonstrační (instruktáž), metoda praktická (grafické a výtvarné práce, nácvik praktických dovedností)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, skupinová práce, individuální práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, kartička s mamutem u vystaveného exponátu, psací podložky, psací potřeby, pastelky, fixy, tvrdý papír formátu A2, zalaminovaná fotografie detailu vystaveného exponátu (mazanina), univerzální lepicí guma</p> <p>Časová náročnost: 20 min</p>
<p>3. aktivita (mladší doba kamenná)</p> <p>Vysvětlení pojmu zrnitěrka, drtidlo.</p> <p>Tvořivá dílna: Žáci se rozdělí do skupin. Každá skupina dostane drtidlo s plochým kamenem, hliněnou misku s obilnými zrny a kousek plátna a prakticky si vyzkouší pravěkou techniku drcení obilí. Plátno se položí pod kameny. Použití plátna je praktické, neboť při drcení dochází k odpadávání obilí na zem. Po ukončení aktivity vzniklou obilnou drť nasypou zpátky do misky. Obilná drť je základní surovinou pro výrobu těsta na pečení chleba. Pravěcí lidé z něj dělali placky, které kladli</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; dialogická - rozhovor), metoda názorně-demonstrační (pozorování exponátů), praktické (nácvik praktických dovedností - manipulace)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, skupinová práce</p> <p>Didaktické prostředky: drtidla, obilná zrna, hliněné misky, plátno</p> <p>Časová náročnost: 5-10 min</p>

na rozžhavené kameny okolo ohniště.	
<p>(doba bronzová – I. místnost)</p> <p>Vyhledání exponátu z pracovního listu, zápis daného písmenka (exponát – amfora, písmeno – V).</p> <p>Stručný výklad o vystavených exponátech (amfora, bronzový meč, šperky).</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; metoda písemných prací)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, individuální práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, kartička s mamutem u vystaveného exponátu, psací podložky, psací potřeby</p> <p>Časová náročnost: 3 min</p>
<p>4. aktivita – (doba bronzová – II. místnost)</p> <p>Vyhledání exponátu z pracovního listu, zápis daného písmenka (exponát – zoomorfní nádoba, písmeno – R)</p> <p>Výklad o době bronzové.</p> <p>Pohřební rituály:</p> <p><i>„V době bronzové bylo typické rituální pohřbívání. Pravěcí lidé házeli do hrobu zesnulých nejcennější věci, které měli. Představte si, že žijete v té době a máte se vzdát jedné významné věci, kterou v současnosti máte. Která věc by to byla a proč právě tuto věc byste zemřelému darovali?“</i></p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; metoda práce písemných prací), metoda názorně-demonstrační (instruktáž, pozorování)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, individuální práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, kartička s mamutem u vystaveného exponátu, psací potřeby, psací podložky</p> <p>Časová náročnost: 10 min</p>
<p>(Keltové a doba římská)</p> <p>Vyhledání exponátu z pracovního listu, zápis daného písmenka (exponát – římské mince, písmeno – P).</p> <p>Výklad o Keltech.</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; metoda písemných prací), metoda názorně-demonstrační (pozorování předmětů)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, individuální práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, kartička s mamutem u vystaveného exponátu, psací podložky, psací potřeby</p> <p>Časová náročnost: 3 min</p>
<p>(Slovanské osídlení)</p> <p>Vyhledání exponátu z pracovního listu, zápis daného písmenka (exponát – střep slovanské</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; metoda písemných prací), metoda názorně-demonstrační (pozorování předmětů)</p>

<p>nádoby, písmeno – Ě) – složením písmen vznikne slovo PRAVĚK.</p> <p>Výklad o Slovanech, osídlení Slovanů.</p> <p>Významný exponát – kostra.</p> <p>Otázka: „<i>Je to kostra muže nebo ženy?</i>” - vysvětlení, proč muže (podle počtu švů na lebce, stavbě kostí, atd.)</p>	<p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, individuální práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, kartička s mamutem u vystaveného exponátu, psací podložky, psací potřeby</p> <p>Časová náročnost: 7 min</p>
<p>5. aktivita – závěrečné shrnutí poznatků</p> <p>Závěrečná část edukačního programu probíhá již na chodbě.</p> <p>Nástroje pravěku a současnosti: Žáci hromadně roztřídí obrázky předmětů na předměty moderní doby a doby pravěku, jež jsou součástí expozice (utvoří dvě hromádky obrázků). Následně pravěké předměty seřadí podle jejich časového vývoje (posloupnost - kámen, bronz a železo).</p> <p>Ukončení programu.</p>	<p>Metody: slovní (monologická – vyprávění), metoda názorně-demonstrační (instruktáž, pozorování předmětů), nácvik praktických dovedností (manipulace)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce</p> <p>Didaktické prostředky: obrázky předmětů z doby pravěku a ze současnosti (dřevěné destičky, případně jen zalaminované barevné obrázky mající na spodní části nalepený samolepicí suchý zip)</p> <p>Časová náročnost: 8 min</p>

5.2.4 Tvorba pracovních listů

K edukačnímu programu *Putování s mamutem po pravěku* jsem vytvořila barevnou a černobílou variantu pracovních listů. Obě tyto verze jsem tvořila v programu Inkscape, určeném pro práci s vektorovou grafikou. K tvorbě dvou variant pracovních listů mě vedla skutečnost, že muzeum nedisponuje dostatečnými finančními prostředky a užití černobílé verze bude pro muzeum v současné době přijatelnější. Vzhledem k tomu, že finanční situace muzea se může během několika let změnit, rozhodla jsem se vytvořit nejen černobílé listy, ale také barevné, neboť právě takové pracovní listy jsou pro dětského návštěvníka lákavější, přestože z didaktického hlediska oba typy směřují k naplnění stejných výukových cílů.

5.2.4.1 Barevná verze pracovního listu – první strana listu

Pro tvorbu bylo stěžejní zvolit si velikost pracovního listu. Pro daný typ pracovního listu mi formát A4 přišel jako nejvhodnější řešení. Formát dokumentu jsem v programu orientovala na šířku a pomocí vodicích linek jej rozdělila na šest shodných částí, přičemž každá část

reprezentuje jednu místnost stálé expozice *Pravěk jižního Valašska*. Rovněž označení jednotlivých dílů pracovního listu je identické s názvy úseků muzejní expozice. Jako typ písma jsem použila font Kalam.

Nástrojem editace cesty jsem do každého oddílu nakreslila beziérovu křivku s vhodnou barvou, šířkou a kulatým zaoblením konců. Krajiní body jednotlivých křivek na sebe plynule navazují a symbolizují cestu místnostmi muzea. Jak jsem již uvedla výše, barva každého úseku cesty je totožná s barvou kartičky s postavičkou mamutího mláděte a s písmenem, jež žáci doplňují do koleček v pracovním listu, čímž dojde k propojení těchto dvou materiálních pomůcek.

Z každého pravěkého období jsem vyčlenila jeden objekt charakterizující danou dobu. Fotografie těchto nositelů vzdělávacího obsahu jsem upravila v grafickém programu Gimp pro bitmapovou grafiku, kde jsem každému obrázku nastavila dekorativní okraj. Tyto fotografie jsem naimportovala do jednotlivých rozčleněných úseků pracovního listu. Z období starší doby kamenné jsem vybrala fragment zubu mamutího mláděte. Žáci jsou tímto exponátem motivačně vtáhnuti do tématu expozice, jelikož se jedná o zub mamuta Zoubka, který je průvodní postavičkou nejen pracovního listu, ale také celého edukačního programu. Dalším významným sbírkovým předmětem je mazanina patřící do mladší doby kamenné. Nálezy této kvalitní hlíny rozmíchané s plevami jsou dominantní pro dané období na území jižního Valašska.

V expozici *Pravěk jižního Valašska* jsou dvě místnosti s muzejními objekty doby bronzové. Z první místnosti jsem zvolila druh nádoby, obvykle se dvěma úchyty, která se v době bronzové hojně užívala. Původně jsem jako reprezentanta tohoto období chtěla zvolit bronzový meč, ale nález tohoto předmětu by byl pro žáky příliš primitivní. Z druhé expoziční místnosti doby bronzové, jež je v expozici označena jako mladší a pozdní doba bronzová, jsem jako zástupce vybrala zoomorfní nádobu. Jedná se o nádobu tvarem připomínající zvíře.

Z pátého muzejního oddílu, nesoucí název Keltové a doba římská, jsem jako určující prvky zvolila nálezy římských mincí z oblasti Vlárského průsmyku a Bojkovicka, které jsou dokladem obchodního spojení přes jižní Valašsko.

Z období Slovanského osídlení, což je poslední část muzejní expozice, jsem původně jako klíčový prvek chtěla vybrat kostru muže z Gradce. Tento objekt jsem nakonec nezvolila hned z několika důvodů. Prvním z nich je fakt, že nález kostry v expozici je pro žáky až příliš jednoduchý. Avšak ústředním argumentem byla nemožnost z hygienických důvodů umístit

k tomuto objektu kartičku s písmenem, které si dětští návštěvníci zaznamenávají do příslušného políčka pracovního listu.

Ručně nakreslený obrázek mamuta jsem naskenovala, upravila v programu Gimp a uložila ve formátu PNG. Poté jsem jej v programu Inkscape převedla do vektorové podoby. Tento způsob převedení jsem zvolila z důvodu zvýšení ostrosti objektu, neboť bitmapový obrázek měl neostře zrnité obrysy. Mamut je průvodní postavičkou pracovního listu. Od mamutího chobotu směřuje bublina, v níž je písmem Kalam úvodní slovo mamuta dětem. Bublina vznikla sloučením nakreslené elipsy a dvou čar.

Do pracovního listu jsem nástrojem tvorba obdélníků a čtverců vložila obdélník velikosti formátu A4, jemuž jsem zvolila světle hnědou výplň. Daný útvar jsem přesunula do spodní vrstvy dokumentu, čímž jsem získala barevné pozadí pracovního listu.

Na závěr jsem ke každému obrázku nástrojem tvorba kruhů, elips a oblouků nakreslila kolečko, jež jsem vyplnila světlejším odstínem hnědé barvy než je samotné pozadí pracovního listu a ohraničila černou puntíkatou čarou. Kolečka jsem umístila přes rohy obrázků a přesunula do popředí. Mezi nakreslené křivky, představující jakousi cestu muzeem, jsem zkopírovala celkem šest těchto koleček, do nichž žáci napíší slovo vzniklé z písmen, která získali při putování pravěkem. Tím slovem je „pravěk“.

5.2.4.2 Černobílá verze pracovního listu – první strana listu

Při tvorbě černobílé verze pracovního listu jsem vycházela z verze barevné, respektive pracovala jsem s její kopií, u níž jsem v první řadě u všech částí odstranila barevnou výplň. Označení jednotlivých částí pracovního listu, korespondujících s názvy muzejních místností, jsem ponechala. Dále jsem odstranila barevné fotografie muzejních exponátů. Jejich poslední upravenou verzi v programu Gimp jsem převedla do režimu odstíny šedi a upravila jas a kontrast. Tyto obrázky jsem vyexportovala ve formátu PNG a následně naimportovala do černobílé verze pracovního listu, kde jsem zvolila stejnou velikost jako při importu fotografií do barevného listu. Původní světle hnědou výplň koleček jsem změnila na šedou a kolečka jsem posunula výš, tedy převedla do popředí. Také jsem odstranila barevnou výplň vektorového obrázku mamuta a bubliny.

Nástrojem výběr a transformace objektů jsem si označila každou lichou beziérovu křivku, kterou jsem vyplnila černou barvou. Těmto křivkám jsem na konci čáry vložila šipku zdůrazňující konec čáry. Zbývající sudé křivky jsem si rovněž označila, vyplnila černou

barvou a změnila typ čáry na jemné čárkování s drobným rozestupem. Křivkám jsem změnila kulaté zaoblení, jak tomu bylo v barevné verzi, na zakončení hranaté.

5.2.4.3 Barevná verze pracovního listu – druhá strana listu

Do dokumentu, orientovaného na šířku, jsem nástrojem tvorba obdélníků a čtverců nakreslila obdélník překrývající celou plochu daného formátu. Tento objekt jsem vyplnila totožnou barvou jako první stranu listu, čímž jsem získala shodné barevné pozadí pracovního listu. Poté jsem vložila další obdélník, který jsem přesunula do popředí. Výplň tohoto útvaru je stejná jako výplň jednotlivých koleček u obrázků na první straně. Obrys obdélníku, do něhož žáci budou kreslit předmět, jenž je nejvíce při jejich putování pravěkem jižního Valašska zaujal, je vykreslen světle hnědou přerušovanou čarou.

Z první strany pracovního listu jsem zkopírovala obrázek mamuta a umístila jej do levého horního rohu. Sloučením elipsy a dvou čar jsem opět vytvořila bublinu, kterou jsem vyplnila shodnou barvou jako obdélník na kresbu pravěkého předmětu a kolečka na zapisování písmen z první strany. V bublině je napsán vzkaz od mamuta Zoubka písmem Kalam.

Do spodní části pracovního listu jsem napsala jméno autorky pracovního listu a stručnou informaci o této diplomové práci.

5.2.4.4 Černobílá verze pracovního listu – druhá strana listu

Tvorba černobílé varianty druhé strany pracovní listu byla velmi jednoduchá, jelikož jsem vycházela z kopie barevné verze. Všem objektům jsem zrušila barevnou výplň. U tvaru obdélníku, do něhož budou žáci zakreslovat pravěký předmět, jsem změnila barvu obrysu z hnědé na černou.

Náhledy těchto pracovních listů jsou součástí příloh, viz. přílohy č. 7 – 10. Verze pracovních listů v plné kvalitě jsou umístěny jako volně vložená příloha diplomové práce a na přiloženém optickém disku.

5.2.5 Realizace a evaluace programu

Výukový program *Putování s mamutem po pravěku* jsem realizovala se skupinou žáků 3. ročníku Základní školy Valašské Klobouky. Programu se zúčastnilo celkem 15 dětských návštěvníků a jedna učitelka jako pedagogický doprovod. Dlouho jsem zvažovala, do kterého z připravených edukačních programů žáky 3. ročníku ZŠ zařadit. Původně jsem program chtěla koncipovat pouze pro žáky 1. a 2. ročníku ZŠ, avšak díky pedagogické praxi, jíž jsem absolvovala právě ve 3. ročníku, jsem si ověřila, že žáci mají minimální znalosti z dané oblasti. Při tvorbě výchovně-vzdělávací strategie jsem rovněž vycházela z RVP ZV, v němž je 3. ročník zařazen do prvního vzdělávacího období. Učivo o dějinách lidstva, v našem případě pravěku, se vyučuje až ve 4. ročníku ZŠ ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Program umožní žákům prvotní setkání s obdobím pravěku prostřednictvím vlastní zkušenosti a zážitku, jimiž si osvojují prvopočáteční poznatky o historii naší země. Proto jsem pro pilotní testování vyzkoušela realizovat program s věkovou skupinou 9 – 10 let, abych zjistila, zda pro ně program nebude příliš jednoduchý.

V úvodní části programu, probíhající na chodbě expozice, jsem děti přivítala a seznámila s mamutem Zoubkem, s nímž budou putovat po pravěku. Žáci byli soustředění a bylo znát, že jsou plni očekávání. Vysvětlila jsem jim práci s pracovním listem a společně jsme si přečetli průvodní slovo mamuta dětem. Poté jsme se přemístili do první muzejní místnosti, kde jsme dle pracovního listu zjistili, ve které době pravěku se momentálně nacházíme (*starší doba kamenná*). Děti se s nadšením pustili do hledání exponátu, u něhož najdou kartičku s mamutem a písmenem, které si zapíší do pracovního listu. Pozorně poslouchali krátké povídání o lovení mamutů a jiných zvířat ve starší době kamenné. Na otázku: „*Proč je v parohu losa díra?*“ nikdo z žáků neodpověděl správně. Všichni se shodli na tom, že díra vznikla následkem lovu.

Další částí programu byla haptická a praktická dílna. Žáci utvořili oblouk a zavřeli oči. Z jednoho konce oblouku jsem poslala opracovaný pazourek nalezený na jižním Valašsku, z druhého konce opracovanou malou dlažební kostku, opravenou za pomoci moderních strojů. Při zkoumání a ohmatávání předmětů bylo v místnosti naprosté ticho. Žáci byli na aktivitu značně soustředění a pečlivě kameny bádali. Po skončení činnosti jsem se ptala na jejich pocity v haptické dílně a na rozdíly v úpravě posílaných kamenů. Žákovské reakce byly následující: „*Jeden kámen je hladký, druhý je hrbatý, drsný.*“ , „*První kámen byla taková*

kostka, druhý byl špičatý.”, „*Podle mě tím špičatým kamenem opracovávali kostku*”. Názorně jsem žákům předvedla, jak takové jednoduché kamenné nástroje, které lidé používali mimo jiné k úpravě zabívaných zvířat a jiných druhů potravy, vyráběli. Kromě toho jsem jim ukázala obrázky úpravy kamene pravěkým člověkem a člověkem moderním za použití nejrozumnějších technologií. Posléze jsme utvořili tři skupinky žáků, které dostaly dva kameny, s nimiž si vyzkoušeli pravěkou techniku úpravy kamene, tj. otloukání kamene o kámen. Žáci o vykonávanou činnost projevíli značný zájem.

V další části programu jsme s mamutem Zoubkem doputovali do *mladší doby kamenné*, kde si žáci dopsali další písmeno do pracovního listu, poslechli krátký výklad o způsobu hospodaření pravěkých lidí a vyzkoušeli pravěký způsob zpracování obilí na mouku. Drcení obilných zrn bylo původně součástí výukového programu *Pravěk křížem krážem*. Po jeho realizaci a domluvě s vedoucím muzea jsem se rozhodla zařadit tuto aktivitu i do programu *Putování s mamutem po Valašsku*. Podle mě činnost měla větší úspěch u žáků 3. ročníku než u žáků 4. ročníku. Do drcení se pustili s velkým nasazením.

Po tvůrčí dílně následovala dílna výtvarná, kde skupinky žáků podle své fantazie a představivosti dokreslovaly zbývající část vyobrazeného předmětu, jímž byla mazanina. Úkolem žáků bylo zamyslet se nad tím, co to může být za předmět nalezený mamutem Zoubkem na jeho cestě pravěkem, a kde jej mohl na jižním Valašsku nalézt. Skupinky žáků zjistily, že se jedná o sbírkový předmět, jenž měly v úseku mladší doby kamenné nalézt podle pracovního listu. Přestože poznaly, o který doklad pravěkého období se jedná, správný název nikdo neuhodl. Jedna skupina si myslela, že sbírkový předmět je „*valašský kámen z mladší doby kamenné*”, bez uvedení místa nálezu. Druhá skupina si rovněž představila „*kámen, který mamut mohl najít v Lidečku*”. Poslední skupina dlouho přemýšlela, co si pod obrázkem představit. Nakonec jim mazanina připomínala „*zbraň, sekerku*”. Zjištění, že se jedná o pravěký druh hlíny, bylo pro všechny žáky překvapením.

Po prezentaci žakovských výtvorů jsme se přesunuli do místnosti *doby bronzové*. Žáci doplnili písmeno do pracovního listu a aktivně zjišťovali, které bronzové nástroje se nachází ve vitrínách expozice.

Následně jsme se přemístili do úseku *mladší a pozdní doby kamenné*. Žáci objevili další písmeno a zapsali jej do pracovního listu. Hádali, co by to mohlo být za předmět. Nápady

byly obzvláště originální. Zoomorfní nádoba někomu připomínala „*džbán nebo pohár na vodu*“, „*konev na čaj*“ nebo „*lázeňskou nádobu*“.

Odpovědi na otázku: „*Která věc je pro vás v životě důležitá a byli byste ochotni ji darovat zemřelému?*“ byly v porovnání se žáky 4. ročníku odlišné. Většina kluků za významnou věc v jejich životě považuje *balón* nebo *hokejku*. Očekávala jsem, že v mnoha případech zazní slova typu *počítač*, *televize*, *tablet*, apod., avšak pouze jeden z účastníků zmínil počítač. Velmi mě potěšila reakce jednoho žáka, který by daroval svého *bratra Marka* (dvojče), protože ho má moc rád.

Po příchodu do místnosti *Keltů a doby římské* si žáci zaznamenali další písmeno do pracovního listu, jímž bylo „P“. V této části už někteří tušili, které slovo jim po složení vyjde. Aktivní spoluúčasti všech dětských návštěvníků jsme zjistili, které železné předměty se nachází v dané expozici.

V poslední místnosti expozice, tj. Slovánského osídlení, žáci doplnili zbývající písmeno a složili slovo „pravěk“. Podle očekávání žáky nejvíce zaujala kostra muže z Gradce, k níž jsme si řekli několik málo informací. Společně jsme roztřídili obrázky předmětů z období pravěku a ze současnosti na dvě hromádky. Původním záměrem bylo tyto obrázky znázornit na malé dřevěné destičky, jež by měly ze spodní strany upevněný magnet. Následně pravěké předměty seřadit dle jejich časového vývoje (kámen, bronz, železo) a destičky připevnit k velké dřevěné desce na připravené magnety. Vzhledem k tomu, že jsem si většinu didaktických pomůcek pořizovala sama, pro pilotní testování programů jsem zvolila ekonomicky výhodnější variantu. Obrázky jsem pouze zalaminovala. Kartičky s předměty z období pravěku jsme jen na zemi seřadili podle časové posloupnosti. Tato skutečnost nic neměnila na didaktickém záměru činnosti, která byla pro žáky bezproblémová. Někteří si dokonce zapamatovali názvy zobrazených sbírkových objektů.

V závěrečné fázi programu žáci nakreslili jeden předmět, který je během putování s mamutem Zoubkem nejvíce zaujal. Při práci jsem obcházela žáky a ptala se jich, který pravěký předmět kreslí. Pět žáků nakreslilo *kostru*, jež je dominantním prvkem expozice. Dále měl hojné zastoupení *bronzový meč* a *zrnotěrka*. Individuálně se objevila *sekerka*, *amfora*, *okřínek* nebo *kolovrátek* z doby Keltů.

Celková grafická úprava listu se líbila samotným žákům i učitelce, která se programu pasivně účastnila. Obávala jsem se, že žáci brzy zjistí, které slovo jim v pracovním listu

vyjde. Dříve než v předposlední místnosti expozice, tj. Keltů a doby římské, slovo nevyřešili. Většina žáků jej rozluštila až v závěru prohlídky.

Při ukončení programu jsem se žáků zeptala, která činnost se jim nejvíce zamlouvala. Program hodnotili formou hlasování a ústního projevu. Všichni se jednoznačně shodli na tom, že se jim program „*moc*” líbil a aktivity byly zajímavé. Za nejlepší činnost považovali drcení obilí.

Při pilotním testování programu jsem si ověřila, že program je vhodný i pro skupinu žáků 3. ročníku ZŠ. Žáci byli pozorní, zvědaví a aktivně se zapojovali do všech připravených činností. Bylo znát, že si program užívají.

Jedním z hlavních cílů programu bylo aktivizační formou zvýšit prožitek z návštěvy muzea, přiblížit dětem minulost a propojit ji se současností. Podle mě byl plánovaný cíl i ostatní dílčí cíle, jež jsem uvedla výše, jednoznačně splněny. Program považuji za zdařilý.

Na základě zasláního evaluačního dotazníku učitelce, která pasivně sledovala edukační program jako pedagogický dozor nad žáky, jsem zjistila následující. Učitelka se ještě nikdy nezúčastnila muzejně-edukačního programu pro ZŠ. Z nabídky nejatraktivnějších aktivit pro žáky vybrala *ohmatání kamenů, techniku otloukání kamene o kámen, drcení obilí, hledání písmen v expozici a celkovou práci s pracovním listem*. V evaluačním dotazníku měla očíslovat aktivity, které se jí nejvíce zamlouvaly. *Ohmatání kamenů, drcení obilí, hledání písmen v expozici a práci s pracovním listem* zařadila na nejvyšší příčku pomyslného žebříčku. Nejméně ji zaujaly pohřební rituály, kdy žáci měli jmenovat jednu věc, které by byli ochotni se vzdát a darovat zesnulému do hrobu. Na otázku: „*Napište, jak se Vám líbilo grafické zpracování pracovního listu*” odpověděla: „*Velmi pěkné, vyhovující žákům 1.-3 ročníku ZŠ*”. Program považuje za vhodný pro žáky 3. ročníku ZŠ. Po ukončení programu zaregistrovala pozitivní ohlas ze strany žáků. Zvolené činnosti kantorce přišli adekvátní, neboť „*dětem se líbí netradiční formy výuky, uvítají jiné prostředí než školní*”. Program doporučí ostatním pedagogickým pracovníkům a hodnotí jej známkou výborně.

5.3 Pravěk křížem krázem

V následující podkapitole se zaměřuji na podrobný popis výukového programu *Pravěk křížem krázem*. Pozornost věnuji rozboru jednotlivých průvodních činností, k nimž specifikuji jejich cíle. Dále popisuji tvorbu pracovního listu, který je významnou učební pomůckou programu, a hodnotím realizaci programu se skupinou žáků 4. ročníku ZŠ.

Součástí programu jsou oživující činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých prostředků a předmětů vytváří dílčí praktické, tvůrčí a výtvarné etudy navazující na sledované muzejní exponáty. Cílem je navodit zážitek a prožitek účastníků animace pohledem do historie lidstva. Vlastní prožitek žáků je podmínkou úspěšného vzdělávání ve školním, muzejním či jiném prostředí. Při osvojování vědomostí a dovedností se učí vyjadřovat své myšlenky a reagovat na podněty ostatních. Propojení s praktickou zkušeností žáků a reálným životem usnadňuje proces zapamatování klíčových poznatků z období pravěku.

5.3.1 Scénář programu

Animační program s názvem *Pravěk křížem krázem* je určen pro žáky 4. a 5. ročníku ZŠ. Svým pojetím a obsahem navazuje na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, zejména na vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Žáci se prostřednictvím programu učí orientovat v čase a zároveň poznávají, jak se vyvíjel život v nejstarších dějinách lidstva, tj. v období pravěku. Cílem programu je vzbudit u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství mikroregionu jižní Valašsko. Základem a podmínkou úspěchu je vlastní prožitek žáků vycházející z jejich samostatného vyhledávání, získávání a zkoumání informací.

Program začne krátkou praktickou etudou, jejímž klíčovým cílem je obeznámit žáky s tématem expozice a odbourat jejich počáteční napětí a nejistotu z neznámého. V průběhu výkladu žáci plní několik aktivizujících činností motivačního charakteru, díky nimž by se měl probudit kladný vztah k dějinám naší vlasti a k místu jejich bydliště. Aktivita se prolínají s krátkým teoretickým výkladem přizpůsobeným dané věkové skupině účastníků programu. Po skončení prohlídky expozice žáci obdrží samoobslužný pracovní list, jenž ověří jejich pozornost při výkladu a díky němuž si osvojí základní vědomosti o pravěkém období.

5.3.1.1 Aktivita č. 1 - *brainstorming*

Jak již vyplývá ze samotného názvu stálé expozice a k ní připraveného edukačního programu, ústředním tématem je období pravěku. V úvodu programu žáci bezprostředně

hledají a produkují návrhy, které je ke slovu *pravěk* napadají. Jedná se o metodu brainstorming jako jednu z metod kritického myšlení. J. Skalková (2007) jej zařazuje mezi metody slovní, kdy účastníci formují co nejvíce spontánních myšlenek. Užití metody je vhodné pro nalezení nových podnětů pro tvůrčí práci. Učí žáky vyjadřovat jejich názor, povzbuzuje je k sebevyjádření a ovlivňuje jejich schopnost zapamatování si nových vědomostí. Žáci ve skupinkách během krátkého časového intervalu generují co nejvíce nápadů k období pravěku a zapisují je na arch papíru. Následně skupinky své náměty zveřejní a prezentují ostatním. Touto činností jsou vtaženi do obsahu expozice.

Dílčí cíle metody brainstorming:

- generovat co nejvíce nápadů na dané téma,
- rozvíjet týmovou spolupráci,
- stimulovat produkci nových myšlenek,
- odbourat počáteční napětí a nejistotu z neznámého,
- seznámit žáky s obsahem expozice.

5.3.1.2 Aktivita č. 2 – výklad a haptická dílna

Po metodě brainstorming následuje krátký teoretický výklad o starší době kamenné. V průběhu výkladu se žáci dozví klíčové poznatky o daném období, tedy o způsobu užití jednoduchých kamenných nástrojů, kterými byly zejména zaostřené kameny, jež zprvu nacházeli v přírodě a posléze si je vyráběli sami technikou otloukání kamene o kámen. S jejich pomocí lidé snadněji vyhrabávali kořínky a zabíjeli drobná zvířata. Takové kameny byly objeveny i na jižním Valašsku a jsou součástí sbírkových předmětů muzea. Žáci si budou moci některé čepele či hrotitá jádra hapticky osahat.

Starší doba kamenná je dobou lovců zvířat a sběračů potravy. Důkazem této skutečnosti jsou archeologické nálezy zubu mamutiho mláděte či parohu losa na území jižního Valašska vystavených ve vitrínách expozice. Žáci o těchto muzejních artefaktech uslyší poutavé informace a formou metody rozhovoru se činnostně zapojí do průběhu animátorova výkladu.

Dílčí cíle:

- osvojit si základní poznatky o starší době kamenné,
- osahat si kameny nalezené na jižním Valašsku z doby pravěku,

- rozvíjet hmatové vnímání,
- rozlišit (určit) předmět prostřednictvím hmatu.

5.3.1.3 Aktivita č. 3 – výklad a tvořivá dílna

Prohlídka expozice mladší doby kamenné je zahájena výkladem o daném historickém období. Žáci se dozví zásadní poznatky o způsobu hospodaření pravěkých lidí, o rozvoji zemědělství, pěstování obilovin a rostlin, které lidé potřebovali k přežití. Objevy motykovitých a sekerovitých nástrojů na jižním Valašsku jsou jasným důkazem tohoto stylu života. Žákům jsou objasněny některé podstatné termíny, jimiž jsou např. sekeromlat, znotěrka a drtidlo. Při výkladu přemýšlí nad významem a užitím těchto pravěkých předmětů v praxi.

Pro efektivní zapamatování si žáci formou skupinové práce prakticky vyzkouší zpracovat obilná zrna na mouku s použitím replik znotěrky, tj. ručního kamenného mlýnku složeného z velkého plochého a dokulata opracovaného kamene. Umlít obilná zrna takovým způsobem není vůbec snadné. Žáci by si při tvorbě měli uvědomit, jak je dnešní výrobní proces oproti minulosti značně jednoduchý.

Po tvořivé činnosti animátor krátce objasní obydlí lidí v mladší době kamenné. Lidé si stavěli *dlouhé domy*, k jejichž stavbě užívali hlínu s plevami - mazaninu. Žáci jsou seznámeni s nálezy tohoto stavebního materiálu z oblasti Valašskokloboucka.

Dílčí cíle:

- porozumět klíčovým pojmům z období mladší doby kamenné (sekeromlat, znotěrka),
- prakticky si vyzkoušet zpracování obilných zrn na mouku a uvědomit si náročnost této techniky,
- vyjmenovat alespoň jeden sbírkový předmět z expozice.

Obr. č. 5: Drcení obilí

5.3.1.4 Aktivita č. 4 - výklad a praktická dílna

Po prohlídce vystavených muzejních artefaktů z mladší doby kamenné se přemístíme do úseku doby bronzové. V muzeu je doba bronzová rozčleněna do dvou muzejních oddílů. V prvním oddílu žáci uslyší krátký teoretický výklad o výrobě nástrojů z bronzu a seznámí se s bronzovými předměty denní potřeby, které jsou nedílnými elementy expozice.

Žáci si ve skupinách složí „puzzle“ ozdoby bronzového meče s anténovou rukojetí vystaveného v expozici. Skládanka meče je rozstříhaná podle obloukovitého zdobení svědčící o estetické funkci zbraní z doby bronzové. Při skládání by si měli uvědomit preciznost a náročnost techniky zdobení. Jelikož meč má šedou barvu, je vhodné užití bílého pozadí pro vyniknutí kontrastu. Tímto podkladem byl zvolen papír formátu A3.

Původním záměrem bylo detail meče barevně vytisknout na velkoplošný formát a nalepit jej na dřevěný podklad. Elektrickou ruční frézou na dřevo by se tato didaktická pomůcka rozřezala na části. Nejednalo by se o puzzle, nýbrž o jakousi plošnou dřevěnou stavebnici, která je u dětí mladšího školního věku značně oblíbená. Výroba dřevěné stavebnice je finančně nákladná. Pro pilotní testování programu jsem tedy použila pouze funkční prototyp, tedy zalamínovanou barevnou fotografii meče formátu A3. Pokud muzeum opravdu projeví zájem zařadit vytvořené výukové programy do své nabídky pro školní skupiny, je možné stavebnici vyrobit na zakázku.

Dílčí cíle:

- uvědomit si preciznost a náročnost techniky zdobení,
- vyjmenovat alespoň jeden předmět pocházející z doby bronzové.

Obr. č. 6: Skládání puzzle

5.3.1.5 Aktivita č. 5 – pohřební rituály

Ve druhé místnosti doby bronzové expozice *Pravěk jižního Valašska* jsem jako doplňující činnost programu zvolila pohřební rituály. V době bronzové bylo typické rituální pohřbívání, kdy lidé kladli k tělům zesnulých nejcennější předměty, jež vlastnili, poněvadž věřili, že je budou potřebovat v posmrtném životě. Úkolem žáků je představit si, že se ocitli v době bronzové a mají se vzdát jedné důležité věci, kterou v současnosti vlastní.

Aktivita je totožná jako v programu *Putování s mamutem po pravěku* pro žáky 1.-3. ročníku ZŠ. Vybrala jsem ji záměrně, neboť je dobré být si neustále vědom toho, jak vypadá náš žebříček hodnot, tedy hodnot, o něž nám v životě jde a jimiž se řídíme.

Dílčí cíle při rituálu pohřbívání:

- zamyslet se nad tím, které soudobé předměty jsou významné pro naši existenci,
- chápat a analyzovat osobní hodnoty.

5.3.1.6 Aktivita č. 6 – výklad

V expozici Keltů a doby římské se žáci formou výkladu dozví základní informace z daného období. Fakta o Keltech z oblasti jižního Valašska jsou spíše okrajová, jelikož zmínky o této velké skupině kmenů jsou zanedbatelné, až téměř nulové. Keltové přišli do naší vlasti v době železné. Vyráběli předměty a nástroje z bronzu, železa, skla či keramiky.

Dílčí cíle:

- stručně charakterizovat dobu železnou, Kelty,
- vyjmenovat alespoň jeden sbírkový objekt z expozice,
- znát význam užití římských mincí.

5.3.1.7 Aktivita č. 7 – výklad a rébusy

V poslední části expozice *Pravěk jižního Valašska* se ocitneme v době slovanského osídlení. Příchodem Slovanů do naší země končí období pravěku. Poutavým muzejním objektem je archeologický nález kostry muže na jižním Valašsku, o němž se žáci dozví několik zajímavých poznatků.

V době působení Slovanů v 9. st. n. l. přišli bratři Konstantin a Metoděj na Moravu. Jižní Valašsko leží na území Moravy. Zmínka o těchto slovanských věrozvěstech je namístě, jelikož Konstantin složil první slovanské písmo zvané hlaholice. Skupinky žáků dostanou obálku se seznamem písmen hlaholice a pracovním listem s rébusy. Jejich úkolem je rozluštit slova napsaná hlaholicí. Při řešení rébusů dochází k rozvoji myšlení, logického a samostatného uvažování a k rozšiřování slovní zásoby žáků.

Dílčí cíle:

- zapamatovat si minimálně jednu informaci od Slovanech,
- vlastním prožitkem žáků poznat nejstarší slovanskou abecedu.

Obr. č. 7 – Řešení rébusů - hlaholice

5.3.1.8 Aktivita č. 8 – vyplňování pracovního listu

V závěru prohlídky žáci obdrží samoobslužný pracovní list, jenž ověří pozornost žáků při výkladu. Zahrnuje nejzásadnější informace z pravěkého období. Po jeho vyplnění si list společně zkontrolujeme, opravíme případné chyby a edukační program zhodnotíme a ukončíme.

S podrobnějším popisem pracovních listů se setkáte v podkapitole *Tvorba pracovních listů*.

Dílčí cíle:

- samostatně vyhledávat a zjišťovat informace o předmětech v expozici muzea,
- aktivně se podílet na získávání nových poznatků,
- zařadit předměty do jednotlivých období pravěku,
- zábavnou formou podporovat rozvoj myšlení, samostatnosti, kreativity,
- ověřit si pozornost žáků při výkladu,
- naučit se pracovat s textem,
- číst s porozuměním.

5.3.2 Anotace programu

Název edukačního programu: PRAVĚK KRÍŽEM KRÁŽEM

Anotace programu:

Program je určen pro žáky 4. a 5. ročníku ZŠ. Žáci se jeho prostřednictvím učí orientovat v čase, a také poznávat, jak se vyvíjel život v nejstarších dějinách lidstva, tj. v období pravěku. Cílem programu je vzbudit u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství mikroregionu jižní Valašsko. Základem a podmínkou úspěchu je vlastní prožitek žáků vycházející z jejich samostatného vyhledávání, získávání a zkoumání informací.

V průběhu programu se žáci aktivně podílí na získávání nových poznatků, plní různorodé tvořivé a praktické činnosti prohlubující pozitivní vztah k nejstarším dějinám lidstva. V závěru prohlídky expozice vyplňují samoobslužný pracovní list, jehož úkolem je ověřit pozornost žáků při výkladu. Zvolené metody jsou přizpůsobeny dětem příslušné věkové skupiny.

Obecné cíle programu:

- aktivizační formou zvýšit prožitek z návštěvy muzea,
- prohloubit u žáků mladšího školního věku vztah k muzeu,
- přiblížit dětem období nejstarších dějin naší vlasti se zvláštním zřetelem na oblast jižního Valašska,
- vzbudit u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství mikroregionu jižní Valašsko,
- samostatně získávat a zkoumat informace ze sbírek regionálního muzea,
- utvářet pracovní návyky v jednoduché týmové činnosti,
- obeznámit žáky s příslušnými pravěkými sbírkovými předměty.

Dílčí cíle:

Po absolvování programu bude dítě schopno:

- orientovat se v čase,
- poznat, jak se vyvíjel život v období pravěku,
- vyjmenovat některé pravěké předměty z oblasti jižního Valašska,

- stručně definovat jednotlivá období pravěku (doba kamenná, bronzová a železná),
- porozumět významu některých slov (zrnotěrka, drtidlo, sekeromlat, apod.),
- mít povědomí o způsobu života pravěkých lidí.

Cílová skupina účastníků programu: žáci 4. a 5. ročníku ZŠ

Délka programu: 90 minut

Návaznost edukačního programu na Rámcový vzdělávací program pro ZV:

Program svým pojetím a obsahem navazuje na RVP ZV.

Vzdělávací obsah vzdělávací oblasti: ČLOVĚK A JEHO SVĚT

- Tematický okruh: *Lidé a čas* – žák využívá sbírek muzeí jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti, pracuje s časovými údaji, rozpozná děj v minulosti s využitím regionálních specifik.

Učivo: *Orientace v čase* – dějiny jako časový sled událostí

Současnost a minulost v našem životě – proměny způsobu života, minulost kraje

- Tematický okruh: *Místo, kde žijeme* – žák je schopen začlenit svou obec do příslušného kraje, regionu.

Učivo: *Místní oblast, region* – minulost a současnost obce/města

Vzdělávací obsah vzdělávací oblasti: ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

- Tematický okruh: *Konstrukční činnosti* – žák při práci se stavebnicí provádí jednoduchou montáž a demontáž.

Učivo: *Stavebnice (plošné)*

- Tematický okruh: *Práce s drobným materiálem*

Učivo: *Pracovní pomůcky a nástroje* – jejich využití a funkčnost

Jednoduché pracovní postupy

Vzdělávací obsah vzdělávací oblasti: JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

- Obor: *Český jazyk a literatura* – žák čte s porozuměním připravený pracovní list.

Učivo: *Písemný projev* – zacházení s grafickým materiálem

(Rámcový vzdělávací program pro ZV, 2007)

V programu jsou využity různé organizační formy a metody práce. Žáci samostatně vyplňují pracovní list, nacházejí uplatnění při skupinové práci a v neposlední řadě se hromadně zapojují do diskuze.

5.3.3 Bodový scénář programu

Aktivita:	Metody, organizační formy, didaktické prostředky, časový snímek:
<p>Přivítání, seznámení se s muzeem.</p> <p><i>„Milé děti, vítám vás v Městském muzeu Valašské Klobouky v expozici Pravěk jižního Valašska. Při prohlídce se dozvíte mnoho zajímavých informací týkajících se pravěku, a také uvidíte různé předměty, které byly z té doby nalezeny na území jižního Valašska. Než začneme, každý si napíše na samolepicí štítek své jméno a nalepí na sebe, abych věděla, jak vás mám oslovovat.“</i></p> <p>Žáky rozdělím na skupiny. Číslo skupiny si pro snadné zapamatování a přehlednost napíší ke svému jménu na lepicí štítek.</p>	<p>Metody: slovní (monologická – vysvětlování)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce</p> <p>Didaktické prostředky: samolepicí štítky, fixy</p> <p>Časová náročnost: 4 min</p>
<p>1. aktivita</p> <p>Brainstorming</p> <p><i>„A teď už můžeme začít. Napište ve skupinkách, co vás napadne, když se řekne slovo pravěk!“</i></p> <p>Žáci produkují co nejvíce myšlenek, které je k danému slovu napadají.</p> <p>Úvodní část programu probíhá na chodbě.</p>	<p>Metody: slovní (monologická – vysvětlování; brainstorming; metoda písemných prací)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, skupinová práce</p> <p>Didaktické prostředky: psací potřeby, papír formátu A3 (do skupinek)</p> <p>Časová náročnost: 6 min</p>
<p>2. aktivita (starší doba kamenná)</p> <p>Krátký teoretický výklad a haptická dílna</p> <p><i>„Starší doba kamenná je dobou lovců a sběračů. Pravěcí lidé sbírali drobné živočichy, plody, ovoce, bobule, vejce. Používali jednoduché nástroje, kterými byly zejména zaostřené kameny, jež zpočátku nacházeli volně v přírodě a poté si je vyráběli sami technikou otloukáním kamene o kámen. Takové kameny byly nalezeny také na území</i></p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; dialogická - rozhovor), metoda názorně-demonstrační (pozorování exponátů), nácvik praktických dovedností (manipulace – hmatové vnímání předmětu)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce</p> <p>Didaktické prostředky: kameny z expozice (čepele, jádra, hrotitá jádra)</p>

<p>jižního Valašska.”</p> <p>Žáci si ohmatají kameny, které byly nalezeny na území jižního Valašska (čepele, jádra, hrotitá jádra).</p> <p>„Lidé zpočátku loví malá zvířata, později si troufli na větší, např. na mamuty. Víte, kolik takový mamut vážil? Vážil až 7 tun, což si můžete představit jako velký kamion. V naší expozici máme vystavený zub mamutiho mláděte.”</p> <p>„Lovili také pravěké jeleny, losy. Tady můžete vidět paroh losa. Víte, proč je v něm díra?” (= při zkoumání archeologických nálezů se podařilo paroh losa probodnout)</p>	<p>Časová náročnost: 8 min</p>
<p>3. aktivita (mladší doba kamenná)</p> <p>Krátký teoretický výklad</p> <p>„V mladší době kamenné došlo k rozvoji zemědělství a hospodářství. Lidé si zdomácněli zvířata, začali pěstovat rostliny, obiloviny. Způsob hospodaření dokládají nálezy motykovitých a sekerovitých nástrojů. Takovými z nich jsou např. sekerky, sekeromlaty. Víte, k čemu sloužil sekeromlat?</p> <p>Tvorba nových nástrojů - vysvětlení důležitých pojmů (<i>sekeromlat</i> = pravěký nástroj, užívaný zejména ve starší a mladší době kamenné; sekera s otvorem pro dřevěné topůrko; <i>zrnotěrka</i> = ruční kamenný mlýnek, používal se pro zpracování obilných zrn na mouku, skládal se ze dvou typů kamenů – velký plochý a dokulata opracovaný = <i>drtidlo</i>)</p> <p>Tvořivá dílna</p> <p>Žáci se rozdělí do předem určených skupin. Každá skupina dostane drtidlo s plochým kamenem, hliněnou misku s obilnými zrny</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; dialogická - rozhovor), metoda názorně-demonstrační (pozorování exponátů), praktické (návčik praktických dovedností - manipulace)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, skupinová práce</p> <p>Didaktické prostředky: drtidla, obilná zrna, hliněné misky, plátno</p> <p>Časová náročnost: 12 min</p>

<p>a kousek plátna a prakticky si vyzkouší pravěkou techniku drcení obilí. Plátno se položí pod kameny. Použití plátna je praktické, neboť při drcení dochází k odpadávání obilí na zem. Po ukončení aktivity vzniklou obilnou drť nasypou zpátky do misky. Obilná drť je základní surovinou pro výrobu těsta na pečení chleba. Pravěcí lidé z něj dělali placky, které kladli na rozžhavené kameny okolo ohniště.</p> <p>Pokračování ve výkladu</p> <p><i>„Lidé si stavěli bytelnější domy, protože už sídlili delší dobu na jednom místě. Stavěli si tzv. dlouhý dům, kdy do země zapustili dřevěné kůly, vyrobené z kmenů stromů. Kůly proplekli větvemi. Poté se nanaslo dostatečné množství hlíny. Kvalitní hlína rozmíchaná s plevami se nazývá mazanina. Tady v expozici můžete vidět nálezy mazaniny ze Slavičina.“</i></p>	
<p>4. aktivita (doba bronzová – 1. místnost)</p> <p>Krátký teoretický výklad</p> <p><i>„V době bronzové se začaly vyrábět nástroje z bronzu. Bronz je slitina mědi a cínu. Z bronzu vyráběli předměty denní potřeby (nože, holicí břitvy), nádoby, amfory (= druh nádoby obvykle se dvěma úchyty), zbraně (seker, sekeromlat, meč, dýka, kopí).“</i></p> <p>Praktická dílna</p> <p>Skupinky žáků skládají detail bronzového meče na papír formátu A3. Skládačka na bílém pozadí kontrastně vynikne, jelikož meč má šedou barvu.</p> <p>Žáci po složení musí uhodnout, o který předmět z expozice se jedná a následně ho najít.</p> <p><i>„V době bronzové zbraně plnily také</i></p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; dialogická - rozhovor), metoda názorně-demonstrační (pozorování exponátů), praktické (návuk praktických dovedností – manipulace; montážní práce – skládačka bronzového meče), aktivizující</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, skupinová práce</p> <p>Didaktické prostředky: „puzzle“ (skládačka) detailu bronzového meče, obálky, papír formátu A3</p> <p>Časová náročnost: 15 min</p>

<p><i>estetickou funkci. O tom svědčí jejich detailní zdobení.”</i></p> <p>Pokračování ve výkladu</p> <p><i>„Vzniklo nové a samostatné odvětví, jímž bylo válečnictví. Válečníci byli nejvýznamnější, nejmocnější a nejbohatší členové. Skupiny lidí se začali sdružovat do kmenů. Kmenový náčelník sídlil se svou družinou v hradišti, což je opevněné středisko.”</i></p> <p>Ukázka obrázku hradiště v muzeu.</p>	
<p>5. aktivita (doba bronzová – 2. místnost)</p> <p>Pohřební rituály</p> <p><i>„V době bronzové bylo typické rituální pohřbívání. Pravěcí lidé házeli do hrobu nejcennější věci, které měli. Představte si, že žijete v té době a máte se vzdát jedné významné věci, kterou v současnosti máte. Která věc by to byla a proč právě tuto věc byste zemřelému člověku darovali?”</i></p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad), metoda názorně-demonstrační (instruktáž, pozorování)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, individuální práce</p> <p>Didaktické prostředky: žádné</p> <p>Časová náročnost: 10 min</p>
<p>6. aktivita (Keltové, doba římská)</p> <p>Krátký teoretický výklad</p> <p><i>„Během doby železné přicházejí do naší vlasti Keltové (kolem roku 400 př. n. l.). Vynikali ve zpracování kovů. Vyráběli předměty z bronzu, železa a skla. Specializovali se na výrobu železných spon a prstenů. Ke své práci začali užívat hrnčířský kruh. Byli to zdatní obchodníci, kteří už užívali mince. Keltové sídlili v oppidu, sídlišti opevněném mohutnými hradbami. Na jižním Valašsku bylo v době Keltů osídleno především Slavičinsko. V průběhu 1. st. n. l. kmen Germánů vytlačil Kelty.”</i></p> <p><i>„Germáni se střetli s římskou říší, která stála</i></p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad), metoda názorně-demonstrační (instruktáž, pozorování)</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce, skupinová práce</p> <p>Didaktické prostředky: žádné</p> <p>Časová náročnost: 3 min</p>

<p>na vrcholu své moci. Římané vybudovali na ochranu svého území opevněnou hranici dotýkající se území jižního Valašska. Vlárským průsmykem vedla důležitá obchodní centra. Dokladem obchodního spojení přes jižní Valašsko jsou nálezy římských mincí v oblasti Vlárského průsmyku a Bojkovicka, které můžete vidět v muzeu.”</p>	
<p>7. aktivita (Slovanské osídlení)</p> <p>Krátký teoretický výklad</p> <p>„Přibližně v 5. st. n. l. Slované postupně vytlačili Germány. První Slované na našem území byli pastevci a zemědělci. Nevyznávali křesťanské náboženství, nýbrž pohanské. Pohané uctívali více bohů. Příchodem Slovanů končí v našich zemích období pravěku a začíná nové období – středověk. Slovanské kmeny k nám přišly v době stěhování národů, tj. při velkém přemísťování obyvatelstva. Společným jazykem Slovanů byla praslovanština.”</p> <p>„Z mladšího slovanského období z oblasti jižního Valašska pochází významný nález dvojhrobu muže a ženy v pozici nad sebou. Byl objeven v 50. letech 20. století u Rudimova a je zřejmě součástí většího pohřebiště.”</p> <p>„V 9. st. n. l. (rok 863) přišli Konstantin a Metoděj na Moravu. Konstantin sestavil první slovanské písmo zvané hlaholice (= nejstarší slovanská abeceda). Liturgickým slovanským jazykem byla staroslověnština.”</p> <p>Rébusy</p> <p>Skupinky žáků dostanou obálku, v níž mají sepsaná písmena hlaholice a pracovní list s rébusy psanými touto slovanskou abecedou. Úkolem žáků je rozluštit, o která slova se</p>	<p>Metody: slovní (monologická – výklad; metoda písemných prací), metoda názorně-demonstrační (pozorování exponátů), aktivizující</p> <p>Organizační formy práce: hromadná (frontální) práce</p> <p>Didaktické prostředky: obálky, abeceda hlaholice, rébusy psané hlaholicí, psací potřeby, psací podložky</p> <p>Časová náročnost: 10 min</p>

<p>jedná. Těmito slovy jsou označeni svatého Konstantina a Metoděje: <i>bratři ze Soluně, Apoštolové Slovanů a Slovanští věrozvěstové.</i></p>	
<p>8. aktivita</p> <p>Samostatné vyplňování pracovního listu</p> <p>Žáci obdrží samoobslužný pracovní list, psací podložku a psací potřeby. Lektor krátce vysvětlí zadání. Žáci individuálně vyplňují pracovní list. Cílem pracovního listu je ověřit si pozornost žáků při prohlídce expozice a porozumění výkladu. Po určitém časovém úseku se všichni shromáždí na chodbě, kde si společně zkontrolují vypracované úkoly.</p> <p>Ukončení programu</p> <p>Kontrolou pracovního listu edukační program končí.</p>	<p>Metody: slovní (metoda písemných prací, metoda práce s textem), metoda názorně-demonstrační (instruktáž, pozorování předmětů)</p> <p>Organizační formy práce: individuální, hromadná (frontální) práce</p> <p>Didaktické prostředky: pracovní listy, psací podložky, psací potřeby (tužky, pastelky)</p> <p>Časová náročnost: 25 min</p>

5.3.4 Tvorba pracovních listů

K programu *Pravěk křížem krážem* jsem vytvořila dvě verze barevných pracovních listů a jednu verzi černobílou. Pracovní listy jsem navrhovala v programu Inkscape, určeném pro práci s vektorovou grafikou, jež jsem použila i k tvorbě listů pro program *Putování s mamutem po Valašsku*. V budoucnu bude záležet na finančních možnostech muzea, pro kterou variantu pracovních listů se rozhodne.

První barevná varianta pracovních listů je barevnější a ekonomické náklady jsou značně vysoké, neboť celá plocha listu je pokryta barvou. Druhá barevná verze je finančně úspornější, jelikož barvy jsou použity v menší míře.

5.3.4.1 První barevná verze pracovního listu

Pro tvorbu pracovního listu bylo v první řadě nezbytné zvolit si jeho formát. Dospěla jsem k myšlence vytvořit „kapesní“ podobu listu ve formě skládačky či leporela pro snadnější manipulaci s listem. Protože cílem práce s listem je mimo jiné vyhledávat a zjišťovat informace o předmětech v expozici muzea, rozhodla jsem se začlenit dostatek úkolů sloužících k upevnění získaných znalostí, které jsem logicky uspořádala v celek.

Při tvorbě jsem vycházela z formátu A3, který jsem si rozdělila na dva shodné vodorovné pruhy. Dále jsem jej rozčlenila na osm stejně velkých imaginárních obdélníků, tudíž jedna karta pracovního listu má velikost formátu A6. Pro jednodušší a přehlednější tvorbu jsem využila celého formátu, na němž jsem vytvářela první i druhou stranu listu.

Pracovní list jsem koncipovala tak, aby úkoly z každého období pravěku plnily funkci poznávací, zábavnou, motivační, orientační a rozvíjející osobní zájem muzejních návštěvníků o dané téma. Při tvorbě výchovně-vzdělávací strategie jsem vycházela z doporučení L. Mrázové (2013), jež uvedla v její publikaci *Tvorba pracovních listů*.

Stejně jako v programu *Putování s mamutem po pravěku* jsem v pracovních listech zvolila jednotné písmo Kalam. Úvodní strana obsahuje název edukačního programu *Pravěk křížem krážem* a stručnou informaci o pracovním listu. Jako výrazný prvek předmluvy jsem použila fotografii zdobení bronzového meče, jež návštěvníci během programu skládají. Fotografie sbírkových předmětů použité v pracovním listu jsem upravila v grafickém programu Gimp pro bitmapovou grafiku.

Horní polovinu pracovního listu jsem rozdělila na čtyři pravěká období, tedy na dobu kamennou, bronzovou, železnou a na dobu Slovanského osídlení. Pozadí jednotlivých kartiček jsem vytvořila vložení čtyř obdélníků patřičné velikosti v různých odstínech zelené barvy. Do horní části pruhu jsem nakreslila časovou osu. Tím, že každé období pravěku je barevně odlišné, se daná osa rozčlenila na jednotlivé doby. Každá karta nese název pravěkého období a obsahuje krátkou informaci o své době.

První karta s názvem *doba kamenná* zahrnuje úkoly týkající se starší a mladší doby kamenné. Prvním úkolem je podle popisku v expozici zjistit, kde byl nalezen paroh losa, jehož fotografie je součástí pracovního listu. Jak jsem již zmiňovala výše, cílem pracovního listu je ověřit žákovu pozornost během prohlídky a výkladu. Další otázka je toho důkazem, neboť žáci mají odpovědět, proč je v parohu losa díra. Tuto informaci se dozvěděli při krátkém teoretickém výkladu během prohlídky. Dalším úkolem je najít v expozici znázorněnou sekerku a dle písemného průvodce v podobě popisku ve vitríně zjistit, kde na jižním Valašku byla zobrazená sekerka nalezena. Žáci mají vybrat správnou možnost ze tří nabízených variant. Posledním úkolem z doby kamenné je vyhledat v expozici sekeromlaty z mladší doby kamenné a napsat názvy alespoň dvou nalezišť těchto dokladů pravěkého období.

Druhá karta pracovního listu s názvem doba bronzová také zahrnuje krátkou informaci o své době. Žáci mají za úkol přestavit si, že se ocitli v době bronzové a nakreslit do rámečku vlastní zdobení meče.

Třetí karta, označená jako doba železná, přináší účastníkům údaje o Keltech, jež v dané době přišli do naší vlasti. Prvním z úkolů z tohoto období je zakroužkovat ve spirále předměty, které v expozici Keltů a doby římské naleznou. Druhý úkol rovněž ověřuje pozornost dětí při výkladu. Do připraveného rámečku mají napsat, k čemu sloužily římské mince.

Čtvrtá karta pracovního listu seznamuje dětské návštěvníky se Slovy, konkrétně s příchodem Slovanských věrozvěstů, svatého Konstantina a Metoděje, na Moravu. Během programu si žáci vyzkouší rozluštit rébusy psané hlaholicí, kterou vymyslel Konstantin. Úkolem z tohoto období je vymyslet si a nakreslit do rámečku nový tvar počátečního písmena svého jména.

Spodní polovina listu formátu A3 tvoří druhou stranu pracovního listu. První karta této strany obsahuje čtyři významné nositele vzdělávacího obsahu, jimiž jsou *amfora*, *střep z období Slovanů*, *mince* a *mamutí zub*. Žáci najdou vyobrazené předměty v muzeu a podle popisků u sbírkových objektů vyberou správnou odpověď ze dvou nabízených možností. Posléze tyto předměty spojí s příslušným obdobím. Jedná se o úkol, jehož cílem je shrnout základní informace z prohlídky expozice. Rovněž pojmenování dané karty nese charakterizující název *shrnutí*.

Na druhé kartě této strany je tzv. *badatelský úkol*. Žáci spojí písmena v bublinách ve slova a zapíší je do rámečku pod shluk písmen. Těmito slovy jsou *mazanina*, *sekeromlat*, *amfora*, *sekerka*, *bronzový meč* a *šálek*. Na totožné kartě vyřeší další úkol – doplní chybějící písmena do slov. Jedná se o názvy obydlí pravěkých lidí, tj. *jeskyně*, *dlouhý dům*, *hradiště* a *oppidum*, jejichž výčet uvádím záměrně v daném pořadí podle časového vývoje.

Na třetí kartě složeného pracovního listu je *tajenka*. Úkolem dětí je doplnit do políček slova podle obrázků a dle číselného klíče získat tajenku. Jako zástupce exponátů jsem zvolila *drtidlo* a *sekerku*. V tajence vyjde jméno člověka, jenž má největší zásluhu na objevení pravěké minulosti na území jižního Valašska. Touto významnou osobností je Alois Richter. Součástí této karty je i minislovníček základních pojmů, s nimiž se děti během programu

setkaly. K důležitým termínům k zapamatování řadím *amforu*, *archeologa*, *drtidlo*, *oppidum* a *sekeromlat*. Názvy jsem seřadila podle abecedního pořadí.

Pro jednodušší pochopení podoby pracovního listu níže uvádím jeho grafické schéma. První složenou kartou je titulní strana s názvem edukačního programu, vytvořená ve spodní polovině formátu A3. Po otevření skládačky následují karty s čísly 2 – 5, jež jsem vytvářela v horním pruhu listu. Poslední částí skládačky je tajenka s minislovníčkem.

2. karta (DOBA KAMENNÁ)	3. karta (DOBA BRONZOVÁ)	4. karta (DOBA ŽELEZNÁ)	5. karta (SLOVANÉ)
6. karta (SHRUTÍ)	7. karta (BADATELSKÝ ÚKOL)	8. karta (TAJENKA)	1. karta „Pravěk křížem krážem”

Tvorbu obou stran pracovního listu v jednom formátu jsem zvolila z praktických a estetických důvodů. Pomocí vodicích linek jsem dodržovala přesné okraje a rozestupy.

Finální podoba pracovního listu (skládačka), bude součástí volně vložených příloh diplomové práce.

5.3.4.2 Druhá barevná verze pracovního listu

Při tvorbě druhé barevné verze pracovního listu k edukačnímu programu *Pravěk křížem krážem* jsem vycházela z verze první. Varianty listů se liší pouze v barevnosti pozadí. Barevné obdélníky, tvořící spodní vrstvu pracovního listu, jsem zmenšila a označila jimi pouze nakreslenou časovou osu. V této verzi jsem změnila styl čáry časové osy na jednoduché tečkování.

5.3.4.3 Černobílá verze pracovního listu

Při tvorbě černobílé verze pracovního listu jsem vycházela z druhé barevné varianty pracovního listu. Fotografie sbírkových předmětů jsem odstranila a nahradila je totožnými

obrázky, které jsem v programu Gimp převedla do režimu šedi. Všechny barevné objekty pracovního listu, tedy rámečky a bubliny, jsem převedla do odstínů šedé barvy.

Náhledy těchto pracovních listů jsou součástí příloh, viz. přílohy č. 11 – 13. Verze pracovních listů v plné kvalitě jsou umístěny jako volně vložená příloha diplomové práce a na přiloženém optickém disku.

5.3.5 Realizace a evaluace programu

Edukační program *Pravěk křížem krážem* jsem realizovala se skupinou žáků 4. ročníku ze Základní školy Valašské Klobouky. Programu se účastnilo 23 žáků a jeden učitel jako pedagogický doprovod. Vést program v tak velkém počtu žáků bylo poměrně náročné, avšak zvládnutelné. Žáci byli občas rušní, nicméně o vystavené exponáty a aktivity projevíli značný zájem.

V úvodu programu nastaly menší zmatky. Žáky jsem chtěla rozdělit do šesti skupin, aby se neháдали, kdo bude s kým pracovat. Někteří z nich stihli číslo své skupiny zapomenout dříve, než si jej napsali na samolepicí štítek. Pro jednoduchost se nakonec rozdělili podle vlastního uvážení, ovšem početnost skupin byla různorodá. Tato skutečnost neměnila nic na kvalitě odvedené práce jednotlivých skupin.

Plánovaná délka programu byla 90 minut. Jelikož žáci museli dříve odejít zpátky do školy, musela jsem realizaci programu zkrátit na pouhých 75 minut. Z toho důvodu jsem první aktivitu brainstorming udělala se žáky společně a pouze ústně. Překvapilo mě, že nebyli moc produktivní, přestože znalosti z období pravěku už by měli mít. Dle mého názoru měli ostych a strach z veřejného projevu a obavu, že řeknou něco špatně. Řekla bych, že písemná forma této činnosti by byla účinnější a efektivnější a přinesla by uvolněnější úvodní atmosféru.

Po vstupu do expozice *Starší doby kamenné* se žáci se zaujetím vrhli k vitrině s fragmentem mamutího zubu a parohem losa. Někteří z nich pozorně poslouchali informace o nálezech sekerovitých a motykovitých nástrojů na jižním Valašsku, jiní se soustředili na pozorování již zmíněného zubu a parohu. Při výkladu o těchto exponátech byli všichni žáci koncentrovaní. Při odpovídání na otázku „Proč je v parohu losa díra?“ se mnozí z nich chtěli dostat ke slovu. Nikdo z účastníků však neodpověděl správně. Většina si myslela, že díra je

následkem lovu losa za pomoci oštěpu nebo jiného pravěkého nástroje. Bylo znát, že děti se zbavily obavy projevu ve skupině.

Osahání pravěkého pazourku bylo pro žáky rovněž zážitkem.

V úseku *Mladší doby kamenné* žáci poslouchali stručný výklad o daném období. O drcení obilí ručním kamenným mlýnkem projevili zájem a do aktivity se pustili se zápalem. Ačkoliv jsem jim vysvětlila, že na roztažené plátno si mají položit plochý kámen, na který umístí trochu obilných zrn, která kulatým kamenem drtí, jedna skupinka žáků plátno nerozprostřela vůbec a druhá skupinka měla snahu drtit obilí i s hliněnou miskou. Žáky jsem při práci obcházela a ptala se jich, jak jim tato pravěká technika zpracování obilí přijde obtížná. Všichni se shodli na tom, že to pravěcí lidé opravdu neměli jednoduché.

V místnosti *Doby bronzové* jsem v úvodu výkladu zapojila žáky do rozhovoru. Otázka zněla: „*Které předměty mohly být vyrobeny z bronzu?*“. Jelikož někteří žáci již pečlivě sledovali vystavené muzejní artefakty, odpovědi vyplývaly ze psaných popisků u exponátů. První odpovědí byl bronzový meč. Skládačka tohoto výrazného prvku expozice byla pro žáky obtížná. Skupinky jsem individuálně obcházela a všem při skládání poradila šířku skládačky a umístění nastříhaných obloučků doprostřed objektu. Dalším vodítkem bylo dvojí zbarvení okrajů, lišících se v odstínech šedi. Pro příště bych obrázek meče rozstříhala na méně částí, nebo přiložila fotografii meče jako vzor. Činností jsem žákům vysvětlila, že technika zdobení je náročná, stejně jako samotná skládačka. Vzhledem k tomu, že na aktivity bylo málo času, po chvíli jsem tuto činnost musela ukončit a přejít do další části expozice. Ještě před vstupem do druhé místnosti doby bronzové, respektive do mladší a pozdní doby bronzové, se žáci zajímali o to, co vlastně měli složit. S nadšením se přemístili k vitríně a hledali, co to mohlo být. Zjištění, že se jedná o zdobení meče, bylo pro žáky překvapující a nečekané.

Přechodem do úseku *Mladší a pozdní doby kamenné* jsme se dostali do druhé poloviny expozice a edukačního programu. Žákům jsem se ve stručnosti zmínila o pohřbívání lidí v době bronzové. Jelikož na program se dostavila početná skupina návštěvníků a času na plnění činností jsme neměli mnoho, zeptala jsem se jen někoho, které věci by byli ochotní se v současnosti vzdát a čím je pro ně značně významná. Zpočátku nevěděli, co mají odpovědět. Nakonec jsem se přece jen některých reakcí dočkala. Odpovědi na tuto otázku se shodovaly s mým tušením, tedy slova typu *televize, počítač, playstation, mobil, tablet a MP4* pro mě nebyla překvapením. Jedna žačka zmínila *brýle*, bez nichž by se opravdu neobešla.

Potěšila mě odezva žáka z dětského domova, který za důležitou věc v životě považuje *oblečení*. Jde znát, že děti z ústavních zařízení si váží věcí víc než kdokoliv jiný. Jeho pobyt v dětském domově mi prozradil sám, když při procházení se expozicí spatřil ve vitríně nález sekerky z místa jeho bydliště.

V expozici *Keltů a doby římské* jsem jen v několika větách vystihla danou dobu. Neopomněla jsem zmínit fakta, jež žáci budou potřebovat při následné práci se samoobslužným pracovním listem.

V poslední části, tj. v době *Slovanského osídlení*, žáci projeví očekávaný zájem o kostru muže. Obeznámila jsem je nejen s nálezem kostry, ale také s vymezením dané doby. Luštění rébusů bylo pro žáky zábavou. Při zhodnocení programů hodně žáků považovalo tuto aktivitu za zdařilou a za jednu z nejlepších.

Poslední aktivitou programu bylo vyplňování samoobslužného pracovního listu, při jehož plnění byli žáci aktivní a soustředění. Popisky exponátů ve vitrínách, upevněné cedulky s názvy pravěkých období u jednotlivých místností expozice a nadpisy dílčích částí pracovního listu byly směrnicí při doplňování informací do listu. Pro pilotní testování programů jsem využila barevnou variantu pracovních listů, avšak ekonomicky úspornější, tedy méně barevnou. Práce s pracovním listem trvala pouhých 15 minut, což je na danou činnost krátký časový interval. Jednotlivé úkoly jsem se žáky nestihla zkontrolovat. Pracovní listy jsem si ponechala pro následné zhodnocení a zpětnou reflexi.

První úkol z pracovního listu dopadl průměrně. Nevyplnili jej celkem 3 žáci z celkového počtu 23. Pouhých 6 žáků mělo celý úkol správně. Ostatní často odpověděli pouze na druhou část otázky, tedy na otázku, proč je v parohu losa díra. Již při výkladu bylo znát, že žáky tato informace zaujala. Informaci o místě nálezu tohoto exponátu by žáci museli zjistit podle písemného průvodce v expozici, jímž je popis u objektu. Podle mého názoru se žákům tento dodatek nechtělo zjišťovat, proto otázku vynechali. V několika případech se objevil chybný záznam o poloze naleziště. Špatný zápis byl vždy totožný a termín se shodoval s místem nálezu mamutího zubu, vystaveného ve vitríně vedle parohu losa. Usuzuji, že si žáci dostatečně nepřečetli popisky u daných objektů a místa popletli.

První polovinu otázky, vybrat naleziště zobrazené sekerky ze tří nabízených možností, měly správně téměř dvě třetiny žáků. Ostatní žáci tuto část vynechali nebo zakroužkovali špatně. Polovina žáků správně napsala názvy alespoň dvou nalezišť sekeromlatů z mladší

doby kamenné, což byl úkol druhé poloviny otázky. Zbylí žáci na otázku neodpověděli vůbec nebo si naleziště popletli s místem objevů sekerek. Tato situace opět vypovídá o nedostatečném vnímání psaného textu v pracovním listu či popisku u exponátů.

Úkol č. 3, kresba vlastního zdobení meče, byl výtvarného charakteru a splnili jej všichni návštěvníci programu. Polovina z nich nenakreslila pouhou ozdobu této zbraně, ale i obrys. Zbývající žáci nakreslili buď pouhý obrys bez zdobení, nebo jen samotný detail meče.

S dalším úkolem se žáci vypořádali podprůměrně. Šest z nich jej nevypracovalo vůbec. Většina žáků jednotlivé názvy nezatrhla či nezakroužkovala, nýbrž vypisovala vedle znázorněné spirály. Z odpovědí vyvozují nevyhovující zadání úkolu, které zní: „Zjisti, které předměty můžeš vidět v expozici Keltů a doby římské.“ Odpovědi typu *nádoba*, *hrot kopí* a *mince* jsou toho jasným důkazem, neboť ve spirále jsou ukryta jiná označení, jimiž jsou *keltská nádoba*, *kopí* a *římské mince*. Žáci s největší pravděpodobností nepochopili, že označení těchto objektů je ukryto ve spirále. Z tohoto důvodu jsem v konečné verzi změnila zadání na následující: „Rozlušti, které předměty můžeš vidět v expozici Keltů a doby římské.“ Daný typ úlohy mi přijde naprosto vyhovující.

Úkol č. 5 ověřuje žakovu pozornost při výkladu. Více než polovina žáků odpověděla správně. To bylo podstatně více, než jsem očekávala. Ostatní měli políčko v pracovním listu vynecháno a nedoplněno. Jeden z žáků napsal odpověď dle popisku v expozici, z něhož opsal, že mince jsou *dokladem obchodního spojení*.

Šestý úkol, kresba nového tvaru počátečního písmena svého jména, dopadl rovněž dle očekávání. S výjimkou tří žáků jej vyplnili všichni, dokonce i ti, pro něž plnění ostatních úkolů bylo problematictější.

Úkol č. 7 nacházející se na druhé straně pracovního listu, shrnuje poznatky z každého pravěkého období. Žáci měli vybrat ze dvou možností správnou odpověď a následně předmět spojit s náležitou dobou pravěku. Při obcházení žáků jsem si všimla, že někteří pouze zakroužkovali název objektu, avšak už jej nespojili s příslušným obdobím. Proto jsem žákům ještě v průběhu vyplňování pracovního listu několikrát připomněla, aby si důkladně přečetli zadání všech úkolů. I přesto se objevili takoví jedinci, jež splnili jen první část cvičení, ačkoliv zadání úkolu bylo jasně vymezeno. Rozpoznat a správně zařadit první předmět – amforu nebylo pro žáky obtížné. Žáci občas chybovali v zařazení amfory do doby bronzové a tento předmět si spojili s dobou kamennou. Více než polovina žáků chybně předpokládala,

že střep na druhém obrázku je střep z doby Keltů. Rozeznat mince na třetím obrázku nebyl problém u žádného žáka. Dokonce ani spojení s dobou železnou nebylo pro žáky sporné. Někteří žáci si spletli mamutí zub na čtvrtém obrázku s mazaninou. Vypracování úkolů hodnotím jako průměrné.

Pro většinu žáků nebyl příliš velký problém spojit písmena ve slova a zapsat je do rámečku pod bubliny (úkol č. 8). Přibližně polovina žáků nevěděla, které slovo je ukryto v předposlední bublině. Jednalo se o *bronzový meč*, jenž byl nejdelším slovním spojením ve cvičení. Vím, že rozluštit tuto bublinu bylo náročnější, nikoliv neřešitelné.

Vypracování úkolu č. 9. hodnotím pozitivně. Někteří žáci jej bohužel z důvodu kratšího časového intervalu již nestihli. Doplněná slova *oppidum*, *jeskyně* a *hradiště* byla ve všech vyplněných listech správně. Občas se stalo, že poslední název obydlí pravěkých lidí nebyl doplněn a v několika případech se namísto *dlouhý dům* objevilo spojení *dlouhý dým*.

Posledním, desátým, úkolem pracovního listu bylo doplnit do příslušných políček slova podle obrázků a dle číselného klíče získat tajenku. Žáci se dozvěděli, která osobnost měla velkou zásluhu na objevení pravěké minulosti na jižním Valašsku. Třetina žáků úkol nestihla, avšak zbylí žáci, jež tajenku získali, měli úkol v pořádku.

Při pilotním testování programů jsem si ověřila, že formát pracovního listu je úměrný a vyhovující. Volné místo na psaní bylo dostatečně prostorné. Stejně tak rámečky, do nichž žáci měli psát odpovědi, byly adekvátně velké. Celková grafická úprava listu se líbila samotným žákům i učitelům, jenž se programu pasivně účastnil. V závěrečné fázi programu jsem se žáků ptala, která činnost se jim nejvíce líbila. Žáci program hodnotili formou hlasování a ústního projevu. Devíti žákům se jevílo luštění rébusů hlaholice jako nejlepší aktivita. Osmi žákům se nejvíce líbilo drcení obilí a šesti se jako nejatraktivnější zdálo doplňování pracovního listu. Skládání puzzle bronzového meče bylo na neutrální úrovni. Žáci jej nepovažovali za špatné, nýbrž ne za nejlepší. Všichni se shodli na tom, že je program bavil a každá realizovaná činnost byla zajímavá.

Osobně můžu konstatovat, že žáci byli do programu zapálení, i když zpočátku byla znát jistá nejistota a obava z neznámého. Po úvodní aktivitě, již bylo vymyšlení slov napadajících žáky ke slovu *pravěk*, strach opadl. Přestože program trval pouhých 75 minut, všechny činnosti jsem stihla zrealizovat. Z reakcí a odpovědí žáků bylo znát, že aktivity se jim zamlouvaly a do spousty z nich vložili značnou energii a úsilí. Zpočátku jsem se obávala, že

muzejní prostory nebudou pro realizaci dostatečně velké, avšak všichni žáci si bezprostředně našli své pracovní místo. Někteří pracovali na chodbě, jiní v místnostech expozice.

Hlavním cílem programu bylo vzbudit u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství mikroregionu jižní Valašsko. Podle mě byl plánovaný cíl i ostatní dílčí cíle, jež jsem uvedla výše, jednoznačně splněny. Realizaci programu hodnotí žáci, pedagogický pracovník, vedoucí muzea i sama autorka kladně.

Na základě zasláního evaluačního dotazníku učiteli, který se pasivně účastnil programu jako pedagogický dozor, jsem zjistila následující. Učitel nikdy podobný muzejně-edukační program pro ZŠ nenavštívil. Z nabídky aktivit, které podle něj žáky nejvíce zaujaly, označil jako nejatraktivnější činnost *rébusy-hlaholice*. Samotnému učiteli se rovněž nejvíce zamlouvala aktivita *rébusy-hlaholice*, a také *práce s pracovním listem*. Nejméně se mu líbilo *skládání meče*. Na otázku: „Napište, jak se Vám líbilo grafické zpracování pracovního listu.“ odpověděl: „Zpracování bylo pěkné, uvítal bych větší formát“. Po návštěvě muzea zaregistroval ohlas žáků, kteří o programu diskutovali cestou do školy. Program hodnotí známkou výborně.

6 METODICKÁ PODPORA PRO UČITELE

K edukačním programům *Putování s mamutem po pravěku* a *Pravěk křížem kráčem* jsem sestavila metodickou podporu pro učitele 1. stupně ZŠ. Pokyny jsou sepsány a zahrnuty do podoby pracovního listu, k němuž jsem vytvořila soubor dalších učebních pomůcek, viz. přílohy č. 14 – 19. Vytvořila jsem tedy dva pracovní listy metodických pokynů pro pedagogické pracovníky a doprovodné materiální prostředky vhodné k zařazení do výuky po návštěvě muzejní instituce. Těmito prostředky jsou pexeso a kvarteto.

První metodická podpora je sestavena k programu *Putování s mamutem po pravěku* pro učitele 1.-3. ročníku ZŠ. Druhý pracovní list k výukovému programu *Pravěk křížem kráčem* je určený kantorům 4. a 5. ročníku ZŠ. Cílem metodické podpory je přiblížit učitelům 1. stupně ZŠ obsah muzejně-edukačních programů, pomoci jim s motivací žáků před prohlídkou muzea a nabídnout jim náměty do školní výuky na využití těchto programů pro hlubší osvojení získaných znalostí.

V pracovních listech jsou shrnuty základní informace o programech, tj. anotace a obecné cíle programů, jednotlivé aktivity a jejich dílčí cíle a stručná poznámka o vlastním průběhu. Dále jsou zde uvedeny náměty na teoretické a praktické využití muzejního programu před samotnou návštěvou muzea a po skončení prohlídky muzea ve třídě. Popis edukačních programů, aktivit a jejich dílčích cílů v této kapitole neuvádím, jelikož s jejich bližším vymezením jste se seznámili v předchozí kapitole *Edukační programy*.

6.1 Metodická podpora pro učitele 1. - 3. ročníku ZŠ

V této podkapitole uvádím výčet doporučených aktivit před účastí na programu *Putování s mamutem po pravěku* a po jeho ukončení ve školním prostředí.

Před programem *Putování s mamutem po pravěku* navrhuji zařadit motivační diskuzi na téma „*Co je to muzeum?*“ a následně tuto diskuzi propojit s návštěvou muzea.

Dalším tipem do školní výuky před edukačním programem je užití metody brainstorming. Úkolem žáků je písemně nebo ústně zformulovat co nejvíce spontánních nápadů, jež se jim vybaví ke slovu *mamut*. Poté mohou nakreslit, jak by mamut mohl vypadat.

Po účastí na programu navrhuji zařadit do výuky Českého jazyka zpětnou reflexi pracovních listů. Žáci si společně shrnou, co všechno v muzeu viděli, co si z prohlídky

zapamatovali a které činnosti se jim nejvíce líbily a proč. Také doporučuji vymyslet krátké vyprávění na téma „*Jak mamut Zoubek ztratil svůj zub.*” (1. a 2. ročník – ústně, 3. ročník – písemně).

V případě, že v závěru edukačního programu nestihnou na druhou stranu pracovního listu nakreslit předmět, který je při putování pravěkem jižního Valašska nejvíce zaujal, je možné jej dokreslit v hodině Výtvarné výchovy.

Navrhuji zařadit výrobu hliněné misky do vyučovací hodiny Pracovních činností. Lidé v mladší době kamenné vytvářeli keramické nádoby z hlíny, neboť si všimli, že hlína s vodou po uschnutí ztvrdne a po vypálení v ohni se stává pevným materiálem. Z hlíny vymodelovali potřebný tvar nádoby, kterou nechali po zhotovení vyschnout na slunci a nakonec ji vypálili. Žáci si vymyslí, jak by jejich nádoba mohla vypadat a poté ji převedou do hmotné podoby. Pomocí špejlí, dřevěných špachtlí, kostí, apod. vytvoří rytou ozdobu nádoby dle své fantazie.

K programu *Putování s mamutem po pravěku* jsem vytvořila karetní hru pexeso, jíž lze využít po účasti na programu. Obrázky v pexesu jsou sbírkové předměty stálé expozice *Pravěk jižního Valašska* Městského muzea Valašské Klobouky a slouží k zopakování nejdůležitějších faktů.

Termín PEXESO vznikl ze spojení „PEKELNĚ SE SOUSTŘEĎ”. Pexeso je hra minimálně pro dva hráče, která se zaměřuje na postřeh, soustředění a paměť. Balíček je tvořen sudým počtem karet tvořící dvojice. Karty se promíchají a položí lícem dolů na hrací plochu. Hráči otáčejí dvojice karet. V případě, že jsou dvojice totožné, hráč si je odebere a znovu otáčí další dvojici. Jestliže otočí k sobě nepatřící dvojice, položí je lícem dolů nazpět a ve hře pokračuje další spoluhráč. Vyhrává ten, kdo má největší počet dvojic (<http://www.wikipedia.org/>).

6.2 Metodická podpora pro učitele 4. a 5. ročníku ZŠ

Metodickou podporu pro učitele 1. stupně ZŠ jsem vytvořila i k edukačnímu programu *Pravěk křížem krážem*. Uvádím zde výčet doporučených aktivit před účastí na programu a po jeho ukončení ve školním prostředí.

Před programem *Pravěk křížem krážem* je vhodné zařadit do vyučovací hodiny Vlastivědy téma místního regionu, neboť program se vztahuje k období pravěku jižního Valašska.

Po jejím skončení by dítě mělo být schopno vyjmenovat názvy některých obcí mikroregionu Valašskokloboucko.

Žáci 4. ročníku ZŠ se již dozívají podrobnější informace o nejstarších dějinách lidstva ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, tudíž doba pravěku pro ně není neznámá. Z toho důvodu doporučuji užití výukové metody Pětílístek, sloužící k evokaci daného období. Žáci napíší na první řádek stěžejní termín – pravěk. Na druhý řádek zapíší dvě přídavná jména popisující hlavní téma. Na třetí řádek vyjádří třemi slovesy činnost podstatného jména. Na čtvrtý řádek poznamenají větu o čtyřech slovech vztahující se k hlavnímu tématu. Na pátý, poslední, řádek napíší synonymum slova pravěk nebo jedno slovo vyjadřující vztah žáka k pravěku (<http://www.respektneboli.eu>).

Po absolvování edukačního programu *Pravěk křížem krázem* je možné zařadit zpětnou reflexi pracovních listů, případně provést jejich kontrolu pokud neproběhla v závěrečné části prohlídky expozice. Dále navrhuji vymyslet vyprávění o jednom sbírkovém předmětu, jenž žáky během programu nejvíce zaujal.

K programu pro žáky 4. a 5. ročníku ZŠ jsem vytvořila karetní hru *kvarteto*, kterou lze využít po účasti na edukačním programu. Na kartách jsou tematicky zaměřené obrázky s fotografiemi klíčových sbírkových objektů expozice *Pravěk jižního Valašska*. Karty jsem rozdělila do 6 kategorií (označení 1-6), představující pravěká období, respektive označení jednotlivých místností expozice. Na každé kartě jsou uvedeny názvy ostatních předmětů tvořících kvarteto, jež je určeno čtveřicí k sobě patřících karet (A-D).

Hra kvarteto je určena minimálně pro 3 žáky, kterým se rovnoměrně rozdají karty. Začínající hráč vyzve spoluhráče, aby mu předal určitou kartu, kterou určí číslem, písmenem a názvem. Je nezbytné, aby sám měl minimálně jednu kartu z kvarteta, které vyžaduje. V případě, že vyzvaný spoluhráč kartu vlastní, musí ji tazateli odevzdat. Pokud ne, dostává se ke slovu vyzývaný hráč. Jestliže hráč získá kvarteto, dostává bod. Vyhrává hráč s nejvyšším počtem bodů (www.wikipedia.org).

Metodický manuál pro učitele 1. stupně ZŠ jsem dosud neověřila v praxi. Městské muzeum Valašské Klobouky od nového školního roku 2015/2016 zařadí oba edukační programy do své vzdělávací nabídky. Učitelé, kteří navštívili program společně se žáky, projeví zájem o danou metodickou podporu k muzejně-edukačním programům. Záleží

na vedoucím pracovníkovi muzea, zda ji kantorům poskytne. Pracovní listy s metodikou, kvarteto a pexeso je možné vystavit na webových stránkách muzea, nebo v případě zájmu si přílohy individuálně stáhnout od vedoucího muzea.

ZÁVĚR

Těžištěm této diplomové práce byla tvorba a realizace dvou edukačních programů pro Městské muzeum Valašské Klobouky ke stálé expozici *Pravěk jižního Valašska*. První muzejně-edukační program s názvem *Putování s mamutem po pravěku* je koncipován pro žáky 1.-3. ročníku ZŠ. Druhý program *Pravěk křížem krážem* je určen žákům 4. a 5. ročníku ZŠ.

K programům byly navrženy různorodé materiální didaktické prostředky, z nichž nejvýznamnější jsou pracovní listy, které jsem vytvořila v barevné a černobílé variantě. Většinu pomůcek, se kterými měly děti pracovat, jsem pořizovala z vlastních zdrojů.

Výběr metod, forem práce a prostředků směřoval k naplnění vytyčených výchovně-vzdělávacích cílů. Pro pilotní testování programů jsem navázala spolupráci s místní základní školou. Vytvořila jsem pozvánky, které žáky nalákaly k účasti na programech. Dle pozitivních reakcí žáků a pedagogických pracovníků, jež se programu pasivně účastnili, považuji stanovené didaktické cíle za splněné. Dětské návštěvníci si prostřednictvím aktivní účasti na didaktických úlohách edukačních programů, zážitku z interakce s muzejními artefakty jako výukovými pomůckami a jeho reflexe budovali vztah k muzejní instituci. Motivačními činnostmi byli vtáhnuti do poznávání nejstaršího období lidstva vlasti a svého okolí.

K edukačním programům jsem sestavila metodickou podporu pro učitele 1. stupně ZŠ. Pokyny jsou sepsány a zahrnuty do podoby pracovních listů, v němž jsou shrnuty základní informace o nabízených programech a náměty na teoretické a praktické využití programů před návštěvou muzea a po skončení prohlídky expozice ve třídě.

Koncepce edukačních programů, metodického manuálu pro učitele 1. stupně ZŠ a zejména tvorba grafických návrhů pracovních listů, jež nepatří k základním dovednostem absolventa mého studijního oboru, pro mě byla značně přínosná. Získala jsem vědomosti o problematice muzeopedagogiky a pochopila jsem, že výchovně-vzdělávací činnosti realizované v muzeu jsou účelným spštěřením běžné vyučovací jednotky ve škole.

Skutečnost, že Městské muzeum Valašské Klobouky zařadí mnou vytvořené edukační programy do stálé vzdělávací nabídky, je pro mě největší odměnou za odvedenou práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Open Education & Sciences, 1997. 179 s. ISBN 80-901974-3-4.

BRABCOVÁ, Alexandra. *Brána muzea otevřená*. Náchod: Nakladatelství JUKO, 2003, 583 s. ISBN 80-862-1328-5.

FRIEDLOVÁ, Martina. *Umění: prostor pro život a hru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 124 s. ISBN 978-80-244-1995-4.

GRECMANOVÁ, Helena, Drahomíra HOLOUŠOVÁ a Eva URBANOVSKÁ. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1999. 231 s. ISBN 80-85783-20-7.

HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizačních programů na výstavách*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 1998. 142 s. ISBN 80-7204-084-7.

JAGOŠOVÁ, Lucie, Vladimír JŮVA a Lenka MRÁZOVÁ KRAJÍČKOVÁ. *Muzejní pedagogika: metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 298 s. ISBN 978-80-7315-207-9.

JANKOVCOVÁ, Marie, Jiří PRŮCHA a Jiří KOUDELA. *Aktivizační metody v pedagogické praxi středních škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Pedagogická teorie a praxe. ISBN 80-04-23209-4.

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 264 s. ISBN 80-7315-090-5.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KASÍKOVÁ, Hana. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 1997, 147 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-167-3.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Jak (se) učit: vybrané myšlenky o vzdělání a výchově*. Vyd. 1. Editor Jan Kumpera. Praha: Mladá fronta, 2004. 124 s. ISBN 80-204-1123-2.

- MALACH, Josef. Materiální didaktické prostředky. In: KURELOVÁ, Milena a kol. *Pedagogika II*. Ostrava, Pedagogická fakulta OU 1993.
- MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.
- MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: SPN, 1975.
- MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013. 27 s. ISBN 978-80-7028-403-2.
- NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika primární školy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 254 s. ISBN 80-244-1236-5.
- PAŘÍZEK, Vlastimil. *Obecná pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1992. 71 s. ISBN 80-7066-339-1.
- PECHA, Ladislav. *Obecná didaktika*. Olomouc, 1989.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. Vyd. Praha: Portál, 2013. 562 s. ISBN 978-80-262-0367-4.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- STŘÍBRNÁ, Iva. *Vlastivěda 4: hlavní události nejstarších českých dějin : pro 4. ročník*. 3. vyd. Brno: Nová škola, 2011. 27 s. ISBN 978-80-7289-335-5.
- STŘÍBRNÁ, Iva. *Vlastivěda 4: hlavní události nejstarších českých dějin : pro 4. ročník*. 3. vyd. Brno: Nová škola, 2011. 47 s. ISBN 978-80-7289-299-0.
- ŠOBÁŇ, Marek, David HRBEK a Vladimír HAVLÍK. *Škola muzejní pedagogiky 6*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 121 s. ISBN 978-80-244-1871-1.

ŠOBÁŇ, Marek. Stručná teorie a praxe muzejní pedagogiky. In *Škola muzejní pedagogiky 6*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 11-56. ISBN 978-80-244-1871-1.

ŠOBÁŇ, Marek. Úvod do animační činnosti a její specifika. In *Umění: prostor pro život a hru*. Editor Martina Friedlová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 123 s. ISBN 978-80-244-1997-8.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 140 s. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky 1: poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 131 s. ISBN 978-80-244-1866-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a Marek ŠOBÁŇ. *Muzejní edukace: rozšířené interaktivní vydání*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2012. 1 DVD-ROM. ISBN 978-80-244-3130-7.

ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Obrysy muzeologie: pro historiky umění*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 251 s. ISBN 80-244-0542-3.

TINKOVÁ, Eva a Kateřina HRBKOVÁ. *Jak se žilo v pravěku*. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. 56 s. ISBN 978-80-7402-132-9.

VÁCLAVÍK, Vladimír. Organizační formy výuky. In *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

VALIŠOVÁ, Alena a VALENTA Josef. *Metody vyučování a jejich modernizace*. In *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.

VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. 456 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.

Výroční zpráva Městského muzea Valašské Klobouky 2013, nepublikováno.

Výroční zpráva Městského muzea Valašské Klobouky 2014, nepublikováno.

Elektronické zdroje:

ICOM. *Mezinárodní rada muzeí ICOM: Profesionální etický kodex muzeí* [online]. 2006 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z:

<http://www.mzm.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty_mzm/eticky_kodex_ICOM.pdf>.

Glagolitic alphabet. [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dc/Glagolitic_alphabet.png>.

Kvarteto (karetní hra). [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kvarteto_%28karetn%C3%AD_hra%29>.

Pexeso. [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pexeso>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z:

<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

RUTOVÁ, Nina. *Pětilístek*. [online]. [cit. 2015-04-16]. Dostupné z:

<<http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/petilistek>>.

Valašské Klobouky. [online]. [cit. 2015-04-17]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Vala%C5%A1sk%C3%A9_Klobouky>.

www.muzeum-valasskeklobouky.cz. [online]. [cit. 2015-04-16].

www.muzeumprahy.cz. [online]. [cit. 2015-03-15].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Realizace edukačního programu „Putování s mamutem po pravěku“ – doplňování písmen do pracovního listu

Příloha č. 2 - Realizace edukačního programu „Putování s mamutem po pravěku“ – kresba mazaniny

Příloha č. 3 – Realizace edukačního programu „Putování s mamutem po pravěku“ – kresba nejatraktivnějšího exponátu

Příloha č. 4 – Realizace edukačního programu „Pravěk křížem krážem“

Příloha č. 5 – Didaktické pomůcky k edukačním programům

Příloha č. 6 – Seznam písmen hlaholice a rébusy psané hlaholicí

Příloha č. 7 – Barevný pracovní list k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 1. strana

Příloha č. 8 – Barevný pracovní list k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 2. strana

Příloha č. 9 – Černobílý pracovní list k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 1. strana

Příloha č. 10 – Černobílý pracovní list k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 2. strana

Příloha č. 11 – První verze barevného pracovního listu k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“

Příloha č. 12 – Druhá verze barevného pracovního listu k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“

Příloha č. 13 – Černobílý pracovní list k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“

Příloha č. 14 – Metodická podpora pro učitele 1.-3. ročníku ZŠ k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 1. strana

Příloha č. 15 – Metodická podpora pro učitele 1.-3. ročníku ZŠ k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 2. strana

Příloha č. 16 – Metodická podpora pro učitele 4. a 5. ročníku ZŠ k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“ – 1. strana

Příloha č. 17 – Metodická podpora pro učitele 4. a 5. ročníku ZŠ k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“ – 2. strana

Příloha č. 18 – Didaktická pomůcka do výuky po absolvování programu „Putování s mamutem po pravěku“ – PEXESO

Příloha č. 19 – Didaktická pomůcka do výuky po absolvování programu „Pravěk křížem krážem“ – kvarteto

Příloha č. 20 – Pozvánka k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“

Příloha č. 21 – Pozvánka k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“

SEZNAM VOLNĚ VLOŽENÝCH PŘÍLOH

- Barevný a černobílý pracovní list v plné kvalitě k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“
- Pracovní list k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“ ve složené podobě – druhá verze barevného pracovního listu
- Didaktické pomůcky do výuky po absolvování programů – PEXESO, kvarteto
- Metodická podpora pro učitele 1. stupně ZŠ v plné kvalitě
- Pozvánky k edukačním programům v plné kvalitě

Příloha č. 1 – Realizace edukačního programu „Putování s mamutem po pravěku“ -
doplňování písmen do pracovního listu

Příloha č. 2 - Realizace edukačního programu „Putování s mamutem po pravěku“ - kresba mazaniny

Příloha č. 3 - Realizace edukačního programu „Putování s mamutem po pravěku“ – kresba nejatraktivnějšího exponátu

Příloha č. 4 - Realizace edukačního programu „Pravěk křížem krážem“

Teoretický výklad o kostře

Práce s pracovním listem

Příloha č. 5 – Didaktické pomůcky k edukačním programům

Replika zrnotěrky (plochý a dokulata opracovaný kámen), ručně vyrobená hliněná miska s obilnými zrny

Skládačka zdobení bronzového meče

HLAHOLICE

†	𐌺	𐌵	𐌸	𐌹	𐌺	𐌻	𐌼	𐌽	𐌾
a	b	v	g	d	e	ž	z	z	ï
𐌿	𐍀	𐍁	𐍂	𐍃	𐍄	𐍅	𐍆	𐍇	𐍈
i	ğ	k	l	m	n	o	p	r	s
𐍉	𐍊	𐍋	𐍌	𐍍	𐍎	𐍏	𐍐	𐍑	𐍒
t	u	f	ch	ō	št	c	č	š	↳
𐍓	𐍔	𐍕	𐍖	𐍗	𐍘	𐍙	𐍚	𐍛	𐍜
y	↳	ě	ju	ę	ę	je	je	f	ÿ

ROZLUŠTI RÉBUSY

𐌺 𐌽 † 𐍉 𐌽 𐌿

𐌽 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺

† 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺

𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 † 𐌹 𐌺

𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 † 𐌹 𐌺 𐌹

𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺 𐌹 𐌺

1. Starší doba kamenná 2. Mladší doba kamenná 3. Doba bronzová

Milé děti!
Jsem mamut Zoubek.
Vydejte se se mnou
do pravěku jižního
Valašska!

6. Slovanské osídlení 5. Keltové, doba římská 4. Starší doba bronzová

The worksheet features a central winding path with seven color segments: green, red, purple, orange, blue, yellow, and green. Along the path are seven dashed circles for coloring. The path is surrounded by six photographs of prehistoric artifacts, each with a dashed circle for labeling. A cartoon mammoth character is at the top left, and a speech bubble contains text. The page is divided into six numbered sections representing different prehistoric periods.

Příloha č. 8 – Barevný pracovní list k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 2. strana

Naše cesta pravěkem jižního Valašska končí.
Nakresli jeden předmět, který Tě cestou nejvíce zaujal!

© Eva Vrháčková, 2015.
Pracovní list byl upraven jako součást diplomové práce: "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Kloubky"

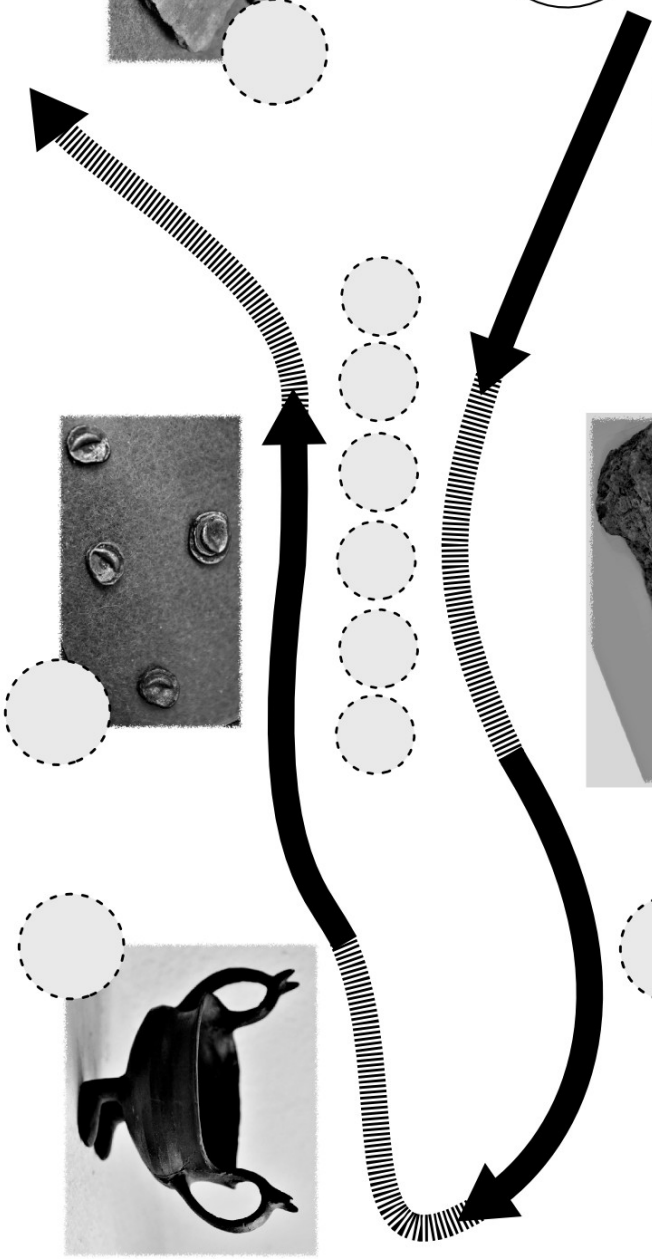
1. Starší doba kamenná 2. Mladší doba kamenná 3. Doba bronzová

Milé děti!
Jsem mamut Zoubek.
Vydejte se se mnou
do pravěku jižního
Valašska!

6. Slovanské osídlení 5. Keltové, doba římská 4. Starší doba bronzová

Příloha č. 10 – Černobílý pracovní list k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“ – 2. strana

*Naše cesta pravěkem jižního Valašska končí.
Nakresli jeden předmět, který Tě cestou nejvíce zaujal!*

© Eva Vitoušková, 2015.
Pracovní list byl upraven jako součást diplomové práce: "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky"

Příloha č. 11 – První verze barevného pracovního listu k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“

2,5 mil. – 4 000 př. n. l.
2 400 – 750 př. n. l.
750 – 0 př. n. l.
5. – 12. st. n. l.

1. DOBA KAMENNÁ

Starší doba kamenná = doba lovců a sběračů.
Pravěk lidé používali jednoduché kamenné nástroje.
Mladší doba kamenná = doba prvních zemědělců.
Zdomácnění zvířat, pěstování obilovin.

1. Podle popisku v expozici zjisti, kde byli nalezen paroh losa? Pamatujš si z výkladu, proč je v něm díra?

2. Zobrazenou sekerku naleziš v:

a, Býhnic b, Štítné c, Smolně

Napiš názvy alespoň dvou nalezišť, kde byly nalezeny sekeromlaty z mladší doby kamenné.

2. DOBA BRONZOVÁ

2. bronz se vyrábělý předměty denní potřeby, nádobý, zbraně. Zbraně plnily estetickou funkci. O tom svědčí jejich detailní zdobení.

3. Představ si, že ses ocíl v době bronzové. Nakresli do rámečku vlastní zdobení meče.

3. DOBA ŽELEZNÁ

Keltové přišli do naší vlasti s kovem doby železné. Vynikli ve zpracování kovu. Sdíli v oppida. Byli zdatní obchodníci, kteří již ažovali mince.

4. Rozlušti, které předměty můžeš vidět v expozici Keltské doby římské.

5. Pamatujš si, k čemu sloužily římské mince?

4. SLOVANÉ

Příchodem Slovanů končí v našich zemích období pravěku a začíná středověk.
9. st. n. l. – příchod Konstantína a Metoděje na Moravu. První slovanské písmo = hlaholice.
Nejstarší slovanský jazyk = staroslověnština.

6. Vynysli si a nakresli nový tvar počátečního písmena svého jména.

2,5 mil. – 4 000 př. n. l.
2 400 – 750 př. n. l.
750 – 0 př. n. l.
5. – 12. st. n. l.

SHRNUTÍ

7. Najdi vyobrazené předměty v muzeu. Podle popisku u objektů vyber správnou odpověď. Spoj předměty s příslušným obdobím.

a, omulet
b, amfóra

a, step – Slovane
b, step – Keltové

a, oppidum
b, mince

a, mamuti zub
b, mezinno

DOBA KAMENNÁ

DOBA BRONZOVÁ

DOBA ŽELEZNÁ

SLOVANÉ

BADATELSKÝ ÚKOL

8. Spoj písmena ve slova a zapiš je do rámečku pod bublinku.

M I A N
A A N Z

E S E O
T A R L O M

M A O F
R A A

S E E
K K A R

O B E Z R Č O
Y N V M

Á L
E K Š

9. Dopln chybějící písmena.

O _ P l _ _ _

J _ S _ _ _ N Ě

H _ A D _ _ Š _ Ě

D _ O U _ _ Ý D _ M

TAJENKA

10. Do políček dopln slova podle obrázka. Podle číselného klíče získáš tajemku.

1	2	3	4	5	6	7

8	9	10	11	12	13	14

Tajemka: Největší zástupci na objevení pravěké minulosti na území jižního Valaiska měli:

14	6	7	4	8		

12	4	X	3	11	2	

Minislovníček
amfóra = druh nádoby obvykle se dvěma úchyty
archeolog = vědec, který zkoumá historické poměky
drtidlo = dlabalo, opracovaný kámen na drcení obilných zrn, součástí nůžního kamenného mlýnků
oppidum = keltické sídliště oplocené mohutnými hrádlemi
sekeromlat = sekera s otvorem pro dřevěné topkřivo

Pravěk křížem krážem

Pracovní list ke stále expozici Pravěk jižního Valaiska určovaný žákům 4. a 5. ročníku 25. "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valaiské Kibovoly".

2,5 mil. – 4 000 př. n. l.
2 400 – 750 př. n. l.
750 – 0 př. n. l.
5. – 12. st. n. l.

Příloha č. 12 – Druhá verze barevného pracovního listu k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“

2,5 mil. – 4 000 př. n. l.

2 400 – 750 př. n. l.

750 – 0 př. n. l.

5. – 12. st. n. l.

1. DOBA KAMENNÁ

Starší doba kamenná = doba lovců a sběračů.

Pravěk lidé používali jednoduché kamenné nástroje.

Mladší doba kamenná = doba prvních zemědělců.

Zdomácnění zvířat, pěstování obilovin.

1. Podle popisku v expozici zjisti, kde byl nalezen parobí lesa? Pomatuješ si z výkladu, proč je v něm díra?

2. Zobrazenou sekerku nalezi v:

a, Bjelnici b, Štítné c, Smolíně

Napiš názvy alespoň dvou nálezů, kde byly nalezeny sekeromlaty z mladší doby kamenné.

2. DOBA BRONZOVÁ

2 bronz se vyráběl předmětů denní potřeby, nádob, zbraní. Zbraně byly estetickou funkcí.

O tom svědčí jejich detailní zdobení.

3. Přestav si, že ses ocitl v době bronzové. Nakresli do rámečku vlastní zdobení meče.

3. DOBA ŽELEZNÁ

Keltové přišli do naší vlasti během doby železné.

Vynikali ve spracování železa. Stáli i v oppidu. Byli zdatní obchodníci, kteří již věžovali mince.

4. Rozliši, které předměty můžeš vidět v expozici Keltské doby železné.

5. Pomatuješ si, k čemu sloužily římské mince?

4. SLOVANÉ

Příchodem Slovanů končí v našich zemích období pravěku a začíná středověk.

9. st. n. l. – příchod Konstantina a Metoděje na Moravu. První slovanské písmo = hlaholice.

Nejstarší slovanský jazyk = staroslověnština.

6. Vynapiš si a nakresli nový tvar počátečního písmena svého jména.

SHRNUTÍ

7. Napiš vyobrazené předměty v muzeu. Podle popisku u objektů vyber správnou odpověď. Spoj předměty s příslušným obdobím.

a, omilet
b, amfóra

a, střep - Slované
b, střep - Kelové

a, opidum
b, mince

a, mamuti zub
b, moznina

BADATELSKÝ ÚKOL

8. Spoj písmena ve slova a zapíš je do rámečku pod bubliny.

M I A N
A A N Z

M A O F
R A A

O B E Z R Č O
Y N V M

T S E O K
A R L M

S E E
K K A R

A L Š
E K Š

9. Doplni chybějící písmeno.

O _ P I _ U _
H _ A D _ Š _ Ě

J _ S _ _ N Ě
D _ O U _ Y D _ M

TAJENKA

10. Do políček doplni slova podle obrázků. Podle číselného klíče získáte tajenku.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

8	9	10	11	12	13	14
---	---	----	----	----	----	----

Tajenka: Největší zástupci na objevení pravěké minulosti na území jižního Valašska iněli:

1	4	6	7	4	8	
1	2	4	X	3	11	2

Minislovníček:

amfóra = druh nádoby obvykle se dvěma uchyty
archeolog = vědec, který slovně hmotné památky
drtitlo = dovilata opracovaná kůra na drcení obilných zrn,
součástí náčinia kamenného mlýnku
opidum = keltské střížce opěvněné mohutnými hrádami
sekeromlat = sekerka s dřevem pro dřevěné topátko

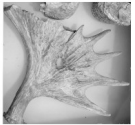

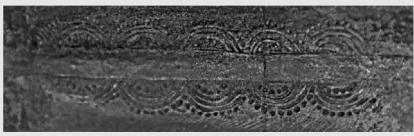
Pravěk křížem krážem

krážem

Pracovní list ke stále expozici Pravěk jižního Valašska určený žákům 4. a 5. ročníku 25.

© Eva Vitoušková, 2015. Vynuteno jako součást expozice máce: "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky".

<p>2,5 mil. – 4 000 př. n. l.</p> <h2>1. DOBA KAMENNÁ</h2> <p>Starší doba kamenná = doba lovců a sběračů. Pravěcí lidé používali jednoduché kamenné nástroje. Mladší doba kamenná = doba prvních zemědělců. Zdomácnění zvířat, pěstování obilovin.</p> <p>1. Podle popisku v expozici zjistí, kde byl nalezen paroh losa? Pomůžeš si z výkladu, proč je v něm díra?</p> <p>2. Zobrazenou sekerku našli v:</p> <p>a. Blyhici b. Štbné c. Smolně</p> <p>Napiš názvy alespoň dvou nálezů, kde byly nalezeny sekeromlaty z mladší doby kamenné.</p> <p>a. omulet b. amfóra</p> <p>a, stěp - Slovane b, stěp - Keitové</p> <p>a, oppidum b, mince</p> <p>a. mamuti zub b. mezanino</p>	<p>2 400 – 750 př. n. l.</p> <h2>2. DOBA BRONZOVÁ</h2> <p>2 bronzu se vyráběly předměty denní potřeby, nádob, zbrane. Zbrane plnily estetickou funkci. O tom svědčí jejich detailní zdobení.</p> <p>3. Představ si, že ses octl v době bronzové. Nakresli do rámečku vlastní zobrazení meče.</p> <p>4. Rozliš, které předměty můžeš vidět v expozici Keltské a doby římské.</p> <p>5. Pomůžeš si, k čemu sloužily římské mince?</p> 																								
<h2>SHRNUTÍ</h2> <p>7. Najdi vyobrazené předměty v muzeu. Podle popisku u objektů vyber správnou odpověď. Spoj předměty s příslušným obdobím.</p> <p>8. Spoj písmena ve slova a zapiš je do rámečku pod bubliny.</p> <p>9. Dopln chybějící písmena.</p> <p>M I A A N A I A N 2</p> <p>M A O F R A A</p> <p>O B E 2 R Č O Y N X V M</p> <p>E S E O K T A R L O M</p> <p>S E E K K A R</p> <p>Á L E K Š</p> <p>O _ P I _ U _ H _ A D _ Š _ Ě</p> <p>J _ S _ _ _ N Ě D _ O U _ Y D _ M</p>	<h2>BADATELSKÝ ÚKOL</h2> <p>10. Do políček doplň slova podle obrázků. Podle číselného klíče získáte tajenku.</p> <p>Tajenka: Největší zástihu na objevení pravěké minulosti na území Jižního Valašska má:</p> <table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>14</td><td>6</td><td>7</td><td>4</td><td>8</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td>12</td><td>4</td><td>X</td><td>3</td><td>11</td><td>2</td></tr> </table> <p>Minislovníček: amfóra = druh nádoby obvykle se dvěma úchyty archeolog = vědec, který zkoumá historické památky drtilo = oblúta opozarovaný kámen na dřevě obilných zrn, součást mlynho kamenného mlýnu oppidum = keltské sídliště operněk mokrutární hradbami sekeromlat = sekerka s osovrem pro dřevěné topotko</p>							14	6	7	4	8								12	4	X	3	11	2
14	6	7	4	8																					
12	4	X	3	11	2																				
<h2>TAJENKA</h2> <p>Pravěk křížem krážem</p>	<h2>3. DOBA ŽELEZNÁ</h2> <p>Kelové přišli do naší vlasti během doby železné. Vynikli ve zpracování kovu. Sáhli v oppida. Byli zdatní obchodníci, kteří již užívali mince.</p> <p>6. Vymysli si a nakresli nový tvar počátečního písmena svého jména.</p> 																								
<p>Pracovní list le stálé expozici Pravěk Jižního Valašska určený žákům 4. a 5. ročníku 25.</p> <p>© Eva Vrátilová, 2015. Ugotoveno jako součást diplomové práce: "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky".</p>	<h2>4. SLOVANÉ</h2> <p>Příchodem Slovane končí v našich zemích období pravěku a začíná středověk. 9. st. n. l. – příchod Konstantína a Meťoděje na Moravu. První slovanské písmo = Hlaholice. Nejstarší slovanský jazyk = staroslověština.</p> 																								

METODICKÁ PODPORA PRO UČITELE 1.-3. ROČNÍKU ZŠ k edukačnímu programu „Putování s mamutem po pravěku“

ANOTACE PROGRAMU:

Edukační program se snaží dětem mladšího školního věku přiblížit období pravěku prostřednictvím aktivizačních činností.

Program probíhá formou komentované prohlídky a výkladu v expozici.

Má zábavnou formu, díky níž si žáci snadněji osvojí znalosti z období pravěku.

K programu je připraven samoobslužný pracovní list sloužící především k upoutání pozornosti žáků při prohlídce stálé expozice.

Průvodní postavou je mamut Zoubek, mamutí mládě, jehož pozůstatky jsou součástí muzejní sbírky.

Během putování s mamutem si děti vyzkouší mnoho zajímavých aktivit motivačního charakteru, jejichž cílem je porozumění sbírkovým předmětům z období pravěku jižního Valašska.

AKTIVITY:

Práce s pracovním listem

Úkolem žáků je vždy nalézt vyobrazený předmět po vstupu do jednotlivých muzejních místností stálé expozice a doplnit příslušné písmeno k obrázku. Žáci objeví písmeno na kartičce umístěné vedle daného exponátu.

Hmatová dílna

Žáci se setkají s opracovanými kameny z období pravěku a ze současnosti, jež byly opracovány s využitím nejmodernější technologie.

Praktická dílna

Žáci si vyzkouší pravěký způsob úpravy kamene, tj. otloukání kamene o kámen.

Výtvarná dílna

Žáci ve skupinách dokreslí zbývající část znázorněného exponátu a zamyslí se nad tím, o který předmět se jedná, k jakému účelu mohl sloužit a kde na jižním Valašsku jej mohl mamut Zoubek objevit.

Drcení obilí

Žáci si prakticky vyzkouší zpracování obilných zrn na mouku s použitím replik zrnotěrky.

Pohřební rituály

Žáci se zamyslí nad tím, které soudobé předměty jsou pro ně významné.

Předmět pravěku a současnosti

Žáci určí, které předměty pocházejí z období pravěku a které ze současnosti.

Příloha č. 15 – Metodická podpora pro učitele 1.-3. ročníku ZŠ k edukačnímu programu
„Putování s mamutem po pravěku“ – 2. strana

TEORETICKÁ A PRAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA PROGRAM

Diskuze

Téma: „Co je to muzeum?“

Diskuzi propojit s návštěvou Městského muzea Valašské Klobouky, v němž žáci budou putovat s mamutem.

Brainstorming

Úkolem žáků je písemně nebo ústně zformulovat co nejvíce spontánních nápadů, jež se jim vybaví ke slovu mamut.

Kresba mamuta

Žáci mohou nakreslit, jak by mamut mohl vypadat.

VYUŽITÍ MUZEJNÍHO PROGRAMU PO JEHO NÁVŠTĚVĚ VE TŘÍDĚ

Zpětná reflexe pracovních listů

Shrnutí - co všechno žáci v muzeu viděli, co si z prohlídky zapamatovali a které činnosti se jim nejvíce líbily a proč

Výtvarná výchova

Kresba předmětu, jenž žáky při putování pravěkem nejvíce zaujal

- pokud jej v závěru edukačního programu nestihnou nakreslit na druhou stranu pracovního listu

Český jazyk

Vyprávění na téma: „Jak mamut Zoubek ztratil svůj zub“

(1. a 2. ročník – ústně, 3. ročník – písemně)

Pracovní činnosti

Výroba hliněné misky

- žáci si vymyslí, jak by jejich nádoba měla vypadat a poté ji převedou do hmotné podoby
- pomocí špejlí, dřevěných špachtlí, kostí, apod. vytvoří rytou ozdobu nádoby dle své fantazie

PEXESO

Obrázky v pexesu jsou sbírkové předměty stálé expozice „Pravěk jižního Valašska“ Městského muzea Valašské Klobouky, jež žáci viděli během putování s mamutem Zoubkem.

pravidla:

- pexeso je hra minimálně pro dva hráče, která se zaměřuje na postřeh, soustředění a paměť
- balíček je tvořen sudým počtem karet tvořící dvojice
- karty se promíchají a položí lícem dolů na hrací plochu
- hráči otáčejí dvojice karet
- v případě, že jsou dvojice totožné, hráč si je odebere a znovu otáčí další dvojici
- jestliže otočí k sobě nepatřící dvojice, položí je lícem dolů nazpět a ve hře pokračuje další spoluhráč
- vyhrává ten, kdo má největší počet dvojic

Příloha č. 16 – Metodická podpora pro učitele 4. a 5. ročníku ZŠ k edukačnímu programu „Pravěk křížem krázem“ – 1. strana

METODICKÁ PODPORA PRO UČITELE 4. a 5. ROČNÍKU ZŠ

k edukačnímu programu „Pravěk křížem krázem“

ANOTACE PROGRAMU:

Žáci se prostřednictvím programu učí orientovat v čase, a také poznávat, jak se vyvíjel život v nejstarších dějinách lidstva, tj. v období pravěku.

Cílem programu je vzbudit u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství mikroregionu jižní Valašsko.

Základem a podmínkou úspěchu je vlastní prožitek žáků vycházející z jejich samostatného vyhledávání, získávání a zkoumání informací.

V průběhu programu se žáci aktivně podílí na získávání nových poznatků, plní různorodé tvořivé a praktické činnosti prohlubující pozitivní vztah k nejstarším dějinám lidstva.

V závěru prohlídky expozice vyplňují samoobslužný pracovní list, jehož úkolem je ověřit pozornost žáků při výkladu.

AKTIVITY:

Brainstorming

Žáci ve skupinkách generují co nejvíce nápadů k období pravěku a zapisují je na arch papíru.

Haptická dílna

Žáci si budou moci hapticky osahat některé pazourky nalezené na území jižního Valašska.

Drcení obilí

Žáci si prakticky vyzkouší zpracování obilných zrn na mouku s použitím replik zrnotěrky.

Praktická dílna

Skládání zdobení bronzového meče.

Pohřební rituály

Žáci se zamyslí nad tím, které soudobé předměty jsou pro ně významné.

Rébusy

Skupinky žáků rozluští slova (rébusy) napsaná hlaholicí.

Vyplňování pracovního listu

Žáci doplní samoobslužný pracovní list, jenž ověří pozornost žáků při výkladu.

Cílem práce je zejména:

- samostatně vyhledávat a zjišťovat informace o předmětech v expozici muzea
- aktivně se podílet na získávání nových poznatků
- zábavnou formou podporovat rozvoj myšlení, samostatnosti, kreativity

Příloha č. 17 – Metodická podpora pro učitele 4. a 5. ročníku ZŠ k edukačnímu programu „Pravěk křížem krážem“ – 2. strana

TEORETICKÁ A PRAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA PROGRAM

Vlastivěda

Téma: místní region (program se vztahuje k území jižního Valašska)

Cílem hodiny je zejména vyjmenovat názvy některých obcí jižního Valašska a určit polohu mikroregionu vzhledem k území České republiky.

Metoda Pětílístek

Metoda slouží k evokaci období pravěku. Žáci zapisují slova na pět řádků podle daného schématu:

_____	<i>hlavní pojem (pravěk)</i>
_____	<i>dvě přídavná jména popisující hlavní téma</i>
_____	<i>tři slovesa popisující činnost pojmu</i>
_____	<i>věta o čtyřech slovech vztahující se k pojmu</i>
_____	<i>jedno slovo vyjadřující vztah žáka k pravěku</i>

VYUŽITÍ MUZEJNÍHO PROGRAMU PO JEHO NÁVŠTĚVĚ VE TŘÍDĚ

Zpětná reflexe pracovních listů

Shrnutí – co všechno žáci v muzeu viděli, co si z prohlídky zapamatovali a které činnosti se jim nejvíce líbily a proč.

Kontrola – pokud neproběhla v závěrečné části prohlídky expozice.

Český jazyk

Vyprávění o jednom sbírkovém předmětu, jenž žáky během programu nejvíce zaujal.

Kvarteto

Na kartách jsou tematicky zaměřené obrázky, tedy fotografie klíčových sbírkových objektů expozice Pravěk jižního Valašska.

Karty jsou rozděleny do 6 kategorií (označení 1-6), představující pravěká období, respektive označení jednotlivých místností expozice.

Na každé kartě jsou uvedeny názvy ostatních předmětů tvořících kvarteto, jímž je čtveřice k sobě patřících karet (A-D).

pravidla:

- hra kvarteto je určena minimálně pro 3 žáky, kterým se rovnoměrně rozdají karty
- začínající hráč vyzve spoluhráče, aby mu předal určitou kartu, kterou určí číslem, písmenem a názvem
- je nezbytné, aby sám měl minimálně jednu kartu z kvarteta, jež vyžaduje
- v případě, že vyzvaný spoluhráč kartu vlastní, musí ji tazateli odevzdat
- pokud ne, dostává se ke slovu vyzývaný hráč
- jestliže hráč získá kvarteto, dostává bod
- vyhrává hráč s nejvyšším počtem bodů

Příloha č. 18 – Didaktická pomůcka do výuky po absolvování programu „Putování s mamutem po pravěku“ – PEXESO

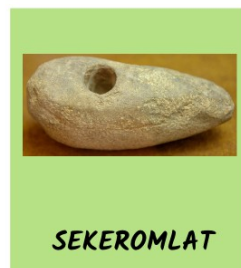
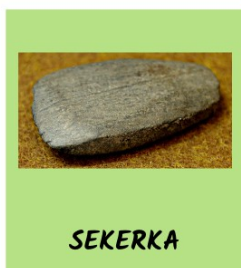
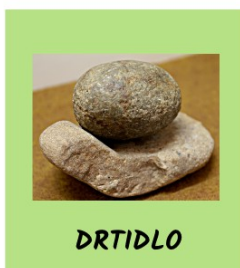
PEXESO

(TISK 2 X)

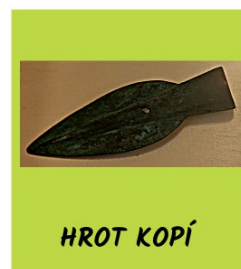
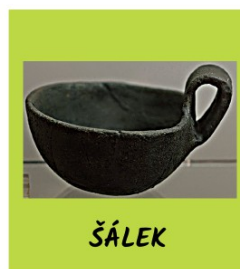
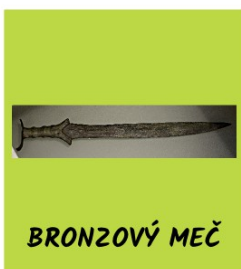
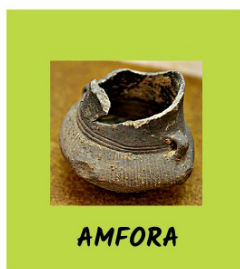
Starší doba kamenná

Mladší doba kamenná

Doba bronzová I.

© Eva Vitoulová, 2015.

Karetní hra pexeso byla vypracována jako součást diplomové práce: "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky"

PEXESO

(TISK 2 X)

Doba bronzová II.

ZOOMORFNÍ NÁDOBA

AMULET Z HROBU

NÁDOBA

POPELNICE

Keltové a doba římská

MINCE

NÁDOBA

PŘESLEN

HROT KOPÍ

Slovanské osídlení

STŘEP

LEBKA MUŽE

NÁDOBA

MOTYKY

© Eva Vitoulová, 2015.

Karetní hra pexeso byla vypracována jako součást diplomové práce: "Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky"

Příloha č. 19 – Didaktická pomůcka do výuky po absolvování programu „Pravěk křížem krážem“ - kvarteto

1A Starší doba kamenná

1A Čepel
1B Hrotité jádro
1C Mamutí zub
1D Paroh losa

1B Starší doba kamenná

1A Čepel
1B Hrotité jádro
1C Mamutí zub
1D Paroh losa

1C Starší doba kamenná

1A Čepel
1B Hrotité jádro
1C Mamutí zub
1D Paroh losa

1D Starší doba kamenná

1A Čepel
1B Hrotité jádro
1C Mamutí zub
1D Paroh losa

2A Mladší doba kamenná

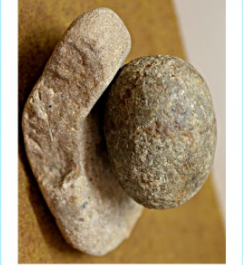
2A Mazanina
2B Sekeromlat
2C Drtidlo
2D Sekerka

2B Mladší doba kamenná

2A Mazanina
2B Sekeromlat
2C Drtidlo
2D Sekerka

2C Mladší doba kamenná

2A Mazanina
2B Sekeromlat
2C Drtidlo
2D Sekerka

2D Mladší doba kamenná

2A Mazanina
2B Sekeromlat
2C Drtidlo
2D Sekerka

3A Doba bronzová I.

3A Amfóra
3B Bronzový meč
3C Šálek
3D Hrot kopí

3B Doba bronzová I.

3A Amfóra
3B Bronzový meč
3C Šálek
3D Hrot kopí

3C Doba bronzová I.

3A Amfóra
3B Bronzový meč
3C Šálek
3D Hrot kopí

3D Doba bronzová I.

3A Amfóra
3B Bronzový meč
3C Šálek
3D Hrot kopí

4A Doba bronzová II.

4A Zoomorfní nádoba
4B Amulet z bronzu
4C Nádoba
4D Popelnice

4B Doba bronzová II.

4A Zoomorfní nádoba
4B Amulet z bronzu
4C Nádoba
4D Popelnice

4C Doba bronzová II.

4A Zoomorfní nádoba
4B Amulet z bronzu
4C Nádoba
4D Popelnice

4D Doba bronzová II.

4A Zoomorfní nádoba
4B Amulet z bronzu
4C Nádoba
4D Popelnice

5A Doba železná

5A Mince
5B Hrot kopí
5C Keltská nádoba
5D Přeslen

5B Doba železná

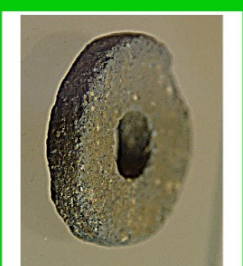
5A Mince
5B Hrot kopí
5C Keltská nádoba
5D Přeslen

5C Doba železná

5A Mince
5B Hrot kopí
5C Keltská nádoba
5D Přeslen

5D Doba železná

5A Mince
5B Hrot kopí
5C Keltská nádoba
5D Přeslen

6A Slované

6A Střep nádoby
6B Slovanská nádoba
6C Lebka muže
6D Motyka

6B Slované

6A Střep nádoby
6B Slovanská nádoba
6C Lebka muže
6D Motyka

6C Slované

6A Střep nádoby
6B Slovanská nádoba
6C Lebka muže
6D Motyka

6D Slované

6A Střep nádoby
6B Slovanská nádoba
6C Lebka muže
6D Motyka

Pojďte se mnou
do pravěku!

PUTOVÁNÍ S MAMUTEM PO PRAVĚKU

Městské muzeum Valašské Klobouky Vás zve na výukový program

"Putování s mamutem po pravěku"

ke stálé expozici Pravěk jižního Valašska. Program je součástí diplomové práce Evy Vitoulové.

Věková skupina: žáci 1. – 3. ročníku ZŠ

Popis programu:

Edukační program se snaží přiblížit dětem mladšího školního věku období pravěku prostřednictvím aktivizačních činností. V průběhu programu žáci vyplňují pracovní list sloužící především k upoutání pozornosti při prohlídce stálé expozice. Při putování s mamutem si děti vyzkouší spoustu zajímavých aktivit motivacíního charakteru. Pro splnění výtěžných výukových cílů jsou zvoleny různé formy a metody práce.

Cíle programu:

- aktivizační formou zvýšit prožitek z návštěvy muzea
- prohloubit u žáků mladšího školního věku vztah k muzeu
- přiblížit dětem minulost s propojením do současnosti

Délka programu: 75 minut

Program svým pojetím navazuje na RVP ZV:

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět, Umění a kultura, Jazyk a jazyková komunikace

PRAVĚK KŘÍŽEM KRAŽEM

Městské muzeum Valašské Klobouky Vás zve na výukový program

"Pravěk křížem kražem"

ke stále expozici Pravěk jižního Valašska. Program je součástí diplomové práce Evy Vitoulové.

Věková skupina: žáci 4. a 5. ročníku ZŠ

Popis programu:

V průběhu výkladu žáci plní několik aktivizačních činností motivačního charakteru. Aktivitý se prolínají s krátkým teoretickým výkladem přírůběžným dané věkové skupině účastníků programu.

Po skončení prohlídky expozice žáci obdrží samoobslužný pracovní list, který ověří jejich pozornost při výkladu a díky němuž si osvojí základní vědomosti o pravěkém období.

Cíle programu:

- aktivizační formou zvýšit prožitky z návštěvy muzea
- prohloubit u žáků mladšího školního věku vztah k muzeu
- vzbudit u žáků zájem o minulost a kulturní bohatství mikroregionu jižní Valašsko

Délka programu: 90 minut

Program svým pojetím navazuje na RVP ZV:

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět, Umění a kultura, Jazyk a jazyková komunikace

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Eva Vitoulová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Edukační programy pro expozice Městského muzea Valašské Klobouky
Název v angličtině:	The educational programmes for exhibitions of the Museum of the City of Valašské Klobouky
Anotace práce:	Těžištěm diplomové práce je tvorba a realizace dvou edukačních programů ke stálé expozici Městského muzea Valašské Klobouky. Programy se snaží žákům 1. stupně ZŠ přiblížit období pravěku. Hlavním cílem programů je aktivizační formou zvýšit prožitek dětí z návštěvy muzea.
Klíčová slova:	Muzeum, muzejní pedagogika, edukační programy, Městské muzeum Valašské Klobouky, pravěk, pracovní listy, 1. stupeň ZŠ
Anotace v angličtině:	The main focus of the thesis is the design and implementation of two educational programs for the permanent exhibition of the City museum in Valašské Klobouky. Both programs make elementary school students familiar with the prehistoric period. The main objective of the programs is to enhance their experience from the museum by their active involvement.
Klíčová slova v angličtině:	Museum, museum pedagogy, educational programmes, the Museum of the City of Valašské Klobouky, prehistory, worksheets, first school
Přílohy vázané v práci:	pracovní listy, fotografie z realizace programů
Rozsah práce:	99 s., 24 str. přílohy
Jazyk práce:	čeština